

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TRAKYA (TEKİRDAĞ- EDİRNE- KIRKLARELİ)
BÖLGESİNDE GELENEKSEL ÇİFTÇİ İLE TARIM
DIŞINDAN GELEN GİRİŞİMCİLERİN GENEL
KARŞILAŞTIRILMASI**

ECE NURSU TEPELİ

TEZ DANIŞMANI:
Doç. Dr. MURAT ÖZTÜRK

ARALIK– 2017

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ece Nursu Tepeli'nin "Trakya (Tekirdağ- Edirne- Kırklareli) Bölgesinde Geleneksel Çiftçi ile Tarım Dışından Gelen Girişimcilerin Genel Karşılaştırılması" başlıklı tezi 28/12/2017 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr. Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. Ünal ÇAĞLAR
İktisat Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyorum.

Doç.Dr. Murat ÖZTÜRK
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Prof.Dr. Murat Çokgezen (Marmara Üniversitesi)
Doç.Dr. Murat Öztürk (Kırklareli Üniversitesi)
Yrd.Doç.Dr. Armağan Türk (Kırklareli Üniversitesi)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

**Ece Nursu Tepeli
28.12.2017**

ÖZ

TRAKYA (TEKİRDAĞ- EDİRNE- KIRKLARELİ) BÖLGESİNDE GELENEKSEL ÇİFTÇİ İLE TARIM DIŞINDAN GELEN GİRİŞİMCİLERİN GENEL KARŞILAŞTIRILMASI

Tepeli, Ece Nursu
Yüksek Lisans, İktisat
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Murat Öztürk
Aralık 2017

Ulusal ve uluslararası ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlı olarak tarımsal yapıda da değişimler yaşanmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin her biri tarım üzerinde ayrı bir etki doğurmaktadır. Bu çerçevede geleneksel olarak nitelenen köylü tarımının kapitalist ekonomik sistemin gelişmesi ile birlikte özellikle büyük ölçekli işletmeler karşısında varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği hususu üzerinde önemle durulmuştur. Bu çalışmada, kapitalist mantık ile çalışan işletmeler ile köylü işletmeler birlikte ele alınarak her ikisinin de güçlü ve zayıf yanları ayrıntılı şekilde değerlendirilmiştir. Köylü tarımının kapitalist işletmeler karşısındaki rekabet gücü açıklanmaya çalışılmıştır. Tarımsal yapı ve kırdaki değişimlerin analizinde çeşitli iktisat teorilerinden yararlanılmıştır. Marksist ve Neo-klasik iktisatçılar köylü tarımının kapitalist tarım karşısında varlığını sürdüremeyerek yok olacağına dair görüşleri nedeniyle birbirlerine paralel konumda olması da dikkate eğer bir durumdur.

Bu araştırmada (yüksek lisans tezinde) önce Türkiye tarımında cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreçte yaşanan yapısal değişimler gözden geçirilmiştir. Buradan hareketle günümüz dünyasında tarım alanında öne çıkan sürdürülebilirlik, verimlilik, girdi kullanımı, enerji, finansman, pazarlama ve işletme ölçeği konularında köylü tarımı ile kapitalist tarımın karşılaştırmalı olarak değerlendirmesinin yapılmasının anlamlı olacağı sonucuna varılmıştır. Saha çalışması kapsamı olarak da Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ illeri seçilmiştir.

Projenin ilk aşamasında literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. İkinci aşama da ise 3 il için saha çalışması uygulanabilirliği araştırılmış özellikle görüşme yapılabilecek yeterli sayıda kapitalist tipte tarım işletmesi olup olmadığı kontrol edilmiş ve saha çalışmasının yapılabilir olduğu görülmüştür. Saha çalışmasında 40 köylü işletme ve 40 kapitalist işletme ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel İşletme, Kapitalist Girişimcilik

ABSTRACT

COMPARİSON OF GENERAL OF TRADİTIONAL FARMERS AND CAPİTALİST ENTREPRENEURS İN THRACE (TEKİRDAĞ- EDİRNE- KIRKLARELİ)

Tepeli, Ece Nursu
Master of Arts, Economi
Supervisor: Associate Professor Murat Öztürk
December 2017

Today, agricultural structure changes are happening. Social, cultural and economic developments in the sense that are effective on agriculture. With traditional feature of peasant agriculture strongly on the issue would continue to exist in the face of large-scale enterprises with capitalist development were discussed. Peasant farms and capitalist enterprises strengths and weaknesses are evaluated. Peasant agriculture of capitalist enterprises have attempted to explain the competitive power. Agricultural structures and rural changes benefiting from the views of economic thinker, It was examined. Marxist and Neo-classical economists their opinion on the peasant agriculture will disappear in the face of capitalist agriculture, they showed close proximity to each other.

In this study (master's thesis) before Turkey in agriculture structural changes taking place in the period up to the present republican era reviews were passed. Hence, in today's world prominent in the field of agriculture sustainability, productivity, input use , energy , finance, marketing and business issues in a meaningful scale will be the result of making a comparative assessment of the capitalist agriculture and peasant agriculture was reached . In the scope of field work in Kırklareli, Edirne and Tekirdağ provinces were selected.

In the first phase of the project literature was conducted. The second phase 3 researched field study feasibility for the province in particular a sufficient number of capitalist type that can be checked whether the farm talks and it was found to be made in field studies. In the field study, 40 peasant farms and 40 capitalist enterprises by face to face interviews will be held. The data obtained using the SPSS program it will be evaluated in the framework of statistical analysis.

Key Words: Traditional enterprise, Capitalist Entrepreneur

ÖNSÖZ

“Trakya (Tekirdağ- Edirne- Kırklareli) Bölgesinde Geleneksel Çiftçi ile Tarım Dışından Gelen Girişimcilerin Genel Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tez çalışmam Kırklareli Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP)’ın desteği ile gerçekleştirildi, Kırklareli Üniversitesine desteklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Değerli fikirleriyle yardım ve desteklerini esirgemeyen başta tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Murat Öztürk’e;

Değerli fikirleriyle katkı sağlayan ve çalışmamda araştırmacı olarak yer alan Sayın Yrd.Doç. Dr. Esin Cumhuriyet Yalçın’a teşekkürlerimi sunarım.

Desteği için aileme ve anket çalışmasında desteğini esirgemeyen eşime teşekkürlerimi borç bilirim.

Ece Nursu Tepeli
Aralık, 2017
Kırklareli

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	x
TABLolar	xi
ŞEKİLLER	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
TÜRKİYE TARIMINDAKİ TARİHSEL GELİŞME SÜRECİ	3
1.1. CUMHURİYETİN KURULUŞ DÖNEMİ (1923- 1939).....	3
1.2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARI (1939- 1945)	6
1.3. SAVAŞ SONRASI DÜNYA EKONOMİSİYLE UYUM SÜRECİ (1945- 1960)	6
1.4. PLANLI KALKINMA SÜRECİ (1960- 1980)	8
1.5. 1980 SONRASI NEO LİBERAL POLİTİKALAR VE TARIM (1980- 1999)	10
1.6. 2000'LERDE TARIM POLİTİKALARI VE TARIMIN YAPISI	11
İKİNCİ BÖLÜM	13
TRAKYA'DA TARIM	13
2.1. TRAKYA TARIM SAYIMLARI (KIRKLARELİ- EDİRNE- TEKİRDAĞ).....	13
2.1.1. Trakya Tarım Alanı Kullanım Verileri	13
2.1.2. Tarımsal Üretim Değerleri (2009-2013)	15
2.1.3. Tarımsal Alet ve Makine Miktarları (2009- 2014).....	17
2.2. TÜRKİYE GENELİ VE TRAKYA BÖLGESİNDE HAYVANCILIK	18
2.3. TÜRKİYE GENELİ VE TRAKYA BÖLGESİNDE HAYVANSAL ÜRÜN ÜRETİMİ	20
2.4. TÜRKİYE'DE HAYVANCILIĞIN SORUNLARI	23
2.5. HAYVANCILIK POLİTİKALARI.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
TÜRKİYE'DEKİ TARIMSAL İŞLETME TİPLERİ.....	25
3.1. İKTİSAT TEORİSİNDE TARIM	25
3.2. KÖYLÜ TARIMI VE KAPİTALİST TARIM.....	28
3.2.1. Köylü Tarımı	28
3.2.2. Kapitalist Tarım.....	32
3.3. GÜNÜMÜZDE KÖYLÜ TARIMI VE KAPİTALİST TARIMIN, TARIMIN TEMEL SORUNLARI KARŞISINDA DURUMU.....	33
3.3.1. Tarımsal Sürdürülebilirlik	33
3.3.2. Verimlilik	34
3.3.3. Finansman	36
3.3.4. Girdi Kullanımı	37
3.3.5. Enerji	38
3.3.6. Ölçek	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	41
GELENEKSEL ÇİFTÇİ İLE TARIM DIŞINDAN GELEN GİRİŞİMCİLERİN GENEL KIYASLANMA KRİTERLERİ	41
4.1. SAHA ARAŞTIRMASI	41
4.1.1. Genel Bilgiler ve Araştırmanın Yöntemi	41
4.2. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	42
4.2.1. Kuruluş yılları, işletme ölçekleri ve üretim faaliyetleri.....	42
4.2.2. Ölçek	43
4.2.3. Ürün Bileşimi	44
4.2.4. Ortalama gelir.....	47
4.2.5. Sulama.....	50
4.2.6. Araç Stoku.....	50
4.2.7. İşgücü	52
4.2.8. Davranış biçimleri	59
4.2.9. Girdi kullanımı	60
4.2.10. Finansman	66
4.2.11. Hayvancılık	69
4.2.12. Süt fiyatı ve verimi	71

4.2.13. Koruyucu önlemler	73
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	83
EK	91

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAP	: Bilimsel Araştırma Projesi
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
DB	:Dünya Bankası
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HAYGEM	: Hayvancılık Genel Müdürlüğü
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KLÜ	: Kırklareli Üniversitesi
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YEMSAN	: Yem Sanayi

TABLÖLAR

Tablo 1: Tarımın GSMH içindeki oranı.....	4
Tablo 2: Kırklareli-Edirne-Tekirdağ Tarımsal alan kullanımı(1995-2014).....	14
Tablo 3: Kırklareli-Edirne-Tekirdağ Tarımsal Üretim Değerleri(1000 TL).....	16
Tablo 4: Kırklareli-Edirne-Tekirdağ Tarımsal Alet ve Makine Sayıları(1995-2014).....	18
Tablo 5: Türlerine Göre Süt Üretimi.....	21
Tablo 6: İşletme Tiplerine Göre Üretilen Ürün Grupları(%)	45
Tablo 7: Trakya Bölgesi Seçilmiş Ürünler Verim Oranları(Kg/Ha) Ortalaması.....	47
Tablo 8: İşletme Tiplerine Göre Mazot Litre Fiyat Ortalaması.....	62
Tablo 9: İşletme Özellikleri Özet Karşılaştırma.....	79

ŞEKİLLER

Şekil 1: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alan Kullanımı (1995-2014).....	14
Şekil 2: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Üretim Değerleri (1000 TL).....	16
Şekil 3: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alet Ve Makine Sayıları (1995- 2014).....	17
Şekil 4: Yıllar İtibariyle Türkiye Hayvan Varlığı (Bin Baş).....	19
Şekil 5: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Hayvan Varlığı (Baş).....	20
Şekil 6: Türkiye'nin Kırmızı Et Üretimi (Ton) 1980- 1999.....	22
Şekil 7: Türkiye'nin Kırmızı Et Üretimi (Ton) 2000- 2014.....	22
Şekil 8: İşletme Tiplerine Göre Kuruluş Yılları.....	43
Şekil 9: İşletme Tiplerine Göre Arazi Büyüklükleri.....	44
Şekil 10: İşletme Tiplerine Göre Bitkisel Üretim Oranları.....	45
Şekil 11: İşletme Tiplerine Göre Tarla Bitkileri Üretim Oranları (%).....	46
Şekil 12: İşletme Tiplerine Göre Geçen Yıl Ayçiçeğinden Elde Edilen Gelir Ortalaması (TL).....	47
Şekil 13: İşletme Tiplerine Göre Geçen Yıl Buğdaydan Elde Edilen Gelir Ortalaması (TL).....	48
Şekil 14: İşletme Tiplerine Göre Ürün Fiyatları Araştırılması Yapılma Oranları.....	49
Şekil 15: İşletme Sahiplerinin Ürün Fiyatları Memnuniyeti.....	49
Şekil 16: Sulu Yere Ekilen Ürün Oranları (%).....	50
Şekil 17: İşletme Tiplerine Göre Traktör Sahipliği Oranı.....	51
Şekil 18: Yıllara Göre Traktör Sahipliği Oranı.....	51
Şekil 19: İşletme Tiplerine Göre Pulluk Sahipliği Oranı.....	51

Şekil 20: İşletme Tiplerine Göre Mibzer Sahipliği Oranı.....	52
Şekil 21: Geleneksel İşletme Hane Reisinin Tarım İşlerinde Çalışma Durumu.....	53
Şekil 22: Geleneksel İşletme Hane Reisi Tarım Dışı İşlerde Çalışma Durumu.....	53
Şekil 23: Hane Dışında Tarım İşlerinde Ücretli Çalışma Oranı.....	54
Şekil 24: Geleneksel İşletmelerde İş Gücü Kaynağı Oranları.....	54
Şekil 25: Hane Reisi Eğitim Seviyesi Oranları.....	55
Şekil 26: Geleneksel İşletmelerde Tarım Dışı İşte Ücretli Çalışma Oranları.....	55
Şekil 27: Hane Reisi Tarım Dışı İşte Ücretli Çalışma Biçimi Oranları.....	56
Şekil 28: Geleneksel İşletme Hane Halkı Sayısı Ortalaması.....	56
Şekil 29: Hane Bireylerinin Tarım Ve Hayvancılık İşlerinde Çalışma Oranı.....	57
Şekil 30: Hane Bireylerinin Hane Dışında Tarım İşlerinde Ücretli Çalışma Oranı.....	57
Şekil 31: Hanede Çalışmayanların Çalışmama Nedeni Oranları.....	58
Şekil 32: İşletme Tiplerine Göre İş Gücünün Niteliği.....	58
Şekil 33: İşletme Tiplerine Göre İş Gücü Çalıştırma Süreleri.....	59
Şekil 34: Tarım Ürünleri Fiyatları Yükseldiğinde İşletme Tiplerine Göre Davranış Biçimleri.....	59
Şekil 35: Tarım Ürünleri Fiyatları Düştüğünde İşletme Tiplerine Göre Davranış Biçimleri.....	60
Şekil 36: İşletme Tiplerine Göre Mazot Alınan Yer Oranları.....	61
Şekil 37: İşletme Tiplerine Göre Mazot Alım Koşulları Oranı.....	62
Şekil 38: İşletme Tiplerine Göre Gübre Fiyatı Ortalaması.....	63
Şekil 39: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Gübresi Kullanımı.....	63

Şekil 40: İşletme Tiplerine Göre İlaç/ Gübre Kullanımından Dolayı Uğranan Zarar Oranları.....	64
Şekil 41: İşletme Tiplerine Göre Sertifikalı Tohum Kullanımı.....	65
Şekil 42: Son 10 Yıl İçinde Salgın Hastalıkla Karşılaşma Oranı.....	65
Şekil 43: İşletme Tiplerine Göre Toprak Analizi Oranları.....	66
Şekil 44: Kuru Ekim Yapılan Toprakların Nadasa Bırakılma Oranları (%).....	66
Şekil 45: İşletme Tiplerine Göre Finansman Tercihleri.....	67
Şekil 46: İşletme Tiplerine Göre Finansman Kaynakları.....	68
Şekil 47: Geleneksel İşletme Borç Alınan Kişi/ Kuruluş Oranları.....	68
Şekil 48: İşletme Tiplerine Göre Hayvancılık Oranları.....	69
Şekil 49: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Sayısı Ortalamaları.....	69
Şekil 50: İşletme Tiplerine Göre Mera Kullanımı.....	70
Şekil 51: İşletme Tiplerine Göre Mera Kullanım Tercihi.....	70
Şekil 52: İşletme Tiplerine Göre 2016 Yılı Çiğ Süt Fiyatları.....	72
Şekil 53: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Başına Günlük Süt Verimi Ortalaması.....	73
Şekil 54: İşletme Tiplerine Göre Hastalık Tedbiri Tercihi Oranları.....	74

GİRİŞ

Günümüzde enerji, çevre, sürdürülebilirlik, gıda güvenliği kısa ve uzun vadede verimliliğin artırılması gibi konuların önem kazanması ile geleneksel tarım ile kapitalist tarımın kıyaslanmasını gündeme getirmiştir. Ülkemizde bir yandan kapitalist tarım tipi yaygınlaşırken diğer yandan nüfusun hala önemli bir kısmı kırlarda yaşamakta ve istihdamın önemli bir kısmını da geleneksel tarım işletmeleri sağlamaktadır. Geleneksel işletmelerin yapısında meydana gelen değişimler, uyguladıkları teknikler ve gelir durumlarındaki farklılaşma önem arz etmektedir. Geleneksel işletmelerin yaşanan gelişmeler neticesinde kapitalist işletmeler karşısında varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği önemli bir husustur. Bu yönde ülkemizde yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Bu nedenle tez çalışmasında, literatür araştırmasının tamamlanmasının ardından saha araştırması içeren Bilimsel Araştırma Projesi hazırlanmış ve Kırklareli Üniversitesi BAP'a sunulmuş ve Kırklareli BAP desteği ile saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Birinci bölümde; Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değin süren Türkiye tarımındaki değişimler tarihsel gelişme süreci içerisinde ele alınmıştır. Uygulanan politikaların zaman ve koşullara bağlı olarak değişim göstermesinin tarım sektörü üzerinde yarattığı etkiler incelenmiştir.

İkinci bölümde; Türkiye' de hayvancılık sektöründe yaşanan problemler ve uygulanan politikalara yer verilmiştir. Türkiye geneli ve Trakya bölgesinin tarım ve hayvancılığı sayısal verilerden hareketle, yıllara göre ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; geleneksel ve kapitalist işletmelerin karşılaştırılması hususunda iktisatçıların görüşlerine yer verilmiştir. Geleneksel ve kapitalist tarımın tanımlarına yer verilen bölümde işletmelerin davranış özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Belirlenen kıyaslama kriterleri dahilinde geleneksel tarım ve kapitalist tarımın karşılaştırılması yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; geleneksel ve kapitalist işletmelerin karşılaştırılmasıyla ilgili yapılan saha çalışması bulgularına yer verilmiştir. Saha çalışmasında elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Beşinci bölümde; teorik yaklaşımlar ve saha çalışmasından elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar yer almaktadır.

1. BÖLÜM

TÜRKİYE TARIMINDAKİ TARİHSEL GELİŞME SÜRECİ

1.1. Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi (1923- 1939)

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda Osmanlı Devleti'nin son bulması ve yeni bir Türk Devleti'nin kurulması koşullarında ülkemizde geleneksel tarım uygulamalarının hakimiyeti söz konusuydu. Tarım yapısı, ağırlıklı olarak küçük üreticiler başka deyişle köylü tipi işletmelerden oluşmaktaydı. Küçük köylü işletme yapısında geleneksel üretim yöntemlerinin kullanılması, hane halkının iş gücü olarak kullanılması, geçimlik üretimin yapılması, pazarla ilişkilerin zayıf olması öne çıkan birkaç özellikti.

Tarım işletmeleri ölçeğine toprak büyüklüğü kullanılarak yaklaşıldığında 1912 yılında Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu dışında kalan her yerde 50 dönümden az toprağa sahip olan işletmeler % 70-85 oranında idi (Köymen, 2008:101).

Ekonomide tarımın belirgin bir ağırlığının olması, nüfusun beslenme ihtiyacı ve ihraç yolu ile gelir etme ihtiyacı cumhuriyetin ilk yıllarında tarıma yönelik politikaların ivedilikle belirlenmesini gündeme getirir (Topuz, 2007: 381).

1925 yılında Kadastro Yasası, 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesi ile toprakta özel mülkiyetin tesisini sağlayacak düzenlemeler yapılır. Medeni kanun ile kısa vadede üretici lehine gelişmeler yaşanmasına rağmen uzun vadede miras yoluyla topraklar parçalı ve küçük yapıya kavuşmuşlardır. Özel mülkiyet tesisine yönelik çalışmalar 1927 ve 1929 yılında çıkarılan kanunlarla da desteklenir (Dinler, 2008: 24 ve Serin ve öte., 2007: 18).

Tarımın vergilendirilmesi ve gelir dağılımı açısından Borçlar Kanunu ve 1925 tarihli Aşar Vergisi'nin kaldırılması ve yerine Arazi Vergisi konulması dönemde yapılan en önemli uygulamalardır. Aşar vergisi uygulanma şekli bakımından köylü üzerinde baskı yaratıyordu. Tarımdan alınan vergilerin parasal niteliğe kavuşması ilk başta köylü lehine gözükmele beraber dönem boyunca böyle bir uygulama yürürlüğe konmamıştır. Aşar'ın kaldırılması

devletten köylüye gelir aktarımı şeklinde yorumlanmaktadır. Tüm bu gelişmeler üretim ve kredi miktarında artışlara neden olmuştur (İTO, 2009: 84- 85 ve Topuz, 2007: 380- 381).

1929 Büyük buhran döneminde uygulanan tarım politikaları; temel ihtiyaçların karşılanmasını, sanayiye ham madde yaratmayı ve ihracatın teşvik edilmesini amaçlar. Tarım kredi kooperatiflerinin kurulduğu bu dönemde büyük buhranın etkilerinin hissedilmeye başlanmasıyla birlikte ürün fiyatlarındaki düşme üretici kesimi daraltırken, tarım ürünleri ihracatı da azalış gösterir. 1932 yılında Buğday Koruma Kanunu çıkarılarak buğday alım-satım görevi Ziraat Bankasına verilmiştir. Bu çerçevede Ziraat Bankası tarıma kredi sağlama görevini Tarım Kredi Kooperatiflerine devretmiştir (Ulukan, 2009: 98- 99 ve Kepenek ve Yentürk, 2000: 44).

1923-1930 dönemi tarımın GSMH içindeki payının artış gösterdiği yıllar olup en yüksek seviye 1926’ da gerçekleşmiştir. 1931-1940 dönemi tarımın GSMH içindeki payının dalgalı seyir izlediği dönem olmakla beraber en yüksek seviye 1931 yılında gerçekleşmiştir. İki dönem arasında tarımın GSMH içindeki payı % 4 oranında artmıştır.

Tablo 1: Tarımın GSMH İçindeki Oranı (%)

Yıllar	Tarımın payı
1923	42.7
1924	47.4
1925	44.4
1926	49.6
1927	39.3
1928	42.2
1929	49.5
1930	46.5
1931	49.1
1932	39.1
1933	41.4
1934	40.0
1935	38.7
1936	48.5
1937	46.1
1938	44.4
1939	43.1
1940	44.7

Kaynak: Topuz, 2007: 385

1926 yılında Uşak ve Alpullu, 1933 yılında Eskişehir ve Turhal Şeker fabrikaları kurulur. Pamuk ve Şeker Pancarı Üretiminde kredi ve makineleşme yüksek oranda yararlanılırken, tütünde devlet eliyle sanayileşmeye çalışılır. Bu dönemde Ziraat Bankası kredi faizlerini düşürmesine rağmen yeterli oranda makineleşme sağlanamamıştır (Önal, 2010: 75- 76).

1931 yılında Birinci Ziraat Kongresi sahip olunan tarım arazilerinin payının işlenen tarım arazilerinden çok daha fazla olduğunu gözler önüne sermiştir. Özel mülkiyete konu topraklarının bile çok az bir kısmı tarla olarak işlenirken, kalan alanların mera olarak kullanıldığı saptanmıştır (Topuz, 2007: 383).

1932 yılına gelindiğinde tarımsal ürünleri destekleme fiyat politikası ilk kez uygulanmıştır. 1933 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planıyla 9 ürün destek kapsamına alınmıştır. Korumacı politikalarının uygulandığı bu dönemde üretim ve verim arttırılmaya çalışılmış, üretici gelirinde istikrar sağlanması hedeflenmiştir (Kıymaz, 2008: 45- 46).

1930'lu yıllarda Toprak Reformu gerçekleştirilmeye çalışılmakla birlikte çalışmalar sonuçsuz kalmıştır, traktör kullanımını gelişmemiştir. Dolayısıyla makineleşmenin zayıf kaldığı tarım alanında, desteklerden ve kredi imkanlarından etkili bir şekilde yararlanılmayınca ve tarım ürünleri fiyatlarının istikrarsızlığı da buna eklenince verim artışı istenen seviyede gerçekleşmemiştir.

1938 yılı Toprak Mahsulleri Ofisinin kurulduğu yıldır. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin görev dağılımında; destekleme alımlarının gerçekleştirilmesi, ürünün fiyatının belirlenmesi ve ürünlerin iç pazarlarda satılması yer almaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2000: 70- 71).

Tarımsal faaliyetlerin diğer bir unsurunu oluşturan hayvancılık ise ülkemizin elverişli koşullarına karşın yeterince değerlendirilememiştir. Hayvan sayısı dönem boyunca sabit kalmıştır. Bitkisel üretimin desteklendiği dönemde hayvancılık yeterince desteklenmeyen bir sektör olmuştur.

1.2. İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939- 1945)

1939-1945 döneminde Türkiye savaşa katılmamış olmakla birlikte kaynakların ordunun ihtiyaçları doğrultusunda kullanılması milli gelirde azalışa neden olurken, fiyatların yüksekliği, tarımsal üretimin düşmesi gibi tablolarla karşılaşılması ülkenin savaş koşullarının tüm olumsuzluğunu yaşadığının göstergesidir (Topuz, 2007: 386).

1940 yılında Milli Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetleri devlet müdahalesinden uzak politikalar uygulanması gerektiğini düşünürken, büyük toprak sahipleri lehine uygulamalar yapmışlardır (Topuz, 2007: 386 ve Yüzüak, 2005: 51- 52).

1944 yılında çıkarılan Toprak Mahsulleri Vergisi Aşar kadar köylüyü dara sokan bir vergi niteliği taşımıştır.

Köy enstitüleri ve 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu büyük toprak sahiplerini huzursuz etmiştir. Köy enstitüleri yoksul köylü çocukların eğitilerek köye fayda sağlamaları amacı taşımaktadır. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ise kamunun sahip olduğu toprakların topraksız köylüye dağıtılmasını hedeflemektedir. Bu kanunla kamu toprakları topraksız çiftçilere dağıtılarak bu hanelerin geleneksel işletme yapısına kavuşmasına katkı sunmuştur. Kanunun özel mülkiyetin kamulaştırılması maddeleri uygulanmamış olmakla birlikte, devletin dağıttığı topraklar da verimsiz yapıya sahipti. Yoksul köylü kesimin geçimlik üretim yapmalarını sağlamak amacıyla çıkarılan kanun büyük toprak sahipleri lehine sonuçlar yaratmıştır. Kanun başarıya ulaşamamakla birlikte başarıya ulaşabilseydi Cumhuriyet tarihinin ilk Toprak Reformu niteliğini taşıyacaktı (İnan, 1999: 34 ve Ulukan, 2009: 99- 101).

1.3. Savaş Sonrası Dünya Ekonomisiyle Uyum Süreci (1945- 1960)

1946 yılı tek partili dönemden çok partili döneme geçişin yaşandığı, 1950 yılında seçim yapılarak yeni bir partinin iktidara geldiği dönemdir. 1946-54 yılları arasında dış ticarete liberal politikalar izlenmiş, 1954-1960 arasında ise liberal politikalar terk edilmiştir. Ülke ekonomisinde bu gelişmelerin yaşandığı dönemde tarım ve köylü kesimi önemsenmiştir. ABD, IMF ve DB

savaş sonrası Türkiye tarım politikalarının belirleyicisi konumuna gelmiştir (Köymen, 2008: 135 ve Öztürk, 2012: 4- 5).

1946-50 yılları arasında tarım ekonominin temel gücü kabul edilmiştir. Köylülerin refah seviyelerinin yükseltilmeye çalışıldığı bu dönemde çiftçi bilgilendirilmeye çalışılmış ve kredi imkanı yaratılmıştır. Yerel pazar için üretim yapan kesimin piyasa ekonomisine geçişi hızlandırılmıştır.

1948-1951 yılları arasında Türkiye Marshall planından en az payı almış olmasına rağmen, bu yardımlar kullanılarak makineleşme konusunda büyük bir ivme yakalanmıştır. Marshall planıyla traktör sayısının artması işlenen alanları genişletmiştir. Sadece ortakçı ve kiracılık şeklinde toprak işleyenlerin bir kısmı ve topraksız ve işsiz kalan nüfus kentlere göç etmeye başlamıştır. Makineleşmenin yaygınlaşması makineyi kullanacak kesime istihdam imkânı yaratmıştır. Makineleşmedeki artışa paralel olarak suni gübre ve ilaç kullanımı da artmış verimliliğin yükselmesini sağlamıştır. Aynı zamanda 1948 yılı itibariyle de mera alanları tarımsal faaliyetlere tahsis edilmiştir. Tarıma sağlanan krediler destekleme alımları ve çiftçilere uygun fiyat politikasıyla desteklenince tarımı olumlu yönde etkileyecek gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler daha çok büyük toprak sahipleri lehine gelişmelere sahne olurken, küçük ve cüce işletme yapısı korunmuştur.

Geleneksel işletmelerin bu dönemde artış göstermesinin nedeni köylü kesimin kırdaki tutulmasına yönelik olarak uygulanan orta işletmelerin parçalanarak geleneksel işletmelere dönüşmesi politikasından kaynaklanmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2000: 106 ve Gökçe, 2011: 3).

1950 ve 1960'lı yıllarda küçük üreticilere ayrıcalıklar sağlanarak kredi imkanı yaratılmıştır; fakat daha fazla üretim yapmalarından dolayı kredi imkanından büyük toprak sahipleri daha fazla yararlanmışlardır. Köylü kesimin büyük toprak sahiplerinden yüksek faizle temin ettiği krediler yüzünden tefecilerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

1950'li yıllarda ihracat önemsenmiş, yaşanan fiyat artışları müdahalelere neden olmuştur. Şeker pancarı, çay gibi ürünlerin üretiminde artış

sağlanmaya çalışılırken, Et ve Süt Kurumu, YEMSAN ve Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu kurulmuştur (Yüzüak, 2005: 57-58 ve İnan, 1999:18-19).

1.4. Planlı Kalkınma Süreci (1960- 1980)

1960-1980 yılları Planlı Kalkınma Dönemi'dir. IMF ve DB kalkınma planlarını sağladıkları kredilerin teminatı olarak görmüşlerdir. Tarım lehine gelişmelerin yaşandığı dönemde tarımın sanayiye kaynak yaratması hedeflenmiş; ancak başarıya ulaşamamıştır (Ulukan, 2009: 104- 107).

1963-1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal üretimin ve tarımın GSMH içindeki payının artırılması hedeflenmiştir. Plan döneminde desteklemeler, kredi imkanı ve kooperatifleşme ön plana çıkmıştır. Devletin tarıma müdahalesi üzerinde durulurken, 6 ürün destek kapsamına alınmıştır. Beş yıllık süreçte önceki dönemlere göre tarımda büyük bir ivme yakalanmış, geleneksel tarımdan modern tarıma geçiş sağlanmıştır. Kimyasal gübre ve iyi tohumluk girdileri kullanımı artmıştır. Fakat; bitkisel üretim, hayvancılık ve toprağın işlenmesi noktasında plan hedefleri tam olarak gerçekleştirilememiştir (DPT, 1963: 145- 313 ve Yavuz, 2005: 47).

1968-1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal istihdam, gelir ve verim arttırılmaya çalışılmıştır. Çiftçilere düşük faizli, uzun vadeli kredi imkanı yaratmaya çalışılan dönemde teknolojik gelişmeler önemsenmiştir. Modern tarım girdileri kullanılmasına rağmen bitkisel üretim ve hayvancılıkta istenen gelişme sağlanamamıştır. Destekleme politikalarına sınırlamaların getirildiği dönemde küçük çiftçiler borç yükü altına girerken, büyük toprak sahipleri lehine gelişmeler yaşanmıştır Bu plan fiyat müdahalesinin tarımda yarattığı olumsuz etkiyi gözler önünde sermektedir (İTO, 2009: 86 ve DPT, 1968: 208- 302).

1973-1977 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal ürün talebinin yurt içi üretimle sağlanması hedeflenirken, tarımsal ürün ihracatı da arttırılmaya çalışılmıştır. Toprak ve tarım reformunun çıkarıldığı plan döneminde gübreleme, ilaçlama ve makineleşme konuları düzenlenmeye çalışılmış, kamu arazilerinin topraksız çiftçilere dağıtılması konusu üzerinde durulmuştur. Hayvan hastalıkları ile mücadele edilmekle birlikte, Trakya

bölgesi tampon bölge durumuna gelmiştir (DPT, 1973: 213, DPT, 1979: 330 ve Serin ve öte., 2007: 20). İlk üç plan döneminde modern girdi kullanımı ve makineleşme ile tarımda verimlilik artışı sağlanabilmiş fakat hedeflenenler hususunda tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır (DPT, 1979: 344 ve Yüzüak, 2005: 62).

1960 sonrasında tarımda fiyat yoluyla desteklemeye gidildi ve tarımsal ürün fiyatları yüksek seviyelerde seyretti. Tarımsal destek politikaları üretimi arttırıcı ve geliri yükseltici etkilere sahip olmakla birlikte, kentlerde iş gücü maliyetlerini arttırmış, 1980 sonrasında küçük ve orta üreticileri borçlarını ödeyemeyecek duruma düşürmüştür (Kepenek ve Yentürk, 2000: 352-353). Uygulanan destekleme politikaları küçük köylü kesimini orta köylü kesim haline getirirken, devlet eliyle tarımın desteklenmesi büyük köylü kesimi lehine sonuçlar yaratmıştır (Köymen, 2008: 135 ve Öztürk, 2012: 4- 5).

1961 Anayasası ve 1973 Toprak ve Tarım Reformu uygulama olanağı bulunamamıştır (İnan, 1999: 34). 1975 Türkiye’ de köyün itici yanı kentlerin çekici yanlarına ağır basmış ve köyden kente göç olayları yaşanmıştır (Tütengil, 1983: 167).

1960-1980 döneminde tarım sektörünün GSMH içindeki payı azalmıştır. (Önal, 2010: 127-128). Tarımsal üretimin yoğunluğunu oluşturan bitkisel üretimde modern teknoloji kullanımına karşın artış ve azalışlar bir arada gerçekleşmiştir. Uygulanan tarım politikaları ve sağlanan krediler traktör sayısını arttırmış olmasına rağmen, işlenebilir alanların sınırına ulaşılmış olduğundan ekili alanlarda artış gerçekleşmemiştir (Tekeli, 2008: 70- 72). 150 dekar ve 501- 1000 dekarlık işletmelerin oranı artmış, diğerleri azalmıştır (Tütengil, 1983: 97). 1963 yılı Tarım Sayımı sonuçları nüfusun çoğunun tarımsal faaliyette bulunduğunu göstermektedir (Makal, 1997: 119- 120). 1970’lerden günümüze dek geçen süreçte uygulanan serbest ve korumacılıktan uzak politikalar tarımda önemli yapısal sorunların yaşanmasına neden olmuştur (Köymen, 2008: 150- 153).

Tarımsal alanların tarım dışı alanlara dönüştürülmesi tarımsal girdilerin fiyatlarının yüksekliği, sulama ve verim problemleri 1980’li yılların önemli

problemleridir (Köymen, 2008: 150- 153). 1980’li yıllardan sonra kırsal nüfus önemli oranda azalmıştır (Tekeli, 2008: 50- 53).

1.5. 1980 Sonrası Neo Liberal Politikalar ve Tarım (1980- 1999)

1980 yılında 24 Ocak Kararlarıyla birlikte tarımsal desteklemeler azaltılmıştır. Destekleme politikalarının enflasyonist etkilere neden olduğu düşünüldüğü için tarımsal desteklerin azaltılması yoluna gidilmiştir (Dinler,2008: 306).

1979-1983 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal üretim arttırılmaya çalışılmıştır. Yoksul köylü kesime fiyat desteği sağlanması ön plana alınmıştır. Yem bitkileri üretim alanlarının genişletilmesi hedeflenirken, hayvancılıkta verimin yükseltilmesi önem kazanmıştır. Bu amaçla da melezleme çalışmalarına ağırlık verilmiştir (DPT, 1979: 224- 226).

1985 yılında yapılan anlaşma ve istikrar politikalarıyla Dünya Bankası ve IMF tarım politikalarının belirleyicisi görevini üstlenirken, tarımsal desteklemelerin kaldırılması karşılığında Türkiye’ye kredi imkânı yaratılacağı bu nedenle doğrudan gelir desteği sistemine geçilmesi gerektiği vurgulanmaktaydı. 1984 yılında ÇAYKUR’ un, 1985 yılında Kamu İktisadi Teşebbüsü ve Türkiye Zirai Dağıtım Kurumu’nun tekeli kaldırılmıştır (Günaydın,2016: 17).

1985-1989 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal ürün ihracatının arttırılması hedeflenmiştir. Bitkisel üretimin arttırılmaya çalışıldığı plan döneminde hayvan hastalıklarıyla mücadele ön plana çıkmıştır. Orta ve uzun vadeli tarım kredilerine ağırlık verilmiştir (DPT, 1985: 52- 54).

1980’li yıllar korumacı politikaların terk edilerek, özelleştirmelerin ön plana çıktığı dönemi oluşturmaktadır. Serbestleşme Türkiye tarım ürünleri fiyatlarında düşüş ile sonuçlanmıştır. Tarımın gerilediği bu dönemde kırlardan kentlere göç edilmesi durumu yaşanmıştır. 1990’lı yıllara göre kırdaki yaşayanların oranı yüksek olmakla birlikte bu dönemde köylülerin refahı düşmüştür. Doğrudan gelir desteği uygulaması, azaltılan kredi ve destekler

büyük toprak sahiplerinin topraklarını genişletmesine imkân yaratmıştır (Kıymaz, 2008: 134 ve Ecevit, Karkıner ve Demirtola, 2009: 50-51).

1990 yılı itibariyle desteklenen ürün sayısı 10'a çekilirken, 1994 krizinin ardından alınan 5 Nisan kararlarıyla desteklenen ürün sayısı 9'a düşürülmüştür. Tarımsal destekler 1999 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. 5 Nisan kararlarında belirtilen Yemsan'ın özelleştirilmesi gerçekleştirilmiştir (Önal, 2010: 140- 142).

1990-1994 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; küçük ve orta işletmelerin kooperatiflerce desteklenmesini, teknolojik gelişme ve verim artışının sağlanmasını hedeflerken, çiftçi gelirin artırılması ön plana çıkmıştır (DPT, 1990: 48).

1996-2000 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımsal desteklemelerde devlet müdahalesinin azaltılarak, doğrudan gelir desteğinden yararlanılması uygulaması gerçekleştirilmiştir. Kimyasal gübre kullanımında artış yaratmak amaçlanırken, üretim ve verim arttırılmaya çalışılmıştır. Tohumluk, aşılama, suni tohumlama görevleri özel sektöre verilmiştir (DPT, 1996: 60- 61).

Uygulanan neo liberal politikaların sonucu ürün fiyatlarında ve köylü üreticilerin gelirlerindeki belirsizlik artmıştır. Yaşanan belirsizlikler maliyetlerin yükselmesiyle sonuçlanmıştır. Ürünlerin daha düşük fiyatlara satılmasıyla birlikte çiftçiler tarım dışı alanlara yönelmek durumunda kalmıştır.

1.6. 2000'lerde Tarım Politikaları ve Tarımın Yapısı

2000-2005 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla; tarımda dönüşüm sağlanması hedeflenmiştir. Tarımsal üretimin devlet müdahalesinden uzak olarak gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır. Kalkınma planlarıyla tam olarak hedeflenenler gerçekleştirilememiş olmakla birlikte, tarım aleyhine gelişmeler yaşanmış ve tarım ekonomideki önemini yitirmiştir (Serin ve Öte., 2007: 23 ve Ulukan, 2009: 119).

2000 yılında tarımsal desteklerin bütçe üzerinde yarattığı yükün azaltılması amacıyla doğrudan gelir desteği uygulamasına geçilmiştir.

Doğrudan gelir desteği uygulamasıyla hedeflenenin aksine maliyetler yükseldi, üretim düştü. Uygulama yoksul çiftçi yerine zengin toprak sahiplerine avantaj sağladı (Önal, 2010: 158- 162).

2000 yılından sonra tarımsal istihdam azaldı. Tarımsal gelirin azalmasıyla birlikte kırdan kopuşlar meydana geldi. Aile işçisi şeklinde faaliyet gösteren hane halkı bireylerinin ücretli işçiye dönüşümü arttı. Tarımsal girdiler konusunda dışa bağımlılık artarken, kimi yıllar tarımda net ithalatçı konumuna gelindi. Tarım alanları azalma gösterdi. Yaşanan 2001 kriziyle birlikte bankaların verdikleri kredileri geri alamaması problemi yaşandı (Günaydın, 2009: 187, 188- 200 ve Can, 2013: 206).

Türkiye 2001 yılında tarihindeki en derin kriz ile karşı karşıya kalarak “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” uygulanmaya kondu. Eski tarım yapısının dönüştürülmesini ve doğrudan gelir desteğinin uygulanmasını hedefliyordu. 2001 yılı itibariyle DB ile Tarım Reformu Uygulama Projesi uygulamaya konmuştur. Bu proje Ziraat bankası kredilerinin kaldırılması, doğrudan gelir desteğinin uygulanması ve Tekel’in özelleştirilmesini öngörüyordu(Günaydın, 2009: 175).

2002-2005 yılları arasında fiyat ve girdi desteklerine kısmen geri dönüldü. 2007 yılından sonra tarım lehine gelişmeler yaşanırken, tarımsal istihdam yükseldi ve kırlara dönüşler yaşandı. 2008 yılı itibariyle de Doğrudan gelir desteği uygulaması gübre ve mazot desteği halini aldı. 2009 yılı itibariyle de desteklenen ürün sayısı 16’ a çıkarıldı.

Bu bölümde Türkiye’de 1923’den günümüze değin tarımda yaşanan gelişmeler ele alınmış olup, araştırmanın saha çalışmasının gerçekleştirildiği Trakya Bölgesinin tarımsal veri analizi, hayvansal üretim değerleri ve hayvancılıkta karşılaşılan problemler ikinci bölümde ele alınmaktadır.

2. BÖLÜM

TRAKYA'DA TARIM

2.1. Trakya Tarım Sayımları (Kırklareli- Edirne- Tekirdağ)

Trakya bölgesinde buğday, arpa, ayçiçeği, çavdar, çeltik, mısır, şeker pancarı ve kuru soğan gibi ürünlerin üretimi yapılmaktadır. Bölgede tahıl, baklagiller, yem ve yağ bitkileri yetiştiriciliği ön plandadır. Tekirdağ ili şaraplık üzüm yetiştiriciliğiyle ünlü olmakla birlikte meyve yetiştiriciliği yoğun olarak kavun ve karpuz gibi ürünlerle sınırlı kalmaktadır. Bitkisel üretim için son derece elverişli topraklara sahip olunmasına ve Türkiye ortalamasının üzerinde bir verim elde edilmesine karşın üretim faaliyetleri sınırlı düzeyde gerçekleştirilmektedir (Ocaklı, 2009: 3 ve Migm, 2013: 128-129).

İşletme büyüklüğü açısından da bölgenin Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu göze çarpmakla birlikte araziler küçük ve parçalı yapıya sahiptir. Arazilerin parçalı ve küçük yapısı verim düşüklüğünü beraberinde getirirken üretici gelirinin de düşük seviyelerde gerçekleşmesine neden olmaktadır (Ocaklı, 2009:3 ve Migm, 2013:130).

Bölge yeterli yağışı almakla birlikte yağışlar düzensizdir. Sulama imkanlarının yeterince kullanılmadığı bölgede mevsim şartlarına bağlı olarak problemler yaşanabilmektedir (İnan, 2012: 14).

“Kırklareli arazi büyüklüğü açısından küçük ölçekte olup, Edirne bitkisel üretimin en fazla gerçekleştirildiği ildir (Migm, 2013: 131).”

2.1.1. Trakya Tarım Alanı Kullanım Verileri

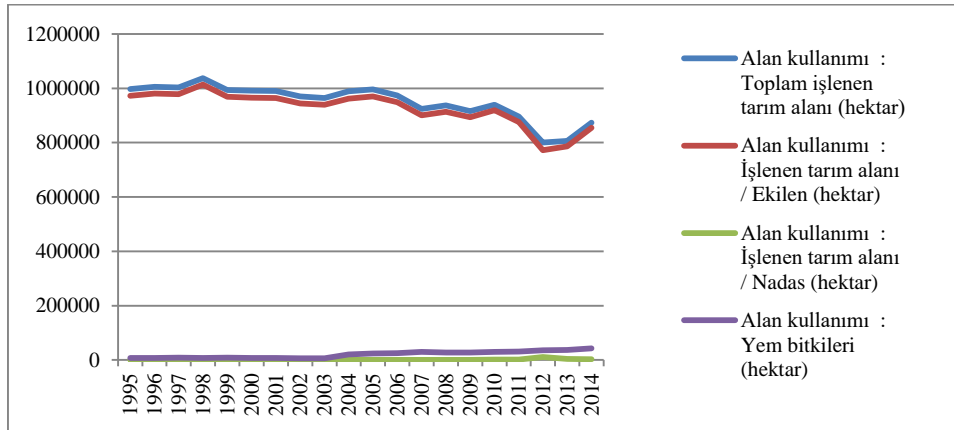
Trakya bölgesinde işlenen tarım alanları oranı Türkiye ortalamasının üzerinde olmakla birlikte, çayır ve mera alanlarının oranı oldukça düşük seviyelerdedir (Semerci,2006: 64). Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illeri için yem bitkileri ekim alanı düşük seviyelerdedir. Yem bitkisi alanları içinde en fazla ekilen ürün silajlık mısır olurken, bunu fiğ ve yonca ekim alanları takip etmektedir (Sabancı ve öte., 2010: 4-5).

Tablo 2: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alan Kullanımı (1995- 2014)

YIL	Toplam işlenen tarım alanı (hektar)	İşlenen tarım alanı / Ekilen (hektar)	İşlenen tarım alanı / Nadas (hektar)	Yem bitkileri (hektar)
1995	997674	972167	473	7925
1996	1004790	980226	1346	8158
1997	1002433	978407	132	8294
1998	1037505	1013993	-	7928
1999	993226	968810	-	8611
2000	991277	965038	487	7704
2001	989497	964037	500	7514
2002	969962	943593	546	6523
2003	964533	938967	789	6526
2004	989096	961493	736	20540
2005	995678	969779	1006	24104
2006	973581	948474	1141	25515
2007	923947	900466	542	29643
2008	937147	913757	1037	27654
2009	915365	893185	1151	28003
2010	939382	919153	1314	29928
2011	895237	875501	1340	31655
2012	800417	771618	11094	36126
2013	805946	785883	4248	37568
2014	873430	855057	3031	43530

Kaynak: (TÜİK,2017)

Grafik 1: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alan Kullanımı (1995- 2014)

Kaynak: (TÜİK,2017)

2.1.2. Tarımsal Üretim Değerleri (2009-2013)

Trakya bölgesi bitkisel üretim değerleri incelendiğinde tarla bitkileri üretiminin yoğun olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Tarla bitkileri içinde tahıllar grubunda buğday ve arpa üretiminin yüksekliği göze çarpmaktadır. Yağlı tohumlar grubu içinde ise ayçiçeği üretiminin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Nöbetleşe olarak ekilen buğday ve ayçiçeği ürünlerinin bölge ekonomisi için katkısı yüksektir. Ayçiçeği ürünü yağlık olarak üretilmekte olup Türkiye genelinde en çok Trakya bölgesinde üretilmektedir. Trakya bölgesinde tahıllar, yağ bitkileri ve yem bitkileri üretimi önem arz etmektedir (Trakya Kalkınma Ajansı,2013:133-137 ve İnan,2012:5-7).

TÜİK 1995-2014 istatistiklerine göre Trakya bölgesi canlı hayvanlar değerleri tabloda verilmiştir. 2010- 2011 yılları arasında canlı hayvanlar değerinde önemli artışların meydana geldiği görülmektedir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013: 149).

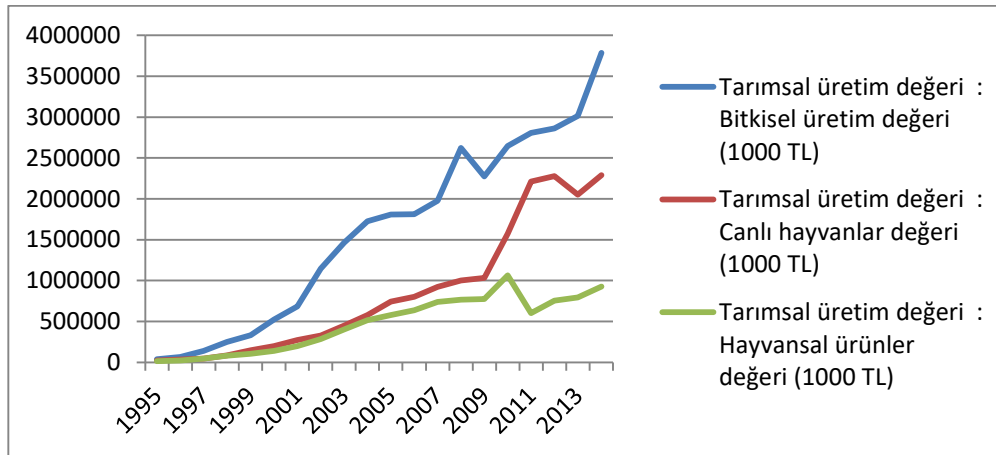
TÜİK 1995-2014 istatistiklerine göre Trakya bölgesi hayvansal ürünler değerleri tabloda yer almaktadır. Süt üretimi yoğun şekilde kültür ırklarından elde edilmektedir. Kültür ve melez ırkları içinde holstein ırkı önem arz etmektedir. Holstein inekten elde edilen süt verimi yüksek seviyelerde olup elde edilen sütler mandıra ve süt işleme tesislerinde işlenmektedir. Küçükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarları düşük seviyelerde seyretmektedir. Bölgede kırmızı et üretiminde ise tosun ve inek kesiminden elde edilen rakamlar yüksek seviyede gerçekleşmiştir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013: 154- 155 ve İnan, 2012: 11).

Tablo 3: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Üretim Değerleri (1000 TL)

YIL	Bitkisel üretim değeri (1000 TL)	Canlı hayvanlar değeri (1000 TL)	Hayvansal ürünler değeri (1000 TL)
1995	39697	22737	13742
1996	64497	35242	22271
1997	140594	45548	44840
1998	248271	84347	79978
1999	333085	147857	105707
2000	523796	199622	139375
2001	683978	272191	196676
2002	1146116	327074	285207
2003	1462790	449570	401603
2004	1725790	577056	515047
2005	1809318	743373	578787
2006	1813155	800941	635891
2007	1977212	922923	737745
2008	2621178	1002172	768032
2009	2275703	1032710	774153
2010	2647528	1572370	1065710
2011	2805958	2212642	603090
2012	2860224	2279101	755678
2013	3012823	2051728	792628
2014	3787076	2288944	924946

Kaynak: (TÜİK,2017)

Grafik 2: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Üretim Değerleri (1000 TL)

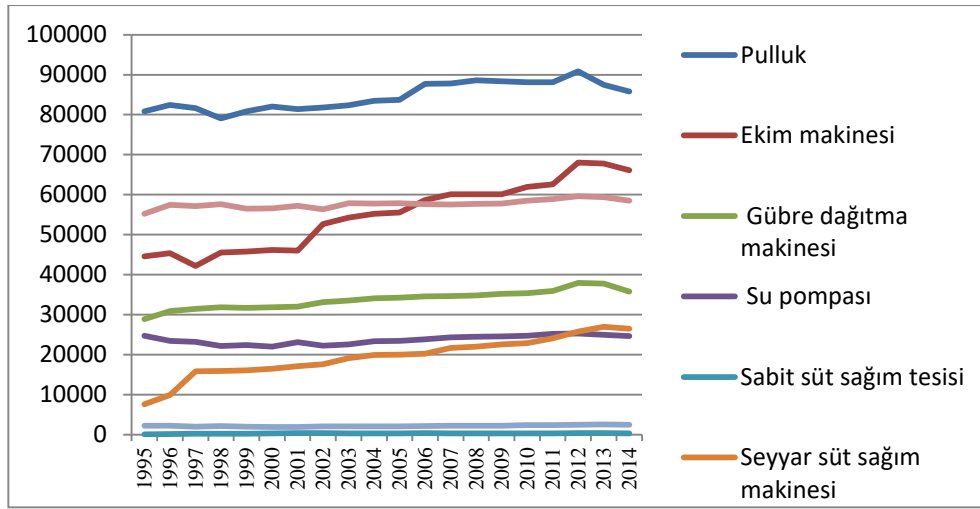

Kaynak: (TÜİK,2017)

2.1.3. Tarımsal Alet ve Makine Miktarları (2009- 2014)

TÜİK 1995-2014 istatistiklerine göre Trakya bölgesi tarımsal alet ve makine sayıları aşağıda verilmektedir. Trakya bölgesinin mekanizasyon yatırımlarını gerçekleştirmiş bir bölge olması önem arz etmektedir. Bölgede traktör sayısındaki yükseklik göze çarpmaktadır. Tarımsal alet ve makinelerin oranları karşılaştırıldığında Edirne ili en yüksek paya sahip olup, Edirne ilini Tekirdağ ve Kırklareli illeri takip etmektedir (Trakya Kalkınma Ajansı, 2013: 165).

Grafik 3: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alet ve Makine Sayıları (1995- 2014)

Kaynak: (TÜİK,2017)

Tablo 4: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Tarımsal Alet ve Makine Sayıları (1995- 2014)

	Pulluk	Ekim makinesi	Gübre dağıtma makinesi	Su pompası	Sabit süt sağım tesisi	Seyyar süt sağım makinesi	Biçerdöver	Traktör
1995	80818	44593	28917	24751	97	7572	2214	55249
1996	82448	45362	30893	23425	111	9926	2207	57498
1997	81674	42154	31475	23170	213	15824	2006	57144
1998	79037	45519	31811	22116	237	15916	2101	57592
1999	80808	45808	31700	22360	257	16097	1950	56537
2000	82069	46159	31870	22016	273	16463	1930	56616
2001	81417	45986	32009	23113	371	17112	1862	57248
2002	81803	52640	33137	22201	340	17578	2028	56342
2003	82359	54277	33497	22548	338	19118	2077	57833
2004	83473	55214	34047	23319	331	19891	2044	57800
2005	83687	55534	34217	23433	334	19980	2077	57875
2006	87731	58670	34579	23830	342	20252	2163	57600
2007	87824	60115	34661	24280	263	21650	2235	57543
2008	88577	60082	34815	24437	266	21985	2251	57666
2009	88378	60103	35227	24563	272	22519	2256	57790
2010	88131	61910	35367	24751	308	22910	2341	58464
2011	88152	62601	35888	25207	335	24047	2365	58885
2012	90804	67998	37953	25270	346	25795	2429	59589
2013	87441	67810	37790	24981	352	26984	2503	59383
2014	85785	66078	35782	24631	304	26483	2458	58536

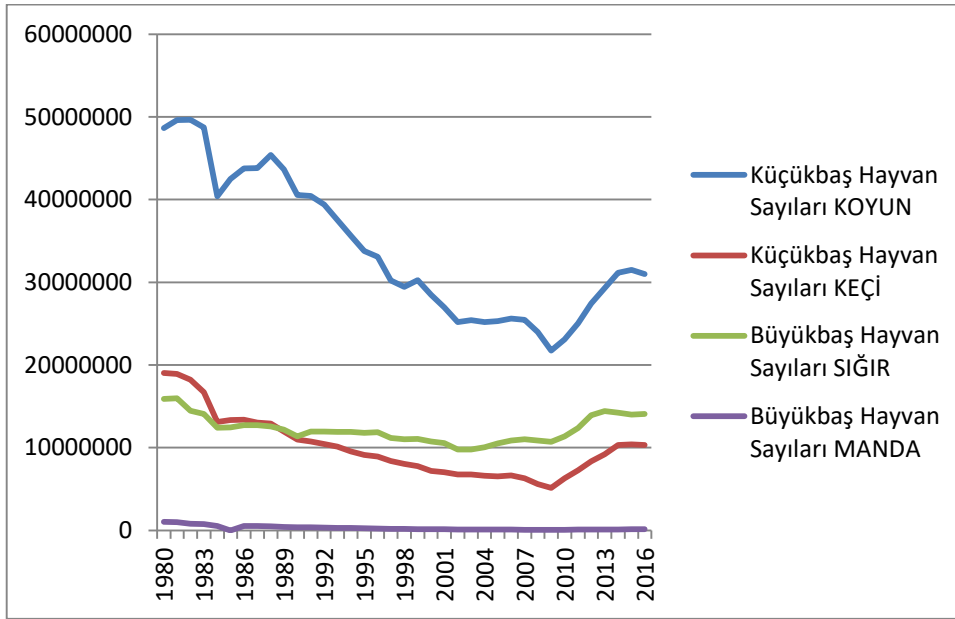
Kaynak: (TÜİK,2017)

2.2. Türkiye Geneli ve Trakya Bölgesinde Hayvancılık

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından ikinci dünya savaşına kadar olan süreçte hayvan varlığı artış göstermiştir. İkinci dünya savaşının yarattığı olumsuzluk hayvancılığı da etkilemiş ve buna bağlı olarak hayvan sayısı

azalmıştır. 1950’lerde savaş ortamından çıkılmasıyla artan bir seyre kavuşan hayvancılık, 1960-1980 döneminde büyük bir ivme yakalayarak en yüksek rakama ulaşmıştır. 1980’lerde hayvan sayısı azalan bir seyir izlemiştir (Oral, 2013:221 ve TİGEM, 2013: 14). 1995- 2005 yılları arasında hayvan sayısı azalmıştır. 2007-2013 yıllarını kapsayan plan döneminde de hayvan sayısı azalmıştır. 2010 yılında 2009 yılına göre hayvan varlığı artmıştır (Başpınar ve Batmaz, 2008: 20- 22, ve DPT, 2014: 61).

Grafik 4: Yıllar İtibariyle Türkiye Hayvan Varlığı (Bin Baş)

Kaynak: (HAYGEM,2017)

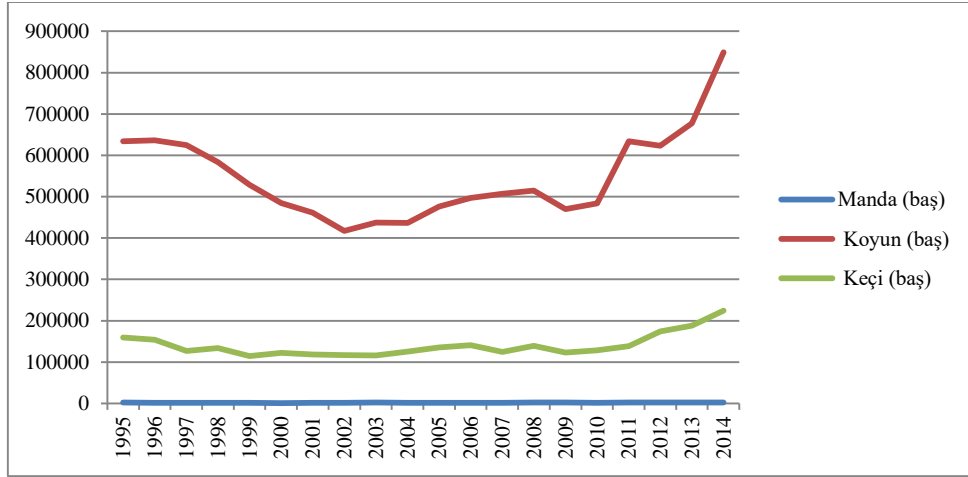
Türkiye’ de ilk kez 1984 yılında hayvan sayımı gerçekleştirilmiştir (Oral, 2013:221). Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu verileri kullanılmış olmakla birlikte TÜİK ve FAO verileri birbirine yakındır. 1984 yılına ait TÜİK verisi, 1985 FAO verisiyle aynıdır (Akman, 2006: 15- 16).

2000- 2009 yılları arasında koyun, keçi, manda ve sığır sayısı azalma göstermiştir. 2009 yılından sonra günümüze kadar geçen süreçte ise devletin sağladığı destekler sonucunda büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları artış göstermiştir (TİGEM, 2013: 17 ve Oral, 2013:222).

Türkiye’ de Marmara bölgesi hayvan sayılarına bakıldığında; koyun en yüksek rakama sahiptir. Bölgede kıvırcık ve merinos koyunları

yetiştirilmektedir. Kıl keçisi bölgede yaygındır. Kümes hayvancılığı bölgede yoğun olarak gerçekleştirilmektedir (Köksal, 1969:117 ve TİGEM, 2013: 17). Sığır yetiştiriciliğinde bölge ikinci sırada olup plevne, kırım ve Hollanda türleri yetiştirilmektedir (Çetin, Karadeniz ve Karataş, 2014: 6).

Grafik 5: Kırklareli- Edirne- Tekirdağ Hayvan Varlığı (Baş)

Kaynak: (TÜİK,2017)

Türkiye dünyada sığır varlığında 3. sırada, manda sayısında 2. sırada, kanatlı hayvan varlığında 2. sırada yer almaktadır (Sarıca, Ulutaş ve Şahin, 2004: 92- 93).

2.3. Türkiye Geneli ve Trakya Bölgesinde Hayvansal Ürün Üretimi

Türkiye’de et ve süt üretimi küçük aile işletmeleri tarafından yapılmaktadır. Hayvan varlığı bakımından Türkiye yüksek oranlara sahip olmasına rağmen, üretim miktarı ve verim açısından AB ülkelerine nazaran geridedir (Bayraç ve Çemrek, 2014: 4).

Türkiye’ nin süt üretimi verileri FAO ve TÜİK’ de hemen hemen aynıdır. 2011 yılı TÜİK verilerine göre; Türkiye Toplam Süt üretiminin % 91,7’si sığırdan elde edilirken, koyunun toplam süt üretimindeki payı % 6, keçinin % 2, mandanın ise % 0. 3’ tür. Sığır Yetiştiriciliği beslenme ve ekonomiye katkı yaratması anlamından büyük önem taşımaktadır (Bayraç ve Çemrek, 2014:3 ve Oral, 2013: 227).

Türkiye süt üretimine bakıldığında sığırın payı artış gösterirken, koyun, keçi ve mandanın payı azalmıştır. Koyun ve keçi et üretimine yönlendirilmeyip üretimden koparılmıştır. Türkiye'nin kaynaklarını bu şekilde kullanmama gibi bir lüksü yoktur (Akman, 2006: 20- 21 ve Oral, 2013: 227). Son yıllardaki süt üretim miktarının artışını ıslah çalışmaları ve hayvan verimindeki yükselmeden kaynaklanmaktadır (Çetin, Karadeniz ve Karataş, 2014: 6).

Tablo 5: Türlerine Göre Süt Üretimi

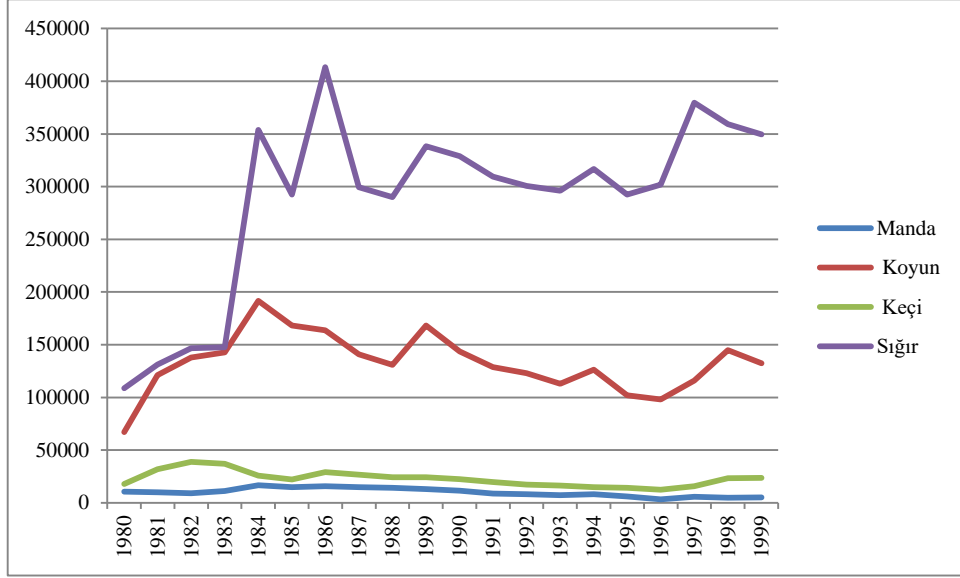
Türkiye' nin Süt Üretimi (KG)				
YILLAR	İnek	Manda	Koyun	Keçi
1980	3 421 020	273 905	1.147.395	630.026
1985	7 994 269	239 854	1 072 601	363.000
1990	7 960 640	174 225	1 145 015	338.000
1995	9 275 312	114 534	934 499	277.000
2000	8 732 041	67 330	774 380	220.000
2005	10.026.202	38.058	789.878	253.759
2006	10.867.302	36.358	794.681	253.759
2007	11.279.340	30.375	782.587	237.487
2008	11.255.176	31.422	746.872	209.570
2009	11.583.313	32.443	734.219	192.210
2010	12.418.544	35.487	816.832	272.811
2011	13.802.428	40.372	892.822	320.588
2012	15.977.838	46.989	1.007.007	369.426
2013	16.655.009	51.947	1.101.013	415.743
2014	16.998.850	54.803	1.113.937	463.270
2015	16.933.520	62.751	1.177.228	481.174
2016	16.786.263	63.085	1.160.413	479.401

Kaynak: (HAYGEM,2017)

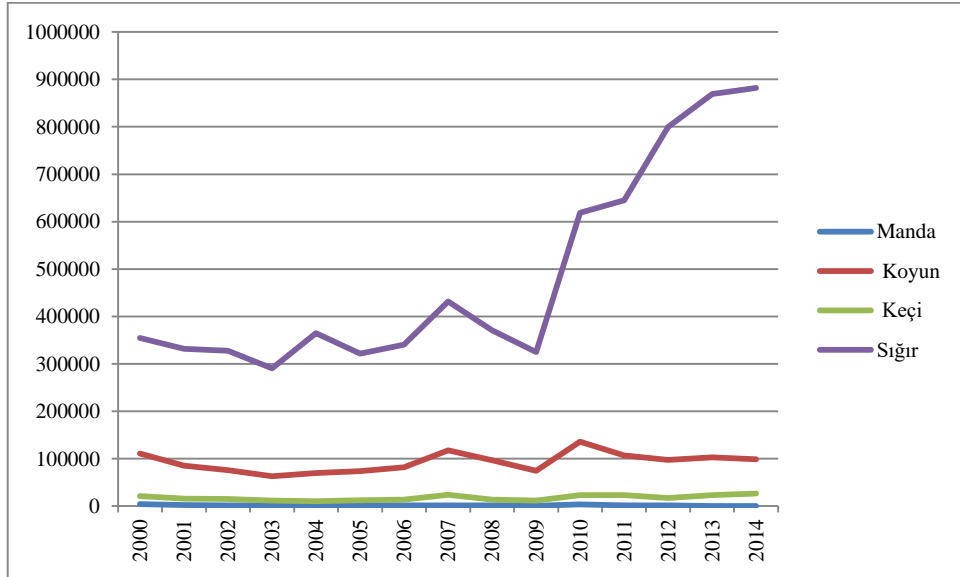
Kırmızı et üretiminde FAO değerleri TÜİK değerlerinden daha yüksek olmaktadır (Akman, 2006: 17). 1991-2010 yılları arasında koyun, keçi ve mandanın et üretim miktarı azalmıştır. Türkiye' de et üretimi konusunda 2010 yılına kadar önemli bir artış yaşanmamıştır. 2010 yılı sığırdan elde edilen kırmızı et üretiminde önemli bir artış söz konusudur. Türkiye toplam et üretiminin 2011 yılında 1992 yılına kıyasla artış göstermesi esas olarak tavuk eti üretimi artışından kaynaklanmaktadır. Koyun, keçi ve manda et üretimi önemli oranda azalmıştır. Toplam et üretimi içinde tavuk eti % 70 gibi bir

paya sahip olurken, kırmızı et üretimi azalmıştır. Toplam üretim sığır ve tavuk etindeki artıştan dolayı yükselmiştir (Oral, 2013: 229- 231).

Grafik 6: Türkiye'nin Kırmızı Et Üretimi (Ton) 1980- 1999

Grafik 7: Türkiye'nin Kırmızı Et Üretimi (Ton) 2000- 2014

Kaynak: (TÜİK,2017)

Son yıllarda Türkiye' de hayvansal ürünlerin ihracat ve ithalat oranları artan bir grafik izlemektedir. İhracatta kanatlı hayvanlar ön plana çıkarken, yumurta, yün, süt ve süt ürünleri, çam balı ihracatta önem arz etmektedir.

Hayvansal ürünlerin ithalat ayağını ise koyun ve sığır oluşturmaktadır (DPT, 2014: 14).

Türkiye son yıllarda damızlık sığır ithalatı yapmakla beraber rekabet gücü zayıftır. Arı ürünleri konusunda dünya ile rekabetinde en yüksek güce sahip olduğu alandır.

2.4. Türkiye’de Hayvancılığın Sorunları

Türkiye’de tarımsal üretim geçimlik özellik taşımaktadır. Yeterli sayıda hayvan varlığı olmakla birlikte, hayvansal üretim miktarı ve verim düşüktür. Hayvancılıkta meraların hayvan beslenmesinde kullanılması sonucu kaba yem üretiminin ihmal edilmesi hem meraları tahrip etmekte hem de verimi düşürmektedir. Üreticilerin örgütlenememesi, araçların çokluğu girdi maliyetlerini yükseltmektedir. Kaliteli yem bitkilerinin üretilmemesi ve fiyatlarının yüksekliği, silaj yapımı yetersizliği ve karma yem fabrikalarının kapasite kullanım oranının düşüklüğü, suni tohumlamada yetersiz kalınması önemli problemler yaratmaktadır (Başpınar, 2008: 23- 25 ve Türkyılmaz ve Nazlıgül, 2002: 179- 180).

Hayvancılık işletmelerinin sermaye yetersizliği ve pazarlama sorunları rekabet gücünü düşürmektedir. Kırmızı et de ve hayvancılık girdilerinde dışa bağımlı bir yapı mevcuttur. Nitelsiz iş gücü kullanımı, destekleme politikalarının özellikle de sağlanan kredilerin yetersizliği üreticiyi zor durumda bırakmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin küçük, parçalı ve teknolojiden uzak yapısı, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yetiştiriciliğinde azalmaların yaşanması, süt toplama ve soğutma merkezleri konusunda yaşanan problemler hayvancılık politikalarının uzun vadeli olmaması ile birleşince içinden çıkılmaz bir hal almaktadır (DPT, 2014: 38, Aksoy, 1969: 91-97 ve Sarıca, Ulutaş ve Şahin, 2004: 94).

2.5. Hayvancılık Politikaları

Türkiye’de hayvancılık politikaları desteklemeler, teşvik ve sübvansiyonlar şeklinde olup yoğun biçimde devlet müdahalesi altındadır. Hayvancılık politikaları ile hedeflenen; üretim miktarının artırılarak hem ülke beslenmesini hem de ihracata yönelik üretimin düşük maliyetle

gerçekleştirilmesini sağlamak, yem bitkileri üretimine teşvik ederek verim artışını sağlamaktır.

Ülkemiz sığır yetiştiriciliği 1980'li yıllara kadar ağırlıklı olarak aile işletmeciliği şeklinde yürütülmüş, 1980 yılından itibaren ekonomik büyüklüğe sahip sığırçılık işletmeleri kurulmaya başlanmış, son yıllarda da devlet desteklerinin artması sonucu büyük kapasiteli modern sığırçılık işletmelerinin sayısı hızla artmıştır (TİGEM, 2013: 16).

1980 yılı sonrası uygulanan hayvancılık politikaları üretimin azalmasına, üretici geliri ve ürün fiyatlarında istikrarsızlığa yol açmıştır. 1987 Tarım paketi önlemleri ile hayvancılık destekleri yetersiz kalmıştır.

2000 yılı sonrası yem bitkileri üretimi, suni tohumlama konusunda destekleme politikaları uygulanmış ve bunun sonucunda büyük ölçekli hayvancılık tesisleri artış göstermiştir (TİGEM, 2013: 14). 2004- 2011 yılları tarımsal desteklerin içinde hayvancılığın payı yükselmiş, 2011 yılında süt teşvik primi, büyükbaş hayvan desteği ve yem bitkileri desteği uygulamaları gerçekleştirilmiştir (DPT, 2014: 21). Ancak uygulanan politikaların kısa vadeli oluşu ve süreklilik arz etmemesi nedeniyle birleşince başarıya ulaşamamıştır (Bayraç ve Çemrek, 2014: 6 ve (Türkyılmaz ve Nazlıgül, 2002: 178- 179).

Trakya bölgesinin tarımsal verilerinin inceleme altına alındığı ikinci bölümü, çalışmanın ana temasını oluşturan geleneksel ve kapitalist işletmelerin iktisat düşünürlerinin görüşleri doğrultusunda ele alınması ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi üçüncü bölümde yapılmaktadır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ TARIMSAL İŞLETME TİPLERİ

Köylü ve kapitalist işletmelerin karşılaştırılması noktasında iktisatçıların görüşleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu bölümde klasik, Neo klasik ve Marksist düşünce sistemlerinde altında köylü ve kapitalist işletmeler kısaca ele alınacaktır.

3.1. İktisat Teorisinde Tarım

Köylü ve kapitalist işletmelerin karşılaştırılmasında iktisatçıların görüşleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu bölümde klasik, Neo klasik ve Marksist düşünce sistemlerinde altında köylü ve kapitalist işletmeler kısaca ele alınacaktır.

Klasik düşünürlerden Adam Smith ve David Ricardo tarım ve sanayi arasında aynı kuralların geçerli olmadığını net bir şekilde vurgulamışlardır. Adam Smith sanayinin gelişmesi için tarımın gelişmesinin gerektiği üzerinde durmuştur. Tarım kendine özgü yapısı gereği artık yaratmaktadır. Sermaye kullanımını ne kadar fazla ise elde edilen artık o kadar fazla olacaktır. Smith kapitalist girişimcilerin gerçekleştirdiği tarımsal yatırımlar üzerinde de durmuştur. Kapitalist çiftçilerin toprak sahiplerinden kiraladıkları arazilerde ücretli işçi kullanarak tarımsal faaliyetlerini yürütmeleri gerektiğini düşünmektedir. Klasik görüşe göre köylü işletmelerde ise ücretli işçi kullanılması söz konusu değildir.

Ricardo ve J.S Mill tarımsal yapıyı analiz ederken köylülüğü kapsam dışında bırakmış, toprak sahipleri, kapitalist çiftçi ve ücretli işçilerle ilgilenmişlerdir (Boratav, 1981: 95- 96).

Neo klasikler kapitalizm ile birlikte köylülüğün önemini yitireceğini dile getirmişlerdir. Kapitalizm rasyonel olarak değerlendirilirken, köylülük geleneksel olarak ele alınmıştır. Tarımsal verimlilik üzerinde yoğunlaşan Neo klasikler, kapitalist çiftçinin, köylünün ve çiftçinin azami kar elde etmek amacıyla faaliyetlerini yürüttüklerini dile getirmektedirler. Köylülerin

kapitalist çiftçi davranışı göstererek hayatta kalmaya çalıştıklarını savunurlar (Boratav, 1981: 95-96 ve Köymen, 2008: 42-47).

Klasik ve Neo klasik ekonomistler kapitalist işletmelerde; ücret, kira, faiz ve karın büyüklüklerinin belirlenmesinde önemli faktörler olduğunu dile getirmişlerdir. Köylü işletmelerde kapitalist işletmelerden farklı olarak ücret için, faiz için ya da kira için üretim yapılmıyordu (Johnson, 2004: 59).

Marksist İktisat Karl Marx ve Engels tarafından kurulmuştur. Klasik iktisadın eleştirilmesi ile oluşturulan bu akım Marx'ın, David Ricardo'nun emek değer analizini geliştirerek, artı değer teorisini oluşturmasına neden olmuştur. Marx klasiklerden farklı olarak tarım ve sanayi de aynı kuralların geçerli olduğunu, her ikisinin de emeği sömürme yoluyla artı değer elde ettiğini dile getirmesi noktasında eleştirilmiştir. Marks köylülüğü;

Üyelerin hepsi aynı koşullar içinde yaşayan ama birbirleriyle gerçek ilişkilerle birleşmemiş muazzam bir kitle'' olarak tanımlamaktadır.

Marks'ın küçük üreticilik tanımı; emekçinin üretim araçları üzerindeki özel tasarruf hakkı küçük işletmenin temelidir. Bu üretim biçiminin ön şartı toprağın parçalanmış olması ve diğer üretim araçlarının dağınık halde olmasıdır. Bu üretim biçimi dar ve ilkel bir yapıyı temsil etmektedir şeklindedir (Boratav, 1983: 51).

Marx köylülüğün tasfiyesi ile ilgili geliştirdiği tezinde köylülerin mülkiyet haklarını kaybetmesiyle zengini daha zengin yoksulu daha yoksul hale getiren bir yapı ortaya çıkacağını ileri sürmüştür. Kapital isimli eserinde köylüleri de ele alan Marx proleter ve burjuva şeklinde iki sınıftan oluşan kapitalist sistemin köylü sınıfını yok edeceğini dile getirmiştir (Boratav, 1981: 97- 100 ve Ulukan, 2009: 28). Marks ve Engels köylülüğün kaybolması ve kapitalizmin gelişmesiyle birlikte modern bir yapının kazanılacağını savunmuşlardır (Thorner, Kerblay ve Smith, 1966: 18).

Kautsky ve Lenin Marx' dan etkilenmekle birlikte, köylülüğün tasfiyesi tezini desteklemiş ancak; tarım ve sanayide aynı kuralların geçerli olmadığını söylemişlerdir. Lenin Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi adlı eserinde küçük üreticiliği analiz etmiştir. Köylüleri basit, kırsal ve farklılaşmamış kesimler olarak ifade ederken, kapitalist girişimciyi farklılaşmış, kentsel ve bireyci olarak ele almıştır. Orta köylü kesimin zengin köylülere dahil olduğunu, zengin çiftçilerin kapitalist girişimcileri oluşturduğunu tespit etmiştir (Johnson, 2004: 58 ve Territorio, 2014: 379).

Lenin Rusya’ da kapitalizmin gelişmesi eserinde tarımı; toprak sahipleri ve köylü ekonomisi olarak ikiye ayırmaktadır. Köylü ekonomisi içindeki üretim ilişkilerini; ataerkil üretim, küçük meta üretimi ve kapitalist üretim şeklinde açıklamaktadır (Boratav, 1983: 54).

Lenin tarımsal üretime kapitalist yapının egemen olacağını dile getirirken, Kautsky kapitalist gelişmelerin tarımda sanayiden farklı şekilde gerçekleşeceğini dile getirmiştir. Tarım sorunu isimli eserinde köylülerin emeklerinin sömürülmesine izin vermek suretiyle varlıklarını sürdürdüklerini savunmuştur. Ona göre teknolojik üstünlüğü elinde tutan kesim kapitalist işletmelerdir (Boratav, 1981: 125 ve Ulukan, 2009: 34 ve Thorner, Kerblay ve Smith, 1966: 20).

Chayanov; “The Theory Of Peasant Economy” isimli eserinde köylü ekonomisini değerlendirmiştir. Köylü üretim tarzının kar etmek değil geçimlik amaç taşıdığını dile getirmiştir. Elde edilen gelir ücretli işçi kullanılması ile değil, aile emeği ile sağlanmaktadır. Bu yaklaşım Chayanov’un teorisinin temelini oluşturmaktadır. Chayanov Kautsky ve Lenin’in küçük üreticilikle ilgili ortak yargısı köylülerin daha fazla emek kullanmaları ve tüketimlerini kısımları ile hayatta kalmaya çabalamalarıdır. Köylü ailelerin daha uzun çalışma saatleri altında ürettikleri ürünü daha düşük fiyattan satmaları onları krizle mücadelesinde güçlü kılarken, kapitalist işletmeler bu durumda faaliyetlerini durdurmak zorunda kalırlar. Bu nedenle Chayanov küçük işletmelerin büyük işletmelere göre kriz ortamlarına karşı daha dayanıklı olduğunu savunmaktadır (Ulukan, 2009: 35 ve Boratav, 1981: 111 ve Johnson, 2004: 57- 58).

Chayanov kapitalist girişimlerin kar etmek amacıyla üretim yaptıklarını dile getirmektedir. Büyük ölçekli üretimin eşitsizlik yaratması nedeniyle köylü kesimin hakim olması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Boratav, 1981: 111).

Marksist sosyal bilimci Henry Bernstein ise; köylü üretim ilişkisinde aile emeği kullanmak suretiyle geçimlik üretim yapılmasını diğer üretim ilişkilerinin ihmal edilmesi noktasında eleştirmektedir. Tarımda egemen olan yapının köylü tipi üretim olduğunu söyleyen düşünürlere karşı çıkmaktadır. Bernstein, yoksul köylüyü aile emeğini kullanarak üretimi gerçekleştiren kesim olarak tanımlarken, orta köylülüğü hane halkının ücretli işçiye

dönüşerek gelir çeşitlendirmesi yoluyla faaliyetlerini sürdüren kesim olarak tanımlanmaktadır. Zengin köylü ise tarımsal araçları elinde bulunduran kesimdir. Kapitalist girişimci ve köylüyü birbirinden ayıran Bernstein, üretim araçları mülkiyeti sebebiyle köylülüğün proleter özellik taşımadığı görüşüne sahiptir (Johnson, 2004: 56- 63 ve Ulukan, 2009: 389).

Servolin; küçük meta üretimini köylülük ile özdeşleştirmiştir. Amin ise küçük üreticilikte hane halkının emeği kullanılarak üretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini dile getirmiştir (Ulukan, 2009: 38- 43).

Bryceson küçük işletmelerin düşük gelir elde ettiğini dile getirmektedir. Gelir çeşitlendirilmesi küçük üreticiler için tarım dışında emeğin kullanılması demektir. Bu durum gelirden artış sağlarken, köylülüğün kaybolmasına da zemin hazırlamaktadır (Johnson, 2004: 59).

Araghi; küçük işletmelerin kriz durumunda gelir çeşitlendirilmesi yolu ile varlıklarını sürdürmeye çalıştıklarını dile getirmiştir. Küçük üreticiler ücretli işçi konumuna gelerek yada kentlere yönelen kriz ortamı ile baş etmeye çalışmaktadırlar (Johnson, 2004: 59- 60).

Boratav; üretim ilişkilerini kapitalist, yarı feodal ve küçük meta üretimi şeklinde üç sınıfta açıklamaktadır. Kapitalist üretim biçimini işçi sınıfı ve burjuvazi oluştururken, basit meta üretimini köylü ve tüccar kesimi, yarı feodal üretim ilişkilerini ortakçı/kiracı köylüler ve toprak ağaları gerçekleştirmektedir (Boratav, 1981: 39- 41). Bu genel çerçevede içinde tarımın esas aktörleri olan üreticilere daha yakından bakılabilir.

3.2. Köylü Tarımı ve Kapitalist Tarım

Köylü tarım kapitalizmin bir parçası olmakla birlikte kapitalist girişimciden farklı olarak çalışmaktadır. Bu başlık altında köylü ve kapitalist tarım tanımlanırken, sahip oldukları yapısal özellikler üstünde durulacaktır.

3.2.1. Köylü Tarımı

Gülten Kazgan köylülüğü; üretim faaliyetlerinin ücretli işçi kullanılmadan hane halkı tarafından gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Cevat Geray bu tanıma ek olarak köylü ailelerin komşuluk ilişkilerine de değinmiştir (Çağlar, 1986: 41 ve Yüzüak, 2005: 13).

Köylü işletmelerde tarım temel geçim kaynağıdır. Hane halkı tarımsal faaliyetleri sonucunda gelir elde etmektedirler. Elde ettikleri gelir köylü ailesine aittir. Fakat; tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirin düşük olması köylülerin tarım dışı faaliyetlere yönelmesine sebebiyet vermektedir (Johnson, 2004: 56).

Köylü işletmelerde tarımsal faaliyetlerin ücretli emek kullanarak değil, aile ve akrabalar tarafından gerçekleştiriliyor olması onları güçlü kılmaktadır. İşletmeler hane halkı ve yakınları tarafından yönetilmektedir. Ücret söz konusu olmadığı için köylü işletmelerin kar maksimizasyonu gibi bir hedefleri bulunmamaktadır. Köylü işletmeler emek gelirlerini maksimize etmeyi amaçlamaktadırlar. Emegın köylü işletmelere olan maliyetinin düşüklüğü emek yoğun üretimi gerçekleştirmelerine neden olmaktadır (Calus ve Lauwers, 2009: 2).

Kırsal alanlarda yaşamlarını sürdüren köylü kesim geçimlik üretimi de pazara yönelik üretimi de gerçekleştirebilmektedir. Kendi ürettiklerini kendileri tüketmektedirler. Köylü kesimin kırlarda yaşaması tarımın toprak ve iklim koşullarına duyarlı yapısına uygun olan davranışı sergilemesini sağlamaktadır (Kavruk ve öte., 2012:31 ve Dinler, 2008: 190- 191).

Köylü işletmelerinde sermaye araçlar, binalar, hayvanlar, tasarruflar, tohum ve makinelerden oluşmaktadır. Köylü işletmelerin sermayesi aile sermayesi özelliği taşımaktadır. Bu nedenle sermayenin oluşumu ailenin olanaklarına bağlıdır. . Sermaye kullanımı artı değer yaratmak ya da daha fazla yatırım yapmak amacıyla değil, gelir elde etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Herhangi bir sermaye emek ilişkisi söz konusu değildir. Küçük çiftçi kendi arazisinin rantını, kendi sermayesinin faizini ve kendi emegının gelirini aynı anda elde eder (Ploeg, 2016: 15- 20).

Köylülük ve küçük üreticilik birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Türkiye' de yaygın olan küçük işletme yapısıdır. Hane halkının emegının kullanılması küçük üreticiliğin proleter yapısını ortaya koymaktadır. Toprak mülkiyeti, üretim araçları sahipliği ve ücretli işçi kullanılması tarımda kapitalist yapının etkisi olarak değerlendirilmiştir. Aile emegine dayanan üretim biçimi korunduğu taktirde geçici olarak ücretli emek kullanılması köylülüğün kapitalist çiftliğe dönüşüm sağladığı anlamına gelmemektedir.

Köylü işletmeleri kapitalist üretimin değil, basit meta üretiminin temsilcisidir (Ulukan, 2009: 44- 47, Boratav, 1981: 44- 46 ve Murty, 2004: 23).

Boratav tarımsal üretim ilişkilerini; basit meta üretimi, kapitalist üretim ve feodal ve yarı feodal üretim olarak sınıflandırmıştır. Boratav küçük üreticilerin gerçekleştirdiği basit meta üretimini;

“ücretli işçiliği ve toprak kiralamayı içinde barındırmayan bir üretim biçimi” olarak tanımlamaktadır (Boratav, 1981: 28).

Köylülük yoksul, orta, zengin köylü kesimi ve tarım işçiliğini içinde barındırmaktadır. Tarım işçileri toprak mülkiyetine ve üretim araçlarına sahip değildir. Başkalarının arazilerinde ücretli olarak çalışmaktadırlar. Yoksul köylüler ise sınırlı oranda toprak mülkiyetini elinde bulundurmaktadır. Kiracı ve ortaklığın sürdürüldüğü bu kesimde tüccar ve tefeci ilişkileri söz konusu olmaktadır. “Orta köylüler; küçük üreticiliğin ve basit meta üretiminin birer temsilcisidir”. Pazar için de üretim gerçekleştiren bu kesim tarımsal aletlere sahiptir. Tarımsal aletlerden yararlanarak tarım alanlarını genişletmeye çalışmaktadırlar. Zengin köylüler ise toprak mülkiyetine ve tarımsal aletlere sahip olan kesimdir. Teknolojik ilerlemeleri tarımsal üretime entegre ederek yüksek tarım geliri elde eden sınıfı oluşturmaktadır (Boratav, 1981: 78- 82 ve İnan, 1999: 24).

Küçük işletmelerin avantajlı ve dezavantajlı olduğu durumlar bulunmaktadır. Avantajlarından bahsedilecek olursa;

Köylü ailelerinin organize olması daha kolaydır. Marksist düşünürler de yönetim kararları ve emek yoğun üretim şekline dolayı küçük işletmelerin daha avantajlı olduğunu savunmaktadırlar. Aynı zamanda köylü işletmeler tüketicilerin taleplerine yönelik olarak üretim gerçekleştirme olanağına sahip bulunmaktadır (Danilov, 1991: 207 ve Calus ve Lauwers, 2009: 10- 11).

Köylü işletmelerde ücretli işgücü kullanılmadığı için, tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği dönemlerde aileler arasında emek ve tarım aletleri paylaşılarak üretim gerçekleştirilebilmektedir (Kavruk ve öte., 2012:31, Dinler, 2008: 190- 191 ve Calus ve Lauwers, 2009: 2).

Tarım fiyatları düşüşleri karşısında köylü aileler daha az tüketerek ya da hayvanlarını satma yoluna giderek olumsuz durumdan kurtulmaya

çalışmaktadırlar. Hedefleri emek gelirlerini arttırmak olan köylü işletmeler istedikleri geliri elde edemeseler de faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Gelir çeşitlendirmesi yolu ile gelirlerini tarım dışı alanlarda arttırma olanakları bulunmaktadır.

Tarımsal ürün fiyatlarındaki yükseklik hane halkı açısından avantaj yaratmaktadır. Bu durumda daha yüksek gelir elde eden köylü kesim kırdaki hayatlarını sürdürmeye devam etmektedirler.

İklim koşullarına dayanıklı davranış sergilemesi, fosil yakıtta olan bağımlılığın daha az olması köylü işletmelerin daha sürdürülebilir olduğunu göstermektedir (Ploeg, 2016: 25).

Kredi politikaları ile birlikte arazilerini genişletme imkanı yakalayan köylü işletmeler, tarım fiyatlarına olan müdahalelerin sonlandırılması ile birlikte refah artışı yaşamaktadırlar.

Köylü işletmelerin dezavantajlarından bahsedilecek olursa; ürünlerini düşük fiyatlardan satması daha olasıdır. Düşük sermaye ile çalışan köylü işletmelerde verim daha düşük seviyelerdedir. Marks köylülerin bir sınıf oluşturamamaları nedeniyle güçsüz duruma düşüklerini savunmaktadır. Arazilerin parçalı ve dağınık olması alt yapı ve ulaşım maliyetlerini arttırmaktadır (Kavruk, 2012: 132-133). Nitelikli iş gücü açığı söz konusudur. Geleneksel olarak değerlendirilen köylü işletmelerinde ilkel tarım teknikleri uygulanmaktadır. Emek tarım dışı sermayenin sömürüsüne maruz kalmaktadır. Miras yoluyla parçalanma gibi nedenlerle toprak mülkiyeti adaletsiz şekilde dağıtılmıştır. Finansal kaynaklar ve üretim araçları bakımından büyük işletmeler sahip olduğu avantajlara sahip bulunmamaktadırlar. Küçük işletmelerde uzmanlaşma sağlanamamıştır. Arazi ve işlem maliyetleri yüksektir. Bu nedenle tarımsal alet ve sermaye stoklarını geleneksel işletmelerde yetersiz seviyededir. Tarım hava koşulları, hastalık ve ilaç kullanımı gibi birçok faktörden etkilenmesi küçük işletmeleri zor durumda bırakmaktadır (Ciaian, Pokrivcak ve Drabik, 2007: 2- 5).

Köylü işletmeler zaman içerisinde makineleşmenin gelişmesi ile birlikte emeğin yerini alması ve emeğe olan talebin azalması durumu ile karşılaşmışlardır. Ancak; makineyi kullanacak kesime olan gereksinim bir

yandan da istihdam artışı sonucunu doğurmuştur. Tarım arazilerinin işlenmesinde teknolojik gelişmelerden yararlanılması ile birlikte verimlilik artışları yaşanmıştır. Küçük işletmelerin kredi kullanımını arttırmaları toprak genişlerine imkan yaratmıştır. Yaşanan tüm değişimler yanlış uygulamalar neticesinde çevre bozulmaları problemleri ile karşılaşılmasına neden olmuştur (Singh, 2006: 22 ve Calus ve Lauwers, 2009: 9).

3.2.2. Kapitalist Tarım

Kapitalist işletmelerde ücretli emek kullanılması söz konusudur. İşletmelerin sahipleri ve yöneticileri birbirinden farklı kişilerdir. Bu nedenle hedefleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Kapitalist işletmelerin kar maksimizasyonu hedefi bulunmaktadır. Yöneticiler bu hedefi gerçekleştirdikten sonra kendi faydalarını arttırmaya çalışmaktadırlar (Çakmak, 2003: 239- 241).

Kapitalist işletmelerde uzmanlaşma söz konusudur. Eğitimli ve deneyimli iş gücünden faydalanarak faaliyetler sürdürülmektedir.

Kapitalist işletmeler yüksek sermaye oranına sahiptir. Sermayenin kapitalist işletmelere olan maliyetinin düşük olması nedeniyle sermaye yoğun üretim gerçekleştirilmektedir. Bu da GSYİH'a katkı sağlamaktadır (Woodhouse ,2010: 442 ve Koester,2007: 9-14).

Kapitalist işletmelerin avantajlı ve dezavantajlı durumları bulunmaktadır;

Kapitalist işletmelerin teknolojik gelişmelere uyum sağlaması daha kolay olmaktadır. Makineleşme ile birlikte modern tarzda üretim yapılması üretim maliyetlerinin düşük seviyelerde gerçekleştirilmesine imkan yaratmaktadır (Raup, 1969: 79- 81).

Büyük çapta tarımsal üretimi gerçekleştiren bu işletmeler girdileri daha ucuza temin ederek üretim giderlerinin daha düşük seviyelerde gerçekleşmesi imkânına sahiptirler.

Kapitalist işletmelerin gelir seviyesi köylü işletmelerden daha yüksektir. İhracata yönelik üretimi gerçekleştirme kapasiteleri bulunmaktadır. Özel sektör yatırımları kapitalist işletmeler için önem arz etmektedir.

Sermayeye kolay erişim, teknolojiye adaptasyon, uzmanlaşmış iş gücü ve pazarlık güçleri kapitalist işletmelerin rekabet ve verimliliğini yükseltmektedir (Singh, 2006: 17- 18).

Kapitalist işletmeler düşük faizle kredi imkânından yararlanabilmektedirler (Dinler, 2008: 167).

Kapitalist işletmelerin dezavantajı ise; kriz durumlarına karşı esnek davranamayarak iflas ederler. Tarım fiyat düşüşleri karşısında ve karlılığın azaldığı durumlarda sermaye daha yüksek kar edeceği alanlara doğru yönelmektedir. Kapitalist işletmeler olumsuz durumlara karşı kolay uyum sağlayamazlar (Thorner, Kerblay ve Smith, 1966: 18).

3.3. Günümüzde Köylü Tarımı ve Kapitalist Tarımın, Tarımın Temel Sorunları Karşısında Durumu

Her bir sektörde olduğu gibi tarım sektöründe de zaman içinde bazı öncelikler kaybolurken bazı yeni sorunlar ortaya çıkabilmektedir Bu başlık altında günümüz dünyasında tarım alanında öne çıkan sürdürülebilirlik, teknoloji, verimlilik, finansman, enerji, girdi kullanımı konularında köylü tarımının kapitalist tarım ile kıyaslamalı olarak değerlendirmesi yapılmaktadır. Burada çizilen çerçeve ve karşılaştırma noktası bu çalışmanın saha araştırması için de soyuttan somuta doğru giderken ara halkalarını, somut durumu gözlemek için bakılacak noktaları belirlemeyi de amaçlamaktadır.

3.3.1. Tarımsal Sürdürülebilirlik

Tarımsal sürdürülebilirliği sağlamanın ön koşulu istenen verim seviyesinin elde edilmesidir. Gıda güvenliğini sağlama amacı taşıyan tarımsal sürdürülebilirlik birçok değişkenden etkilenmektedir.

Tarımsal finansman (kredi, destekleme politikaları ve vergiler) sürdürülebilirlik üzerinde etkili olmaktadır. Kredi imkânlarından ve destekleme politikalarından daha fazla yararlanma olanağı bulan işletmeler sürdürülebilirliği sağlamada öne geçmektedirler. Vergi politikalarının tarımsal gelişme açısından yarattığı olumsuz sonuçlar sürdürülebilirlik üzerinde de aynı doğrultuda etki yaratmaktadır (Bachev, 2005: 2).

İşlem maliyetlerinin düşük seviyelerde gerçekleştirilmesi sürdürülebilirliği sağlamanın bir diğer yoludur.

Teknolojik gelişmeler tarımsal üretim üzerinde olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Teknolojik yenilikler sulama kaynaklarının korunması, yüksek verimli tohumluk kullanımı, gübreleme ve tarımsal mekanizasyonu kapsamaktadır. Yeterli sermaye oranına sahip olan ve teknik bilgiye sahip işletmeler teknoloji kullanımını üst seviyelerde gerçekleştirmektedirler. Teknolojiyle uyumlu şekilde faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler sürdürülebilirliği sağlamada başarılı olabilmektedirler (Chaddod, 2013: 9).

Enerji verimliliği arttıran bir girdi olması sebebiyle tarımsal sürdürülebilirlik üzerinde de olumlu yönde etki yaratmaktadır. Toprak, su ve hava kalitesi gibi etmenler de sürdürülebilirlik üzerinde doğrudan etki yaratmaktadır.

Tarımsal üretimin çapının büyümesi belli bir sınıra kadar olumlu sonuçlar yaratarak üretim giderlerini düşürürken, bu sınır aşıldığı takdirde verimliliğin azalması ve yüksek maliyetlere neden olmaktadır. Bu yüzden çiftlik büyüklüğüne getirilen sınırlamalar sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemlidir.

Aynı şekilde gübre ve iyileştirici ürün kullanımına belirli bir sınır getirilmediği takdirde bu girdilerin maksimum seviyede kullanılması olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Bu da sürdürülebilirlik üzerinde negatif etki yaratmaktadır (Roudar ve Mazoyer, 2010: 485- 509).

Tarımsal sürdürülebilirliği etkileyen diğer bir olumsuz durum ise dışarıya olan bağımlı yapıdan kaynaklanmaktadır

3.3.2. Verimlilik

Teknolojik gelişmeler, makineleşme, sulama, gübreleme, yüksek verimli tohum kullanımı ve tarımsal ilaç kullanımı verimin yüksek olmasına neden olmaktadır. Makineleşmenin işletme ölçeğini arttırması gıda verimliliğinin yüksek olmasına neden olmaktadır (Woodhouse,2010: 438-439).

Küçük işletmelerde sermayenin maliyeti yüksek, emeğin maliyeti düşük seviyelerdedir. Bu nedenle emek yoğun üretim gerçekleştirilerek verim artışı sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kapitalist işletmelerde ise sermayenin maliyeti düşük, emeğin maliyeti yüksek seviyelerdedir. Sermaye ve teknoloji üzerine yoğunlaşan kapitalist işletmeler bu yolla verim artışı sağlamaya çalışmaktadırlar (Woodhouse,2010: 441- 442).

Allen ve Lueck ise işlem maliyetlerini yok sayarak analizlerini gerçekleştirmektedirler. Onlara göre büyük işletmelerde sermaye stoklarının yeterli yapısı ve uzmanlaşma ile gerçekleştirilen faaliyetler büyük işletmeleri avantajlı duruma getirmektedir. Uzmanlaşma kapitalist işletmelere artı kazandırırken, faydasının sınırlı olması küçük işletmelerin emeğine olan talebin sürekliliği karşısında daha az kalıcı olmaktadır.

Küçük işletmelerin çevresel faktörlere duyarlı yapısı onların aleyhine çalışan bir durum olmaktadır. Küçük işletmelerde uzmanlaşma sağlanamamıştır. İşlem maliyetlerinin yüksek olması tarımsal alet ve sermaye stoklarının küçük işletmelerde yetersiz olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle küçük işletmeler emek yoğun ürünlerde, büyük işletmeler ise sermaye yoğun ürünlerde hakimiyet kazanmıştır (Ciaian, Pokrıvcak ve Drabik, 2007: 2- 5).

Stefanov, Saxena, Welch, Mathijs ve Vranken' in düşüncelerine göre verim artışı eğitimle sağlanabilecektir. Tarımsal faaliyetleri gerçekleştiren kişilerin özellikle de makine kullanımında eğitilmiş ve deneyimli olması verimliliğin yüksek olmasına yol açmaktadır (Gorton ve Davidova, 2001: 5-13).

Küçük işletmelerde aile emeğinin kullanılması verim artışına yol açmaktadır. Bazı görüşlere göre küçük işletmeler emeklerinin sömürülmesine izin verdiği için yüksek verimlilik özelliği taşımaktadır. Emek gelirinin küçük işletmelerde düşük olması tarım dışından elde edilen gelirlerin arttırılmasıyla kapatılmaya çalışılmaktadır. Köylü kesimin yükselen geliri daha fazla üretim yapmalarına ve verim artışlarına imkân vermektedir. Çiftçiler gelirlerinin artması sonucu daha fazla üretim yapmak isterler. Daha fazla üretim yapma arzusu girdi fiyatlarının yüksekliği ve doğal kaynakların sınırlamalarıyla sonlanmaktadır. Yapılan üretim çevreyi tahrip edecek şekilde gerçekleştirilmemelidir. Önemli olan tarımsal ürün verimliliğinde artış yaratabilmektir (Ploeg, 2016: 90).

Çiftliğin boyutu ve verimliliği üzerindeki tartışmaların doğru yönlü mü ters yönlü mü olduğuna dair kesin kanıtlar bulunmamaktadır. İktisat teorisyenleri bu konu ile ilgili farklı görüşlere sahiptirler. Burada önemli olan toprak mülkiyeti ve toprağın parçalı yapısı olmaktadır. Tarımsal arazilerin parçalı ve dağınık yapısı işletme verimliliğini düşürmektedir. Küçük işletmelerde toprağın parçalanmaması için tarım reformu uygulamaları yapılırken, büyük işletmeler için bu uygulama mevcut yapının korunmasına olanak vermektedir (Serin, 2007: 39- 41, İnan, 1999: 20 ve Gorton ve Davidova, 2001: 3- 4).

Sumner ve Leiby beşeri sermayenin verimlilik üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadırlar. Davidova çiftliklerin konumunun, Bhalla ve Ray ise toprak kalitesinin verimliliği etkilediğini söylemişlerdir (Gorton ve Davidova, 2001: 5- 6).

Küçük işletmelerde arazi ve işlem maliyetleri yüksektir. Tarım fiyatlarının yüksek olması, emek gelirininki düşüklüğü, işlem maliyetlerinin yüksek olması verimliliğinin düşük seviyelerde olmasına yol açmaktadır.

Verimin yüksek seviyelerde gerçekleştirilmesi için; üreticilerin gelişmesine olanak tanınması gerekmektedir. Verimli olan alanlarda ekim yapılması, hayvanların meralarda otlatılması, ahır hayvancılığının geliştirilmesi, gübre üretimine yönelik yapılan çalışmalar verimin artmasına neden olmaktadır. Köylü işletmeler için kar elde etmek hedefi söz konusu olmadığı için tarım dışı araziler meralara dönüştürülerek ekim alanları yaratılmaya çalışılmaktadır. Kapitalist işletmeler bu uygulamayı kar yaratmadığı için tercih etmemektedir (Roudar ve Mazoyer, 2010: 71- 72 ve Ploeg, 2016: 90).

3.3.3. Finansman

Ülkemizde tarımsal kredi, destekleme politikaları, hibe ve yardımlar ile tarımsal üretim finanse edilmeye çalışılmaktadır. AB ve DB ise dış finansman kaynaklarını oluşturmaktadırlar. Hem üreticinin hem de tüketicinin yararına yönelik olarak gerçekleştirilen politikalarda hedeflenen sonuçlara ulaşamamıştır. Tarım politikalarında etkinlik sağlanması amacıyla çıkarılan

DGD uygulaması 2008 yılı itibariyle son bulmuş ve bu destek tohum ve gübre desteği halini almıştır.

Temel kredi kuruluşları Ziraat Bankası ve özel bankalar olmaktadır. Köylü kesimin kredi avantajlarından mahrum kalması tefeci sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Tefeciler yüksek faizle kredi imkanı sağladıkları küçük üreticileri büyük bir borç yükünün altına sokmaktadır. MB' da kredi sağlayan kurumları finanse etmekle görevlidir. Devletin müdahalesi olmadan kredi kuruluşlarının sağladıkları krediler yeterli düzeyde olamamıştır (İTO, 2008: 78- 82 ve Şengül ve öte, 2010: 1- 7).

Köylü işletmeler risk ve belirsizliklerle karşılaştıklarında tarımsal kredilere sığınmaktadırlar Tarımsal kredi kullanacak olan çiftçilerin kararlarını demografik faktörler, eğitim ve gelir etkilemektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe kredi alma eğilimi artar. Hane halkının elde ettiği gelirin yüksekliği ailenin kredi alma kararını olumlu yönde etkiler. Ancak; küçük işletmeler kamunun destekleme politikalarından yeterli oranda yararlanamamaktadır. Çiftçilerin rekabet edebilmek adına devlet politikalarına gereksinimleri vardır (Melo, 2014: 16 ve Bester, Belete ve Kelembe, 1998: 280).

3.3.4. Girdi Kullanımı

Tarımsal temel girdiler emek, toprak, makine, gübre, ilaç ve kredidir. Tarımsal üretimde teknoloji kullanımındaki artışlar ve pazara yönelik gerçekleştirilen üretimler kullanılan girdi miktarını yükseltmektedir. Kullanılan girdi miktarı arttıkça elde edilen verimlilik seviyesinde de yükselişler yaşanmaktadır. Tarımsal girdilerin zamanında kullanılması büyük önem arz etmektedir. Üreticilerin tarımsal girdilere ulaşmasının kolay olması ve üretime kanalize edilmesi tarımsal sürdürülebilirliği sağlamanın ön koşuludur (Şengül ve öte., 2010: 1 ve Kepenek ve Yentürk, 2000: 337).

Girdi fiyatlarındaki yüksekliklerin petrol fiyatlarına olan bağımlı yapısı tarımsal sürdürülebilirlik anlamında olumsuzluklara neden olmaktadır. Üreticilerin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi tarımsal desteklemelere ek olarak uygulandığı takdirde tarımsal üretimde avantajlı durumlar yaşanmasına neden olabilecektir.

3.3.5. Enerji

Enerji tarımsal verimin artırılmasında önemli bir girdidir. Enerji kaynakları linyit, petrol, odun ve tezektir. Enerji fiyatlarının yüksekliği gıda fiyatlarının da yüksek olmasına yol açmaktadır. Aynı şekilde enerji maliyetlerinin yüksekliği üretim maliyetlerini de yükseltmektedir. Mekanizasyon süreci enerjiye daha fazla gereksinim duyulmasına yol açmaktadır.

Endüstriyel tarım fosil yakıtı yani ucuz enerjiye bağımlıdır. Fosil enerji yerine biyo yakıt kullanılırsa gıda krizi ile karşı karşıya kalınacaktır. Tarımsal ürünlerin beslenme için değil, enerjiye kaynak yaratmak için kullanılması gıda güvenliğini tehdit etmektedir (Woodhouse, 2010: 440).

3.3.6. Ölçek

Ölçek ekonomileri büyük işletmelere köylü işletmeler karşısında rekabet avantajı yaratmaktadır. İşletme büyüklüğü konusunda belli sınırlamalar mevcuttur. Belli bir sınıra kadar artan işletme büyüklüğü maliyetleri azaltan etki yaratırken, belirli bir sınırdan sonra maliyetleri artırır (Singh, 2006: 20 ve Roudar ve Mazoyer, 2010:484- 485).

Ölçek ekonomileri; ürün çeşitlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Sermaye maliyetleri, üretim riski ve fiyatların azalmasına yol açmaktadır (Chaddod, 2013: 13).

Ölçek ekonomileri küçük işletmelerin arazi artışını sınırlandırmaktadır (Calus ve Lauwers, 2009: 8).

Kislev ve Peterson' a göre ölçek ekonomileri geçicidir. Çiftlik boyutu sınıflandırılırken, toprağın parçalanması ve mülkiyet hakkı gibi kullanım şekilleri de dikkate alınmalıdır (Garton ve Davidova, 2004: 4).

İşletme büyüklüğü satış hasılatı ile doğrudan ölçülebilmektedir. Fabrika mutlak surette çalıştırılarak, maksimum düzeyde makine ve iş gücü kullanılarak büyüme en üst düzeye çıkartılabilir. Fakat uzun vadede finansman eksikliğinden ötürü sürdürülebilir bir durum değildir. Üretim kapasitesini arttırarak ve yeni ürünler üretme yoluyla satış hasılatı yükseltilerek de büyüme sağlanabilir. Firmanın daha fazla yatırım yapması borçlanma ile sağlanabilmektedir. Kısa vadede yapılan yatırımların arttırılması elde edilen karı azaltacaktır. Uzun dönemde ölçek ekonomilerine

ulaşmayı başaran firmanın piyasa da payının artmış olması kar oranlarının yüksek olacağını göstermektedir (Çakmak, 2003: 245).

Firmalar ölçek ekonomilerine ulaşabilmek adına birleşme eğilimi gösterirler. Bu şekilde büyüme ve kar artışı sağlanabilmektedir. Ölçek ekonomileri daha düşük ortalama maliyetlere neden olmaktadır. Piyasa güçlerinin fiyat üzerindeki etkileri daha yüksek hâsılat elde edilmesine olanak vermektedir. Yöneticiler yüksek hâsılat elde edilmesinden fayda sağlarlar. Ancak; kar maksimizasyonunu gerçekleştirme zorunlulukları vardır. Firmaların maksimum seviyede büyümesi yöneticilerin en büyük hedefidir.

İşletmeler uzun dönemdeki belirsizliklere rağmen kısa dönem maksimizasyonu yerine bunu tercih ederler (Çakmak, 2003: 246).

Bu bölümde sürdürülebilirlik, verimlilik, girdi kullanımı, enerji, finansman, pazarlama ve işletme ölçeği gibi kıyaslama kriterleri dahilinde geleneksel ve kapitalist işletmelerin değerlendirilmesi yapılmış olup sonraki bölümde yapılan saha çalışmasıyla araştırmanın somut olarak analizi gerçekleştirilmektedir.

4. BÖLÜM

GELENEKSEL ÇİFTÇİ İLE TARIM DIŞINDAN GELEN GİRİŞİMCİLERİN GENEL KIYASLANMA KRİTERLERİ

4.1. Saha Araştırması

4.1.1. Genel Bilgiler ve Araştırmanın Yöntemi

Projenin teorik kısmının tamamlanmasının ardından saha araştırması aşamasına geçilmiştir. Saha çalışmasında tarımla uğraşan 40 geleneksel üretici ve 40 kapitalist işletme ile yüz yüze görüşmeler yapılarak anket uygulanmıştır. Kapitalist işletme sahipleri tarım dışından gelen kapitalist girişimcilerden oluşmaktadır. Geleneksel işletmeler ise kendi içinde küçük, orta ve büyük köylü şeklinde gruplara ayrılmaktadır. Ölçek büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde küçük köylüler 0-99 dekar arası alanlarda üretimlerini gerçekleştiren kesimdir. Orta köylüler 100- 499 dekar arası alanlarda faaliyetlerini yürütürken; büyük köylüler (zengin ve büyük çiftçiler) 1000 dekar üstü alanlarda faaliyet göstermektedirler. Görüşme yapılan 40 geleneksel işletmenin 23'ü sadece bitkisel üretim faaliyeti ile uğraşırken, diğer 17 geleneksel işletmede bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetleri birlikte yürütülmektedir. Görüşme yapılan 40 kapitalist işletmenin 10'unda bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti bir arada yürütülürken, 30 işletmede sadece hayvancılık faaliyeti yapılmaktadır.

Anketler, tarafımdan, tarımcılarla yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi. Önce 3 adet pilot anket çalışması yapıldı, ankette anlaşılamayan kısımlar tespit edilerek gerekli düzeltmeler yapıldı. Pilot anket yapılan kişilerle tekrar görüşmeler sağlanarak eksikler giderildi. Anketler çoğunlukla randevusuz şekilde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte randevulu şekilde gerçekleştirilen anketler de mevcuttur. Görüşülen işletmeler açık ve kapalı uçlu şeklinde olmak üzere 41 soru yöneltildi. Açık uçlu sorular ile bilgi edinilmeye çalışılan konuların detaylandırılması sağlandı.

Anket Kırklareli, Edirne ve Tekirdağ illerinde gerçekleştirildi. Yoğun olarak görüşme yapılan il Kırklareli ve ilçeleri olarak gerçekleşti. Araştırma için daha faydalı olacak bilgilerin ulaşılacağı işletmelerin tespit edilmesinin ardından görüşme yapılacak olan işletmeler tekrardan ele alınarak belirlendi. Görüşme yapılan iller ve köyler ekte sunulmuştur (Ek: Saha çalışması yapılan iller ve ilçeler).

Saha çalışmasının tamamlanmasının ardından anketler yürütücü tarafından kontrol edildi. Ardından SPSS programı kullanılarak data girişleri yapıldı. Doç. Dr. Murat Öztürk ve Yrd. Doç. Dr. Esin Cumhur Yalçın ile birlikte açık ve kapalı uçlu soruların kodlaması yapıldı. Frekans tabloları hazırlandı. Eksik bulunan noktalar köylere gidilerek ve telefonla görüşmeler yapılarak tamamlandı. Frekans tabloları üzerinden temel tutarlılık kontrolleri yapıldı. Cevapsız geçilemeyecek soruların kontrolleri sağlandı ve analizler yapıldı.

4.2. Araştırma Bulguları

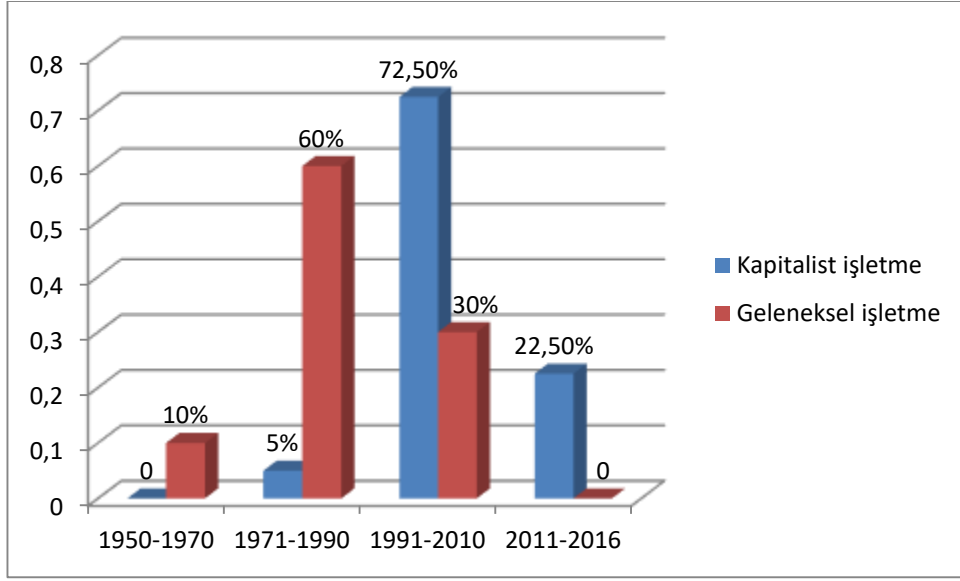
Saha araştırmasından elde edilen verilerin işlenmesi ve değerlendirmesi sonucu elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmaktadır.

4.2.1. Kuruluş yılları, işletme ölçekleri ve üretim faaliyetleri

Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde bitkisel üretim ve hayvancılık önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır.

İşletmelerin kuruluş yılları açısından birbirinden farklılık arz ettiği gözlemlenmiştir. Geleneksel işletme sahipleri daha çok 1971-1990 arasında bu faaliyetlere başlamıştır. Kapitalist işletmelerin sayısında ise devletin verdiği faizsiz krediler şeklindeki teşvikler sonucu özellikle de 2010 yılında önemli artış meydana gelmiştir.

Grafik 8: İşletme Tiplerine Göre Kuruluş Yılları

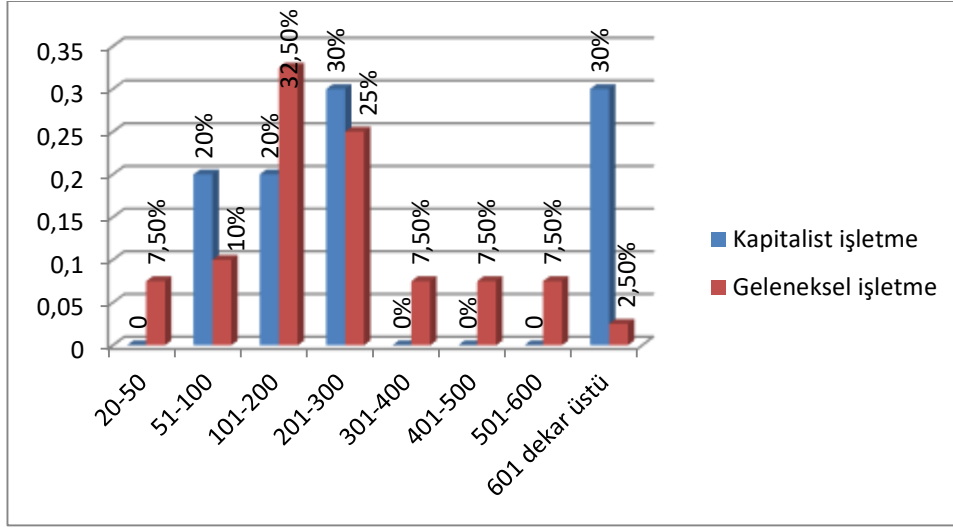

4.2.2. Ölçek

Trakya Bölgesinde tarım arazilerinin % 52,5'i 20- 200 dekar grubunda, % 35'i 201- 400 dekar grubunda, % 7,5'u 401- 600 dekar grubunda, % 5'i 601 dekar ve üstü grubunda yer almaktadır.

Geleneksel işletmelerin ve kapitalist işletmelerin ölçeğinin karşılaştırılması noktasında işlenen arazinin büyüklüğü tek kriter olarak değerlendirilmemelidir. Sebze ve meyve üretimi daha çok küçük arazilerde yapılmakta olup, tarımsal aletler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu durum da küçük ölçekten alınan verimin yükselmesi sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca bölge açısından değerlendirildiğinde bitkisel üretim ve hayvancılığın birlikte yapıldığı işletme sayısı oranı da düşük seviyede değildir. Yem bitkisi üretiminin yanında hayvan dışkısının gübre olarak kullanılması da hem gelir hem verim üzerinde arttırıcı etki yaratmaktadır. İşletme ölçeği tüm bu çerçeveler dahilinde değerlendirildiği takdirde doğru sonuçlar yaratma imkanı bulabilecektir.

Grafik 9: İşletme Tiplerine Göre Arazi Büyüklükleri

4.2.3. Ürün Bileşimi

Geleneksel işletmelerde 40 işletmenin tümünde bitkisel üretim faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Yağ bitkisi olarak ayçiçeği ve kanola üretimi söz konusudur; işletmelerin % 96'sında yağ bitkisi (ayçiçeği ve kanola) üretimi mevcuttur. Tahıl olarak buğday, arpa ve yulaf üretimi yapılmaktadır. Yoğun olarak buğday üretimi gerçekleştiren işletmelerin oranı (%97,5) olurken, ortalama tahıl üretimi gerçekleştiren geleneksel işletme oranı %41,67 olarak hesaplanmıştır. Yem bitkisi olarak silajlık mısır üretimi yapılmakta olup işletmelerin %22,5'i bu üretimi gerçekleştirmektedir. Sebze olarak balkabağı ve karpuz yetiştirilmekte olup yoğun olarak işletme sahipleri ürettiğini kendisi tüketmektedir. Sebze üretimi ortalama olarak işletmelerin % 8'i tarafından gerçekleştirilmektedir.

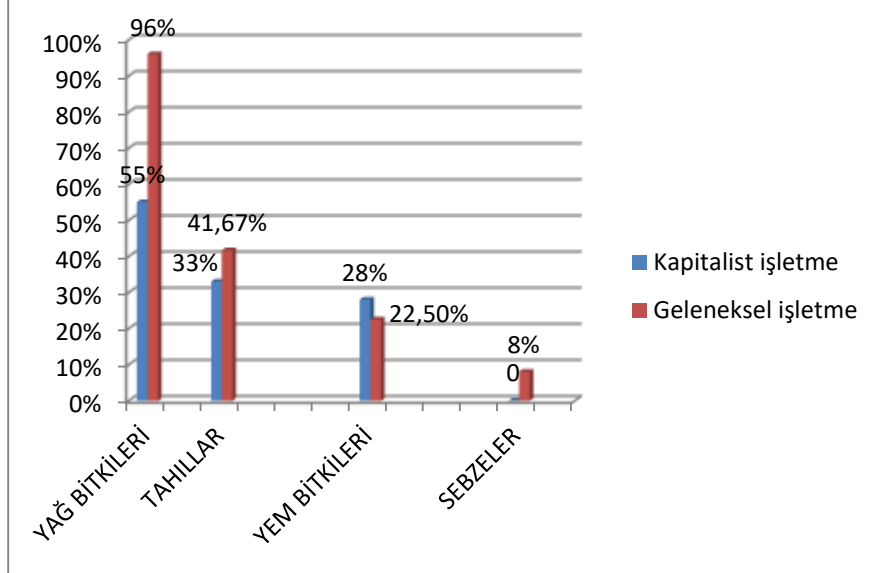
Kapitalist işletmelerde görüşme yapılan 40 işletmenin 10 tanesinde bitkisel üretim faaliyeti de gerçekleştirilmektedir. Bitkisel üretim yapan kapitalist işletmelerin yağ bitkisi olarak % 55 oranında ayçiçeği ve kanola üretimi yaptığı saptanmıştır. Tahıl olarak buğday, arpa, çavdar ve yulaf üretimi yapılmaktadır. Kapitalist işletmelerde yoğun olarak buğday üretimi gerçekleştirilirken (% 60 oranında), ortalama tahıl üretimi gerçekleştiren kapitalist işletme oranı %33 olarak hesaplanmıştır. Yem bitkisi olarak silajlık mısır, yonca ve macar fiği üretimi yapılmaktadır. İşletmelerin ortalama %

28'i yem bitkisi üretimini gerçekleştirmektedir. Görüşme yapılan kapitalist işletmelerde sebze üretimine rastlanılmamıştır.

Tablo 6: İşletme Tiplerine Göre Üretilen Ürün Grupları Oranları (%)

		Büyük İşletme	Geleneksel İşletme
Ayçiçeği	YAĞ BİTKİLERİ	50%	95%
Kanola		60%	97,50%
Buğday		60%	97,50%
Arpa		40%	25%
Yulaf		20%	2,50%
Çavdar	TAHILLAR	10%	0
Silajlık mısır		30%	22,50%
Yonca		10%	0,00%
Macar fiği		10%	0,00%
Yem bitkisi	YEM BİTKİLERİ	60%	0,00%
Karpuz	SEBZELER	0	10%
Balkabağı		0	5%

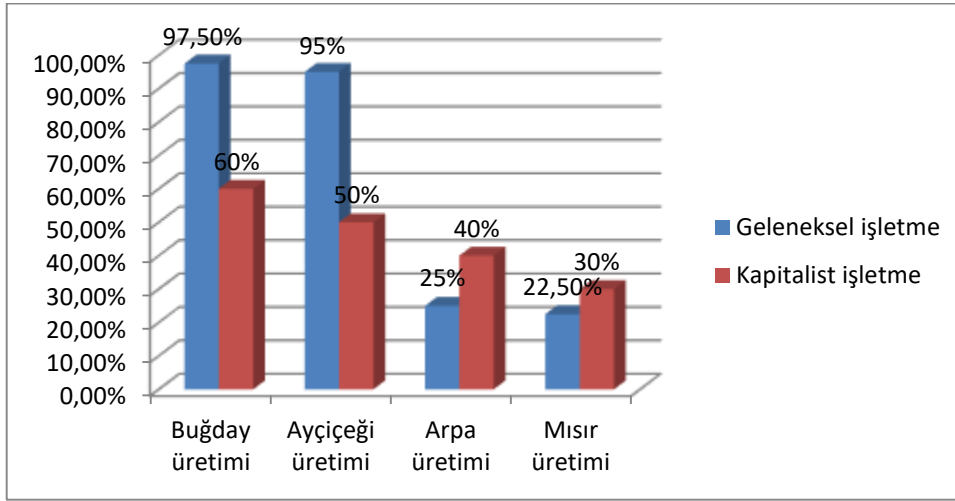
Grafik 10: İşletme Tiplerine Göre Bitkisel Üretim Oranları

Trakya'da en çok buğday üretimi yapılmakta olup (% 97,5 oranında), bunu ayçiçeği (% 95), arpa (% 25) ve mısır (% 22,5) üretimi izlemektedir. Trakya bölgesinde kısır nadas uygulamasından ziyade buğday ve ayçiçeği nöbetleşe olarak üretilmekte arazi boş bırakılmamaktadır. Buğday ve ayçiçeğinin bölge ekonomisi açısından getirisi oldukça yüksektir. Ayçiçeği

genel olarak tarladan Trakya Birliğe satılmakta olup yağlık amaçlı üretilmektedir. Buğdayın ve arpanın satışı da genel olarak tarladan yapılmakta olup ürünlerin Toprak Mahsulleri Ofisine satılması çiftçi açısından avantaj yaratırken tüccara yapılan satışların fiyatı daha düşük seviyede seyretmektedir. Mısır silajlık olarak üretilmekte ve büyükbaş hayvanların beslenmesinde kullanılmaktadır.

Grafik 11: İşletme Tiplerine Göre Tarla Bitkileri Üretim Oranları (%)

Trakya bölgesinde sululu yere ekilen ürünler içinde ayçiçeği yer almakla birlikte sulama çok yüksek oranda gerçekleştirilmemektedir. Özellikle kurak zamanlarda sulama yapılmasıyla ayçiçeği ürünü için dekaradan alınan verim çok daha yüksek seviyelere çıkabilmektedir.

Buğday ürünü için verimin yüksek seviyede gerçekleşmesinde ekim zamanının doğru olarak ayarlanması ve kaliteli tohum kullanılması önem arz etmektedir. Buğday ekiminde tarımsal alet ve makinelerden yararlanılması da elde edilen verim seviyesinin yüksek olmasına neden olmaktadır.

Trakya bölgesinde ayçiçeği ve buğday ürünlerinden elde edilen verim yüksek seviyelerde gerçekleşmiş olmakla birlikte Türkiye ortalamasının da üzerinde bir orana sahiptir.

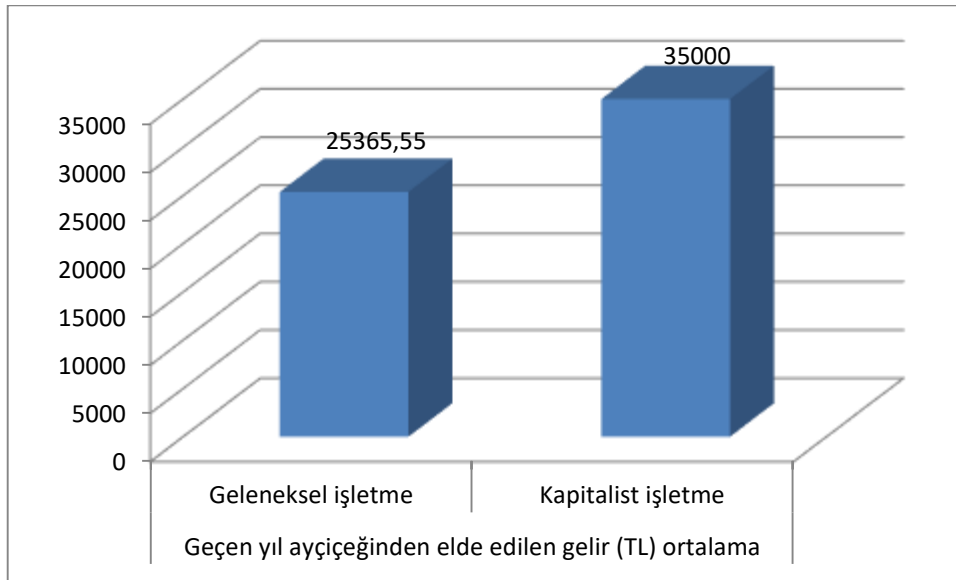
Tablo 7: Trakya Bölgesi Seçilmiş Ürünler Verim Oranları (Kg/Ha) Ortalaması

	Ayçiçeği üretim alanı, Ha	Ayçiçeği üretim miktarı, kg	Buğday üretim alanı, ha	Buğday üretim miktarı, kg
Ortalama	106,9737	168,5	144,359	332,6923
Verim kg/ha	1,575		2,235	

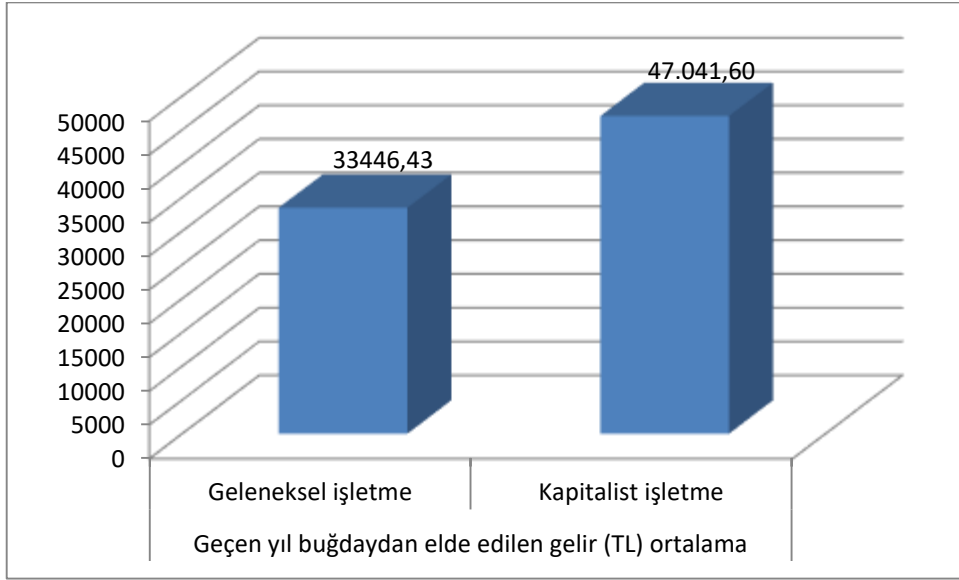
4.2.4. Ortalama gelir

Trakya bölgesinde ayçiçeği yağlık olarak üretilmekte olup hibrit tohum kullanılmaktadır. Ayçiçeği ürününün tohumluk ya da yemlik olarak ayrılması söz konusu değildir. Üretilen ayçiçeği ürününün tamamı yağlı tohumlar ya da tüccarlara satılmaktadır. Geleneksel işletmeler için geçen yıl ayçiçeği ürününün satışından elde edilen ortalama gelir 25 365 TL, kapitalist işletmeler için 35 000 TL olarak hesaplanmıştır. Buğday ve arpa ürünü için tohumluk ve yemlik ayrılması söz konusuysen, mısır silajlık olarak üretilmekte olup tamamen yemlik olarak kullanılmaktadır.

Grafik 12: İşletme Tiplerine Göre Geçen Yıl Ayçiçeğinden Elde Edilen Gelir Ortalaması (TL)

Grafik 13: İşletme Tiplerine Göre Geçen Yıl Buğdaydan Elde Edilen Gelir Ortalaması (TL)

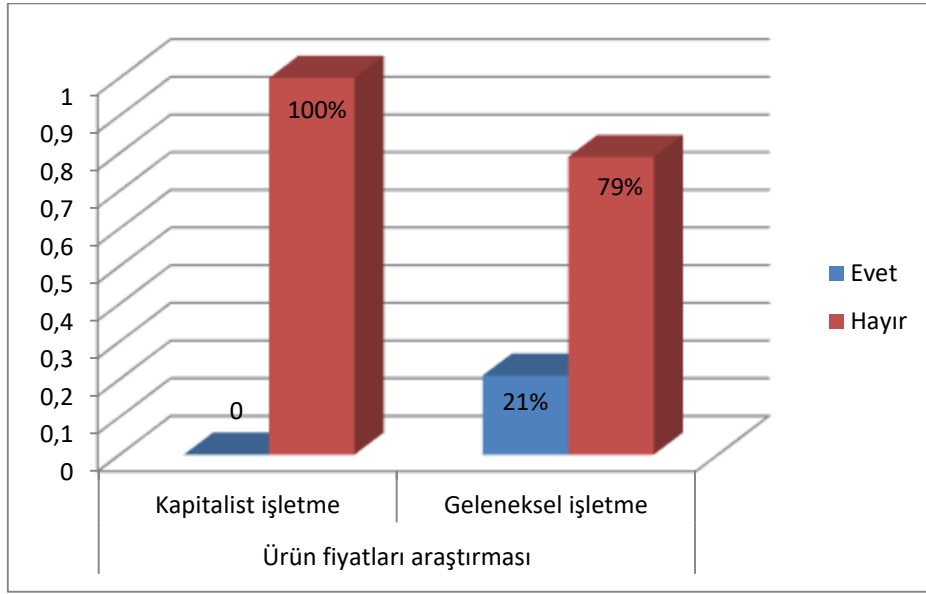
Geleneksel üreticilerin ürünlerini daha düşük ya da daha yüksek fiyattan satmasını belirleyen faktörlerin başında tarım ürünlerinde devlet tarafından belirlenen taban fiyat uygulaması gelmektedir. Bu uygulamayla birlikte ürünlerini Toprak Mahsulleri Ofisine teslim eden çiftçiler 10 gün içinde ürünlerini geri çekme, emanete bırakma ve TMO'ya satma hakkına sahip oldukları gibi, ürünlerini emanete bırakan çiftçilerin TMO'nin anlaşmalı olduğu bankalardan kredi kullanma ve bu kredinin %25'inin TMO tarafından ödenmesi avantajı söz konusudur. Trakya Birlik (Yağlı Tohumlar) ve Toprak Mahsulleri Ofisi gibi kurumlara satılan ürünlerden fiyat garantisi sağlayabilen çiftçiler tüccara ürünlerini verdikleri durumda fiyat avantajını yitirmektedirler.

Peki neden üretici ürünlerini tüccara satmayı tercih eder? Bunun en önemli nedeni ürünü TMO'ne satan çiftçi bir süre beklemek durumunda kalırken, ürünü tüccara satan çiftçi daha düşük gelir elde etmesine karşın peşin olarak parasını alır. Tarımsal faaliyetlerini sürdürmek ve geçimini sağlamak için çiftçi buradan kaybettiği rakamı göze alarak ürünü tüccara verir. Ürünlerini tüccarın inisiyatifi doğrultusunda satmak durumunda kalan ya da istediği fiyattan satamayan üreticileri etkileyen en önemli problemlerden biri de gübre, ilaç ve mazotun pahalılığı olmaktadır. Girdi

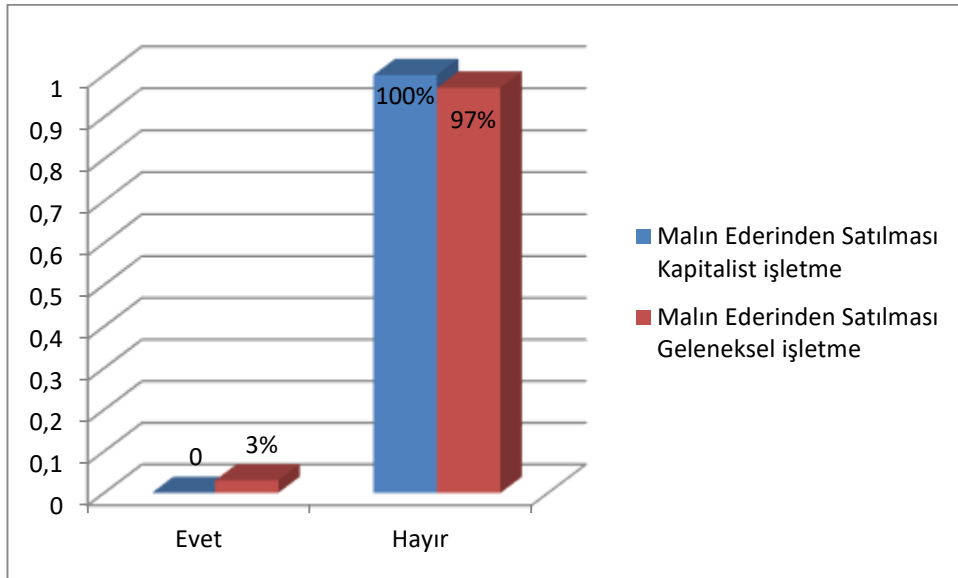
maliyetlerindeki yüksekliğe karşılık ürün fiyatlarının beklenen düzeyde artmaması çiftçiyi dara sokmaktadır.

Ürün fiyatları araştırması konusu üzerine çok önem vermeyen üreticiler yüksek oranda malını ederinden satamıyor olmasından şikayetçi durumda bulunmaktadır.

Grafik 14: İşletme Tiplerine Göre Ürün Fiyatları Araştırılması Yapılma Oranları

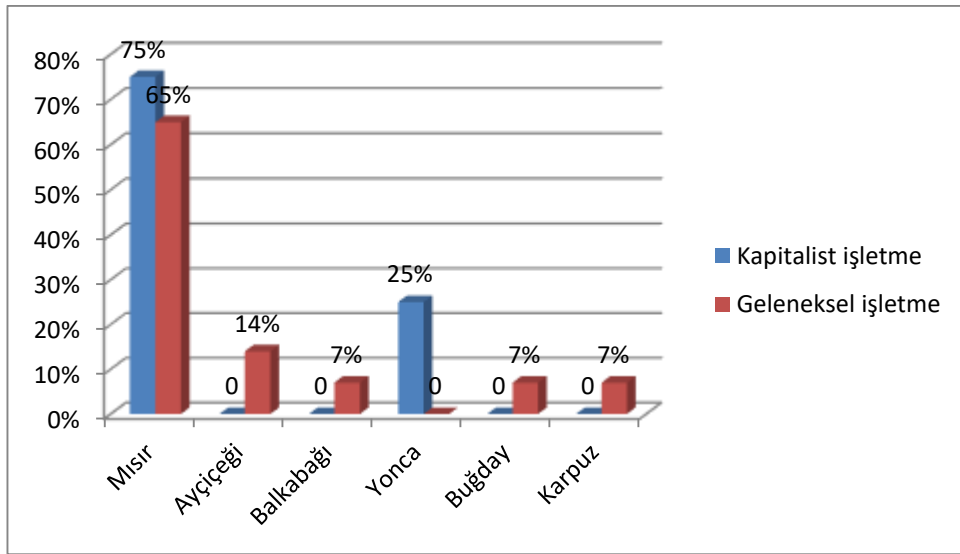
Grafik 15: İşletme Sahiplerinin Ürün Fiyatları Memnuniyeti

4.2.5. Sulama

Trakya bölgesinde tarımda göze çarpan önemli bir husus da sulamadır. Bölgenin iklim koşulları sebebiyle genel olarak sulama yapılmamaktadır. Var olan sulama kanalı, gölet ve barajlardan yeterince yararlanılmamaktadır. Çiftçiler sulama kaynaklarını kullanmak yerine kuru tarıma yönelik olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Sulu yere ekilen ürünler sınırlı olmakla birlikte en çok tercih edilen yöntem salma ve yağmurlamadır.

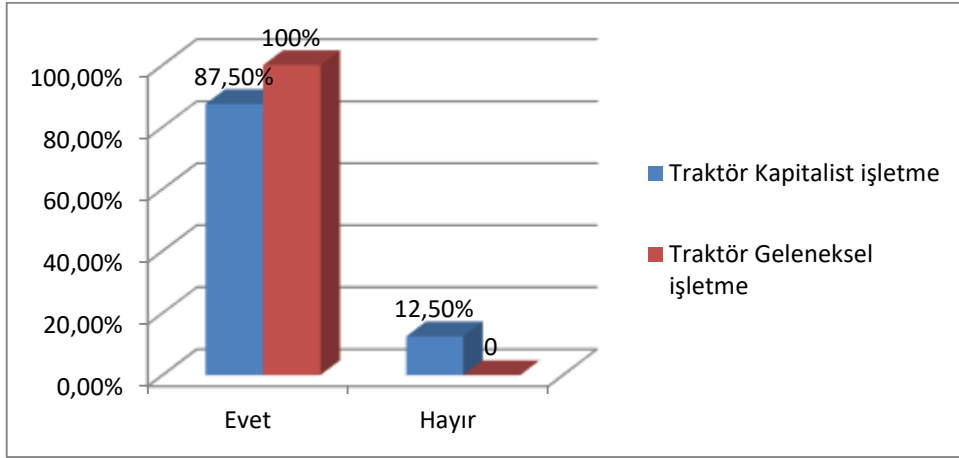
Grafik 16: Sulu Yere Ekilen Ürün Oranları (%)

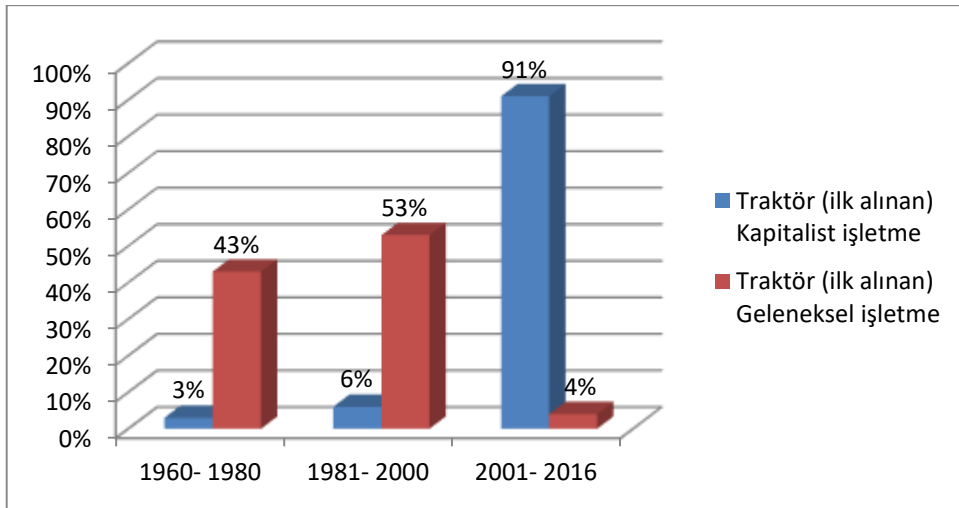
4.2.6. Araç Stoku

Trakya bölgesinde tarımsal aletlerin varlığı açısından değerlendirme yapıldığında traktör sahipliği oranının yüksekliği göze çarpmaktadır. İşletmelerin traktörü ilk aldıkları zaman aralığı geleneksel işletmeler için daha eski tarihlere dayanırken kapitalist işletmelerin sayılarının son yıllarda yükselmesi ile traktör aldıkları zamanın 2010 yılı sonrasında yoğunlaşmasına neden olmuştur.

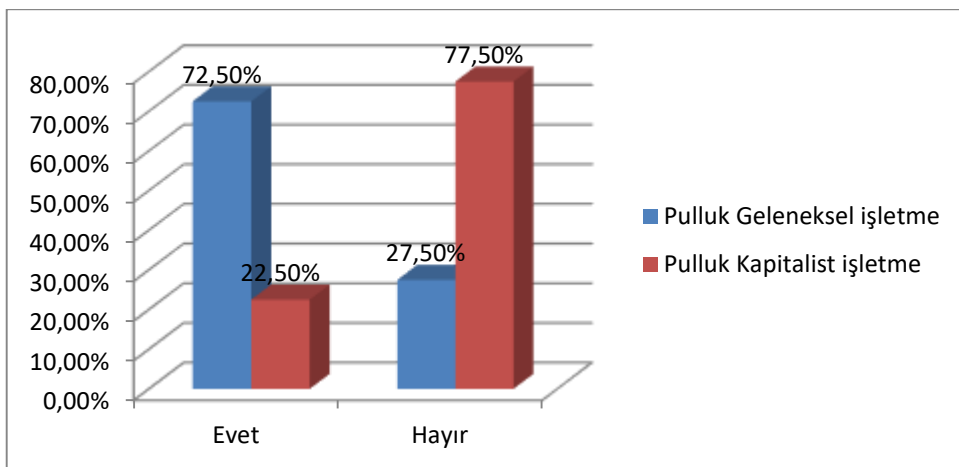
Grafik 17: İşletme Tiplerine Göre Traktör Sahipliği Oranı

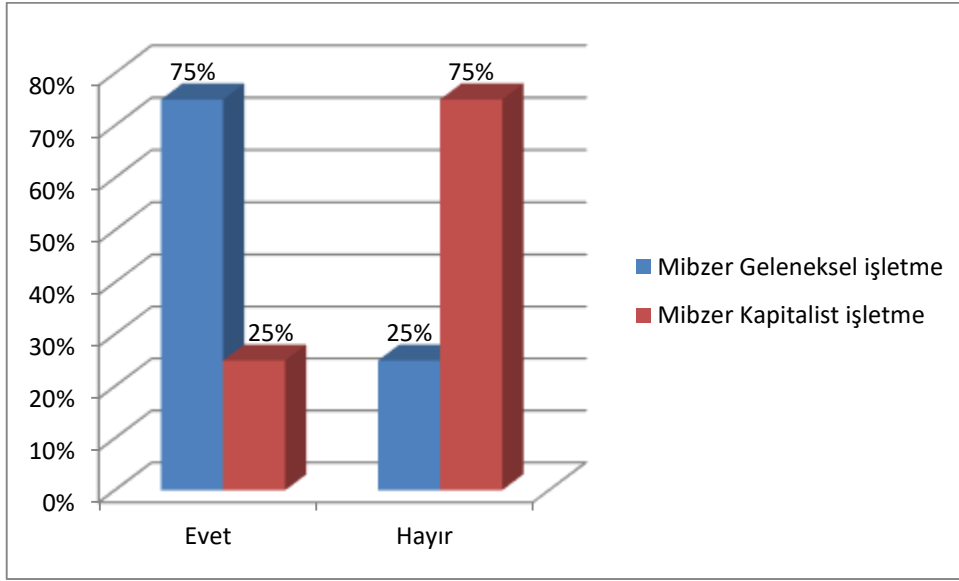
Grafik 18: Yıllara Göre Traktör Sahipliği Oranı

Grafik 19: İşletme Tiplerine Göre Pulluk Sahipliği Oranı

Grafik 20: İşletme Tiplerine Göre Mibzer Sahipliği Oranı

Kapitalist işletmelerde pulluk ve mibzer bulunurluğunun az olması bu işletmelerin tarla tarımı faaliyetlerinin kısıtlı olmasının da bir göstergesidir.

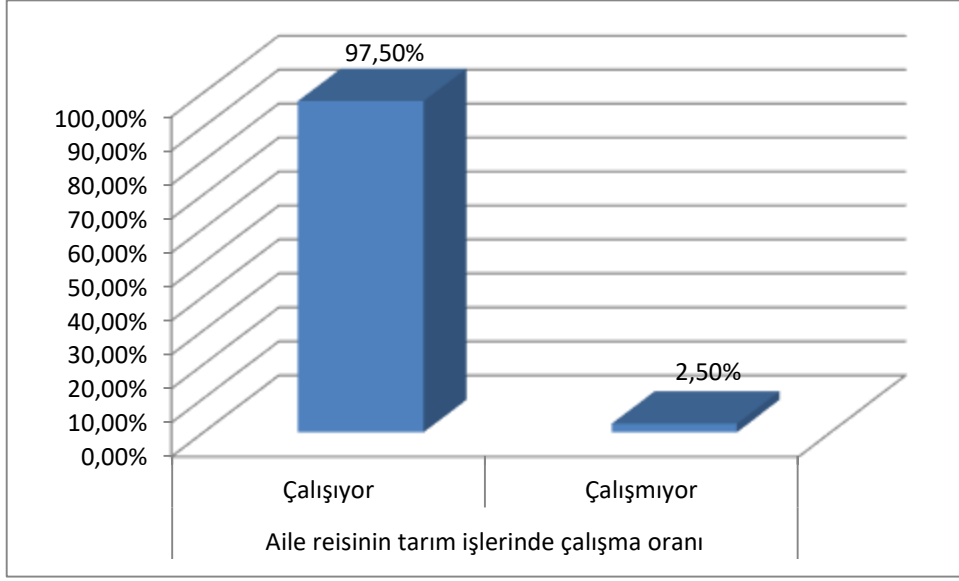
4.2.7. İşgücü

İş gücü değerlendirmesi bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetleri için geleneksel işletmelerde ailedeki kişilerin emeğinin kullanımı başkasının tarım faaliyetlerinde ücretli olarak ya da tarım dışı işlerde ücret karşılığı çalışıp çalışmadığı şeklinde yapılabilir.

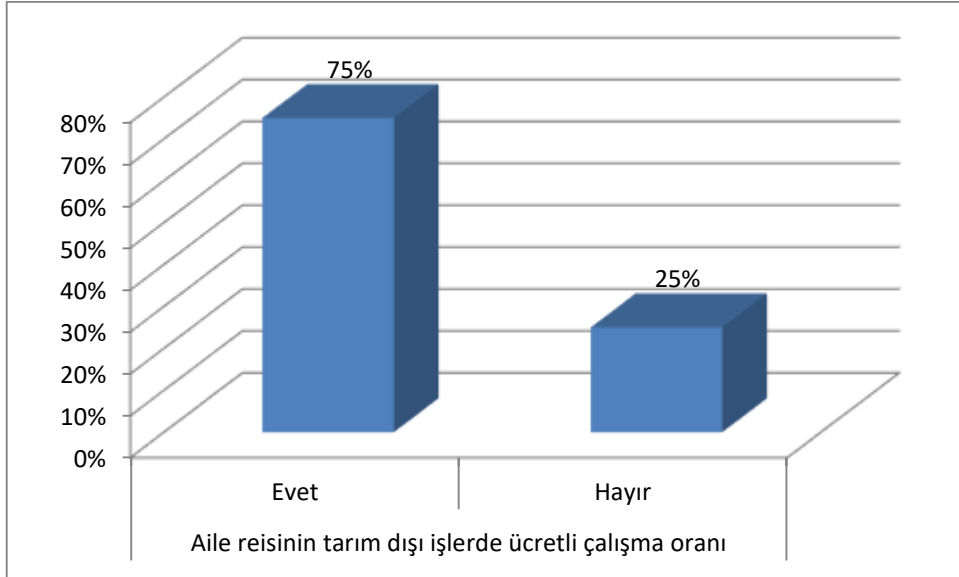
Trakya bölgesinde bitkisel üretimle ve hayvancılıkla uğraşan çiftçilerin yaş ortalaması 50 yaş ve üzerinde olarak hesaplanmıştır. Hane bireyleri birbirlerine ve hayvancılık faaliyetlerinde yoğun olarak yardımcı olmaktadır. Hane dışında başkasının arazisinde çalışılmasına pek rastlanmazken tarım dışı işlerde ücretli olarak çalışılması durumu yaygındır. Çiftçiler tarımdan yeterli geliri elde edemediği ya da daha yüksek gelir elde etmek için hane bireyleri farklı sektörlere ve eğitim seviyelerine uygun mesleklere yönelmişlerdir. Köylerde komşular ve akrabalar birbirlerine dayanışma yoluyla yardımcı olabileceği gibi işlerin yoğun olduğu dönemlerde yevmiyeli işçi kullanımı da söz konusu olabilmektedir.

Anket sonuçlarına göre; aile reislerinin % 97,5'i hanenin tarım işlerinde çalışmaktadır. Hane reisleri aynı zamanda % 75 oranında da tarım dışı bir işte ücretli olarak çalışmaktadır.

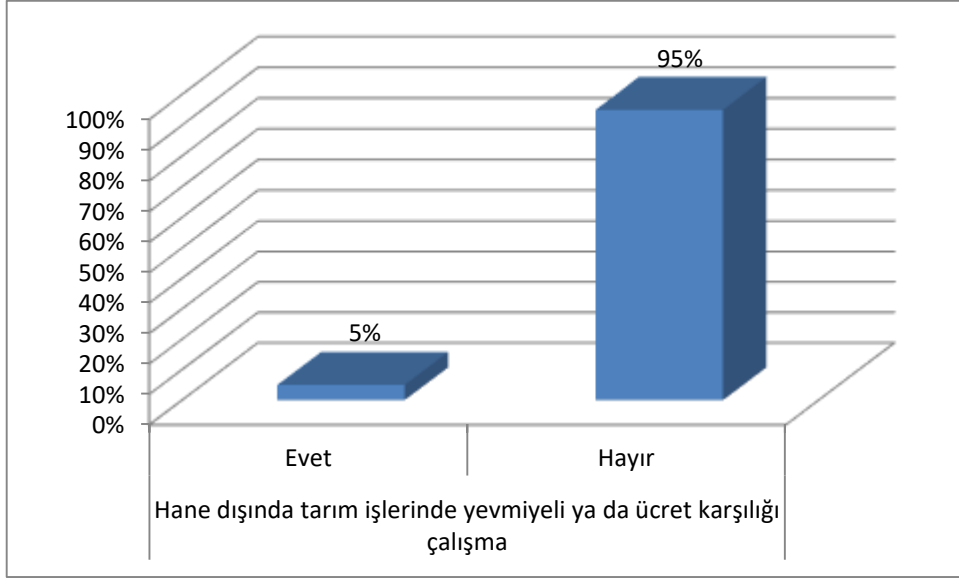
Grafik 21: Geleneksel İşletme Hane Reisinin Tarım İşlerinde Çalışma Durumu

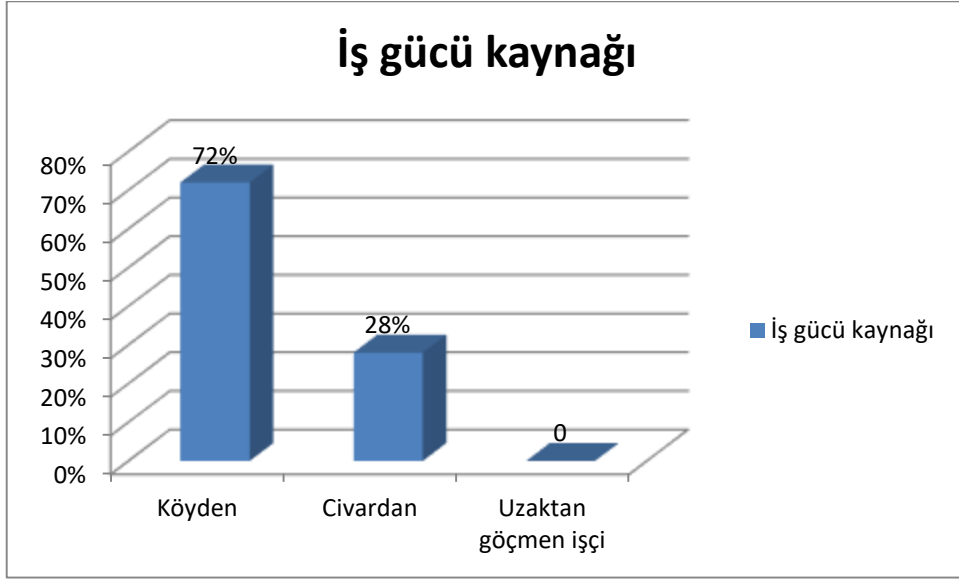
Grafik 22: Geleneksel İşletme Hane Reisi Tarım Dışı İşlerde Çalışma Durumu

Grafik 23: Hane Dışında Tarım İşlerinde Ücretli Çalışma Oranı

Grafik 24: Geleneksel İşletmelerde İş Gücü Kaynağı Oranları

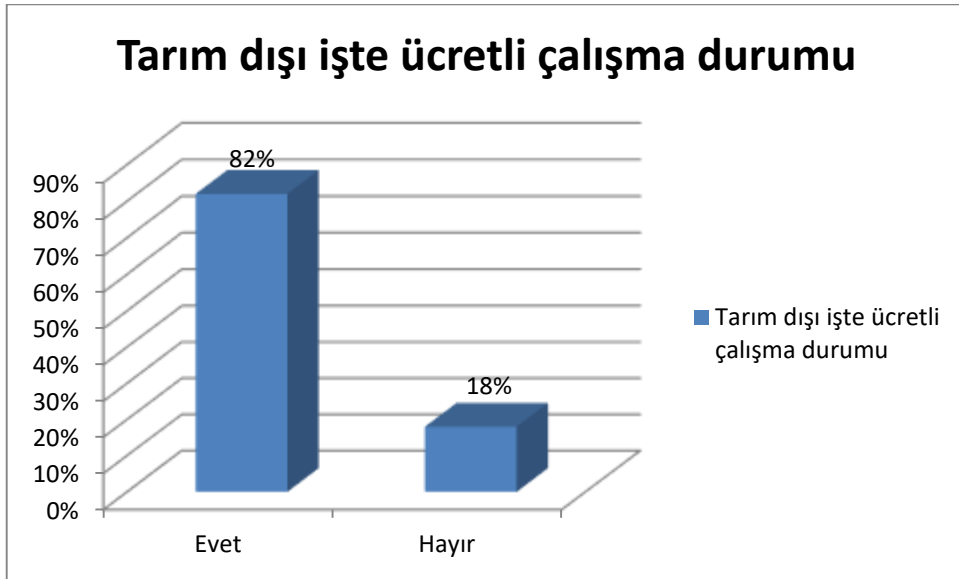

Anket yapılan geleneksel işletmelerde hane reisinin eğitim durumu % 43 oranında ilkökul seviyesindeyken, lise ve ortaokul eğitim oranı % 27 seviyesinde gerçekleşmiştir. Üniversite mezunu olan hane reisi oranı % 3 olarak gerçekleşmiştir. Hane reisleri tarım faaliyetlerinin yanında % 82 oranında tarım dışında ücretli bir işte de çalışmakta olup, bu oranın % 21'i ücretli bir işten emekli olmuştur.

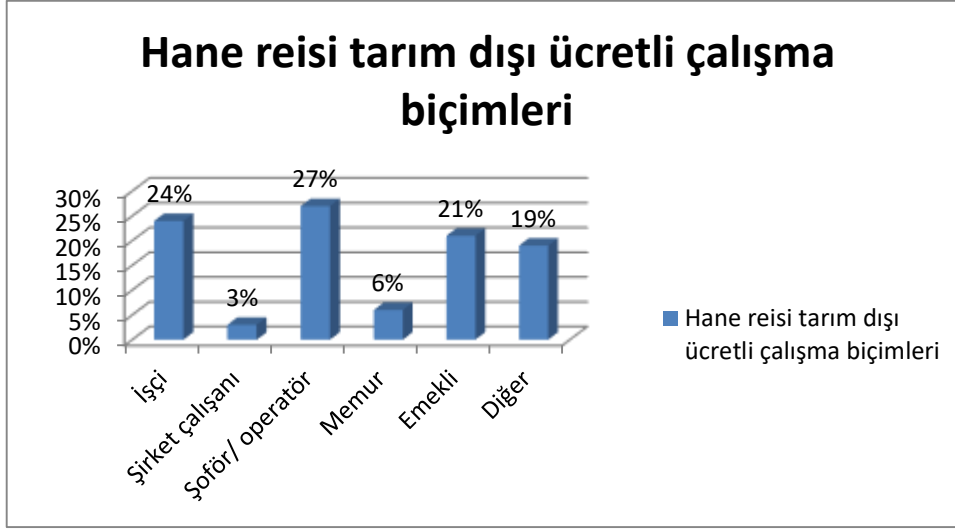
Grafik 25: Hane Reisi Eğitim Seviyesi Oranları

Grafik 26: Geleneksel İşletmelerde Hane Bireylerinin Tarım Dışı İşte Ücretli Çalışma Oranları

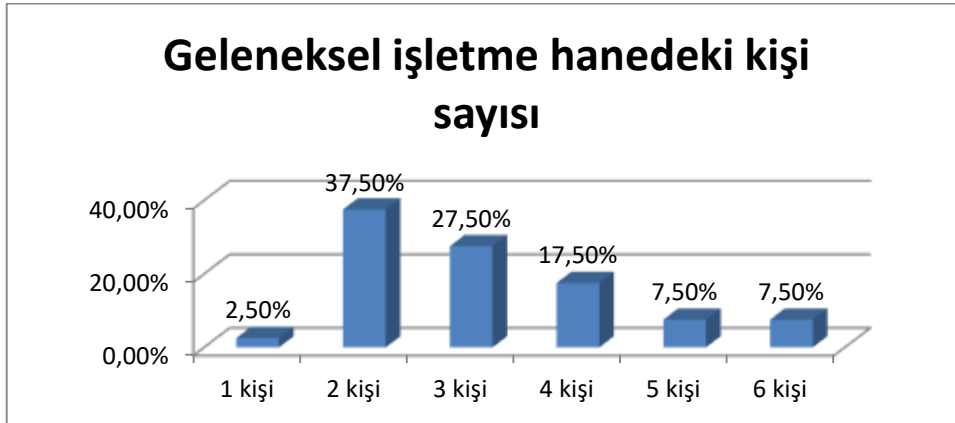

Grafik 27 Hane Reisi Tarım Dışı İşte Ücretli Çalışma Biçimi Oranları

Geleneksel işletmelerde haneler daha çok 2 ya da 3 kişiden oluşan ailelerden oluşmaktadır. Hane bireylerinin bitkisel üretim ve hayvancılık işlerinde çalışma oranı % 97,5 olarak saptanmıştır. Hane bireyleri kendi arazisinde bitkisel üretim ve hayvancılık işlerinde birbirlerine yardımcı olmayı tercih ederken, başkasının arazisinde bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti sürdürmenin oranı oldukça düşük seviyededir. Hane reislerinin dışında aile bireylerinde de tarım dışı bir işte ücretli olarak çalışma sözü konusu olabilirken, herhangi bir ücretli işte faaliyet gösterilmemesinin nedeni eşlerinin ev kadını olması, aile büyüklerinin yaşlı olması ve çocuklarının eğitim hayatlarının devam etmesi gelmektedir.

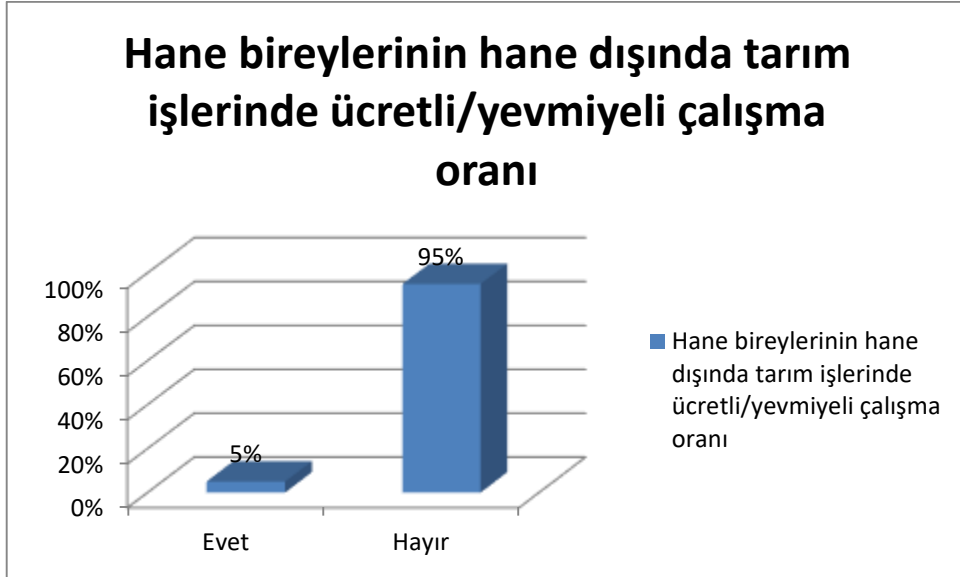
Grafik 28: Geleneksel İşletme Hane Halkı Sayısı Ortalaması

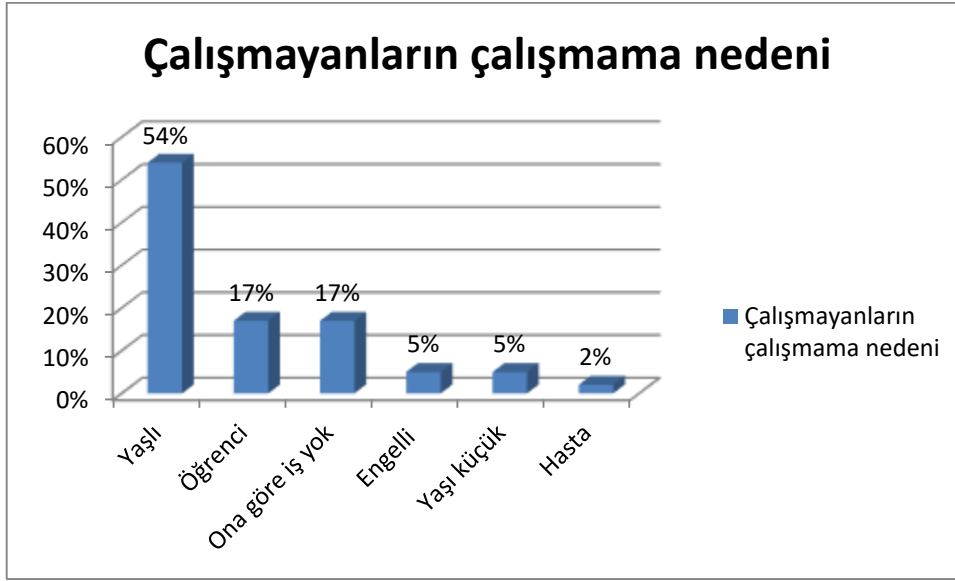
Grafik 29: Hane Bireylerinin Tarım Ve Hayvancılık İşlerinde Çalışma Oranı

Grafik 30: Hane Bireylerinin Hane Dışında Tarım İşlerinde Ücretli Çalışma Oranı

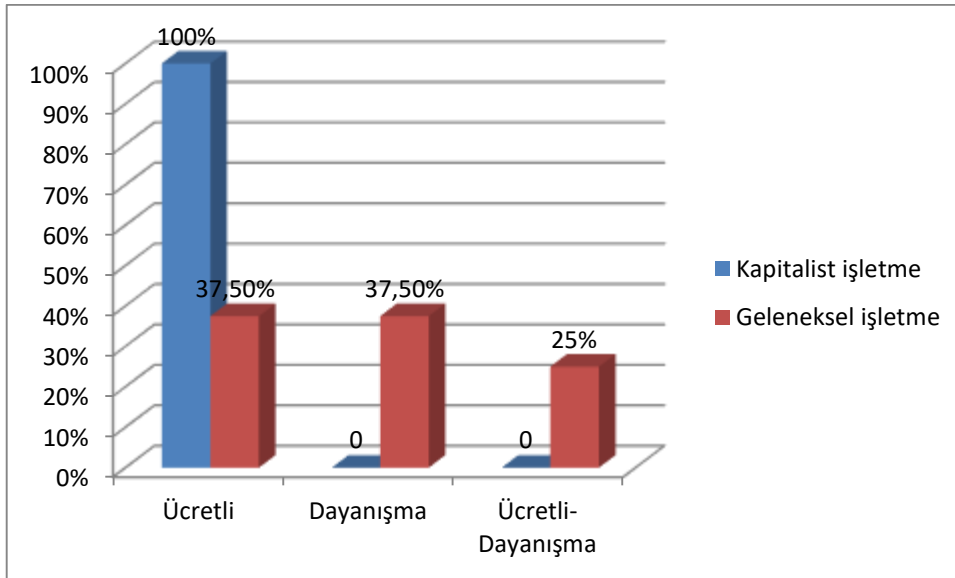

Grafik 31: Hanede Çalışmayanların Çalışmama Nedeni Oranları

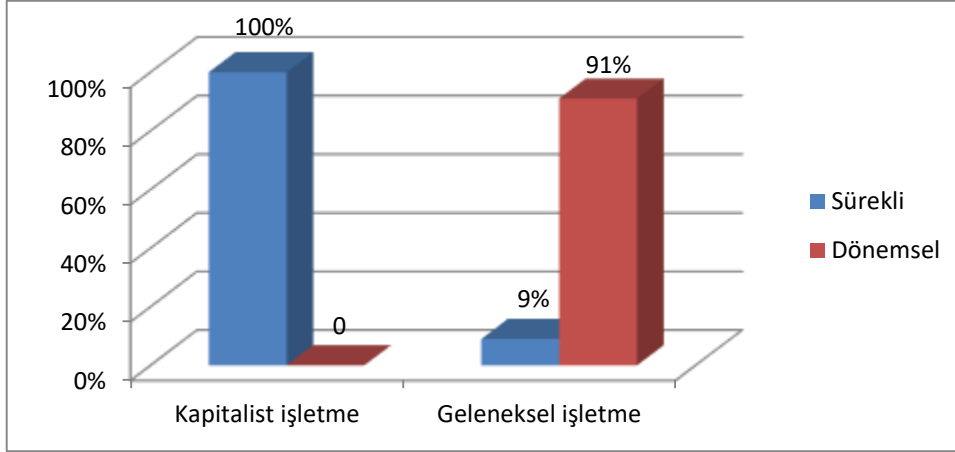
Kapitalist işletmeler için % 100 ücretli işçi kullanımı söz konusu iken, geleneksel işletmelerde ücretli işçi kullanılabildiği gibi dayanışma yoluyla çiftçilerin birbirlerine yardımcı olması da söz konusu olabilmektedir.

Grafik 32: İşletme Tiplerine Göre İş Gücünün Niteliği

Kapitalist işletmelerde sürekli olarak ücretli işçi kullanımı söz konusudur fakat; geleneksel işletmelerde dönemsel olarak ücretli işçi kullanılır ya da dayanışma yoluna başvurulur.

Grafik 33: İşletme Tiplerine Göre İş Gücü Çalıştırma Süreleri

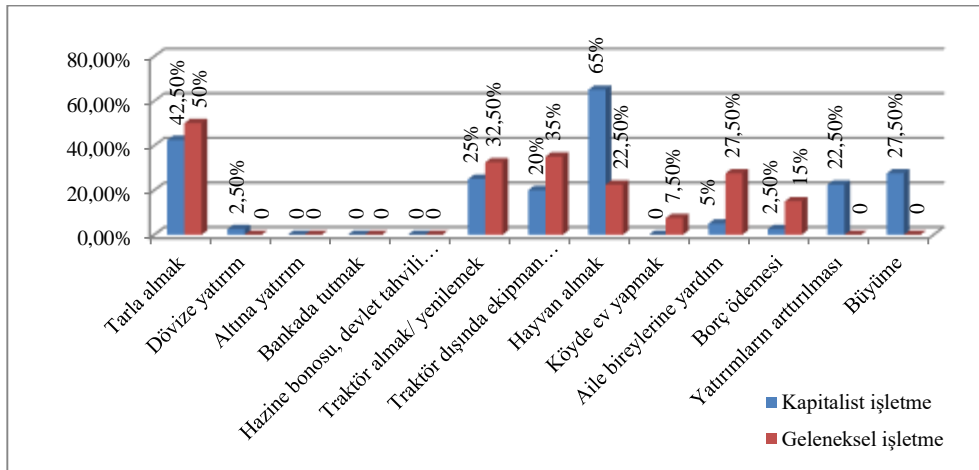

Trakya bölgesi arazi bakımından verimli topraklara sahiptir. Fakat; toprak analizine gereken önemin verilmemesi, anızların yakılarak yok edilmesi, ilaç ve gübrenin fazla kullanılması sonucunda ürünün yanması gibi problemler verimi düşürmekte, tarımın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

4.2.8. Davranış biçimleri

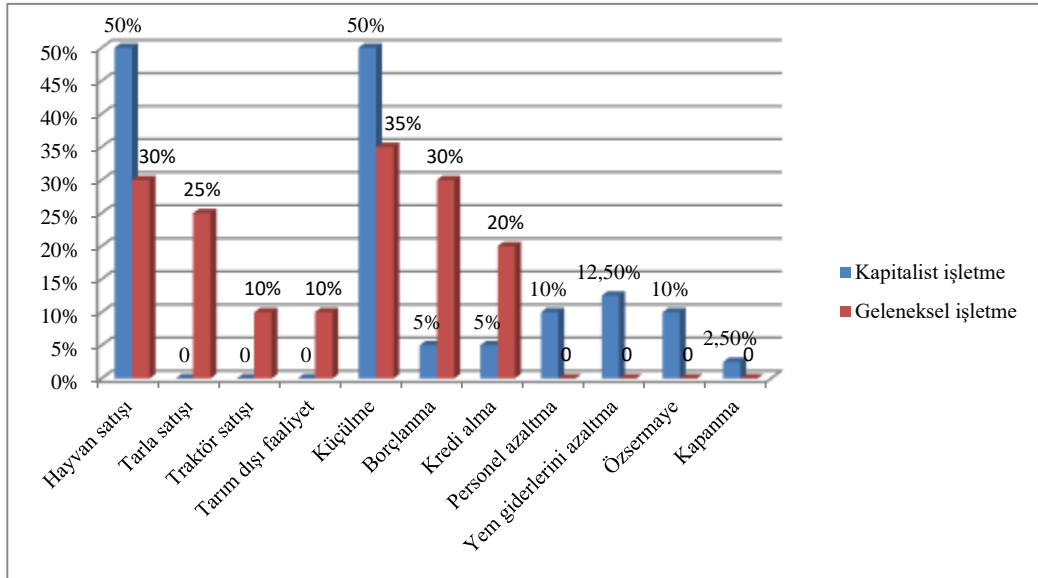
Tarım ürünleri fiyatları yükseldiğinde her iki tip işletme için de arazisini genişletmek ön planda olurken, geleneksel işletme elde ettiği gelire borçlarını kapatma yoluna giderken kapitalist işletmeler büyüme ve yatırımlarını arttırmayı hedeflemektedir.

Grafik 34: Tarım Ürünleri Fiyatları Yükseldiğinde İşletme Tiplerine Göre Davranış Biçimleri

Tarım ürünleri fiyatları düştüğünde ise; geleneksel işletmeler borçlanma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda çiftçiler ellerindeki birikimi kullanma, harcamalarını azalma, akrabalarından borçlanma ya da kredi kullanmak suretiyle kriz durumundan kurtulmaya çalışırlar. Tarla satışı ve hayvan satışı çiftçiler için tercih edilmiyor olmakla birlikte kriz durumunda en son başvurulacak yöntemdir. Kapitalist işletmeler de ise personel sayısında azaltma ve yem maliyetini düşürme uygulamaları tercih edilir. Kriz durumlarında bazı işletmeler bağlı oldukları şirketlerin öz sermayelerinden yararlanarak farklı sektörlerden hayvancılık işletmelerine kaynak aktararak hayatta kalma yoluna giderler. Hayvan satışını yeterli verim elde edemedikleri ya da erkek olan ırkları ellerinden çıkarma şeklinde gerçekleştirerek kriz durumlarını aşmaya çalışırlar.

Grafik 35: Tarım Ürünleri Fiyatları Düştüğünde İşletme Tiplerine Göre Davranış Biçimleri

4.2.9. Girdi kullanımı

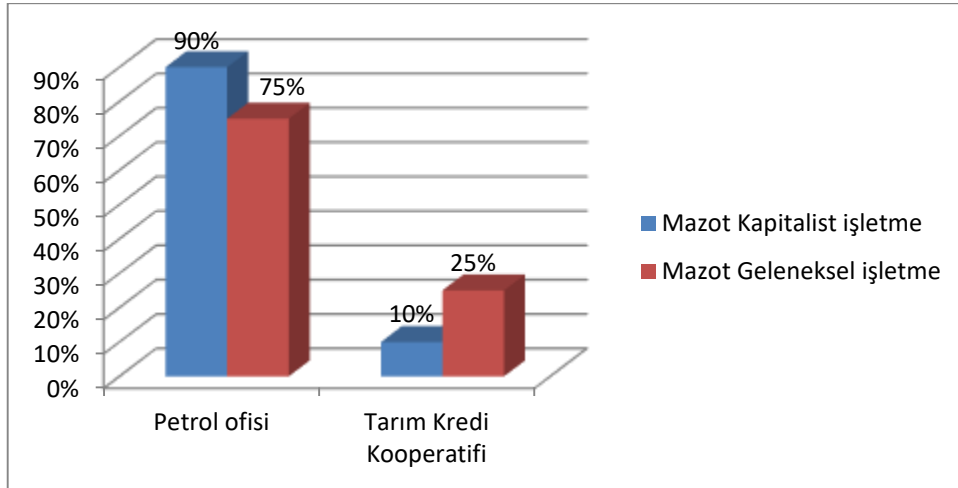
Mazot maliyeti işletmeler açısından önemli kalemi oluşturmaktadır. Genellikle petrol ofisinden peşin olarak satın alınan mazot fiyatının yüksekliği özellikle de geleneksel işletmeleri zor durumda bırakmaktadır. Mazot fiyatlarındaki yükselmeler işletmeler açısından ürünün birkaç kez

sürüm işleminin gerekmesiyle birleşince kullanılan mazot maliyetinin artmasına neden olmaktadır. Görüşme yapılan işletmelerin mazotun litresini hangi fiyattan aldığı tabloda belirtilmektedir. Girdi maliyetlerinin yüksekliği üründen elde edilen net geliri düşürerek çiftçilerin zarar etmesi sonucunu doğurmaktadır.

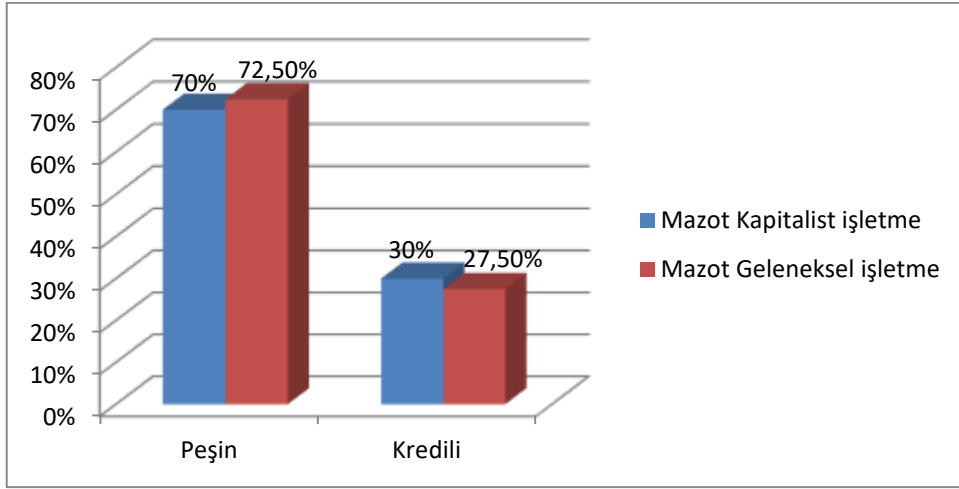
Trakya bölgesinde mekanizasyon yatırımları önemli bir yer tutmaktadır. Makineleşmenin gerçekleşmiş olması mazot kullanımını da yükseltmiştir.

Ayçiçeği ve buğday ürünleri için dekar başına kullanılan mazot miktarı incelendiğinde; buğday için dekar ortalama 6,89 lt ayçiçeği için dekar ortalama 7,18 lt mazot kullanıldığı saptanmıştır. Bu sonuçlara görüşme yapılan işletmelerden toplanan veriler sonucunda ulaşılmıştır.

Grafik 36: İşletme Tiplerine Göre Mazot Alınan Yer Oranları

Grafik 37: İşletme Tiplerine Göre Mazot Alım Koşulları Oranı

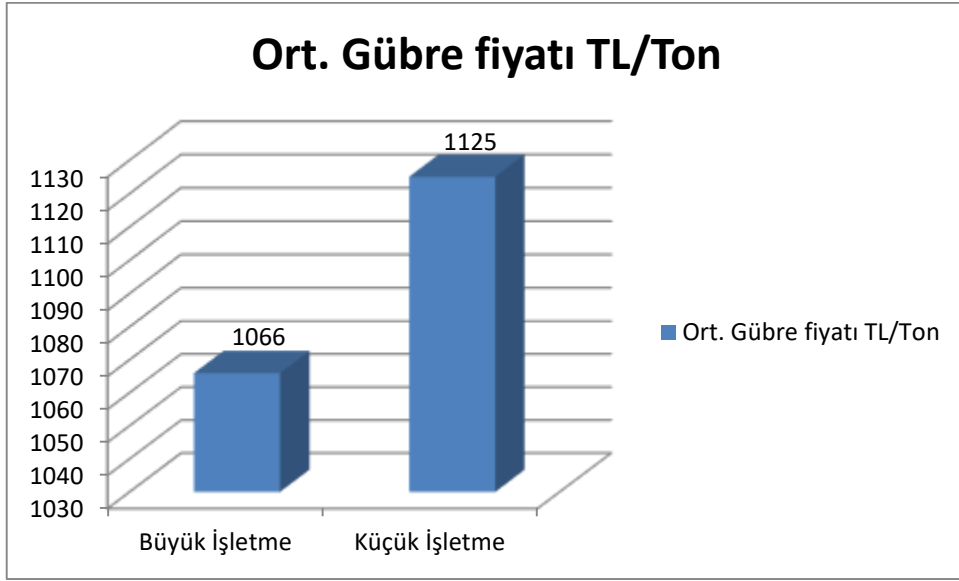

Tablo 8: İşletme Tiplerine Göre Mazot Litre Fiyat Ortalaması

	Mazot (LT FİYATI)	
	Kapitalist işletme	Geleneksel işletme
Ort.	3,67	3,748

Tarımda gübre kullanımı üretim miktarının artmasına neden olarak toprağın verimini yükselten önemli bir etkiye sahiptir. Gübre kullanımının gereğinden fazla şekilde gerçekleştirilmesi toprakta ve çevre de olumsuzluklara neden olduğundan dolayı kullanılan miktarın doğru olarak belirlenmesi önem arz etmektedir. Gübre tarımsal verimlilik açısından önemli bir girdi olmakla birlikte işletmeleri gübre fiyatındaki yükseklik olumsuz yönde etkilemektedir. Görüşme yapılan işletmelerden edinilen bilgiye göre Tarım Kredi Kooperatiflerinden ya da tüccardan alınan gübrenin ortalama fiyatı geleneksel işletmeler için 1,125 TL/Ton, kapitalist işletmeler için 1,066 TL/Ton olarak hesaplanmıştır.

Grafik 38: İşletme Tiplerine Göre Gübre Fiyatı Ortalaması

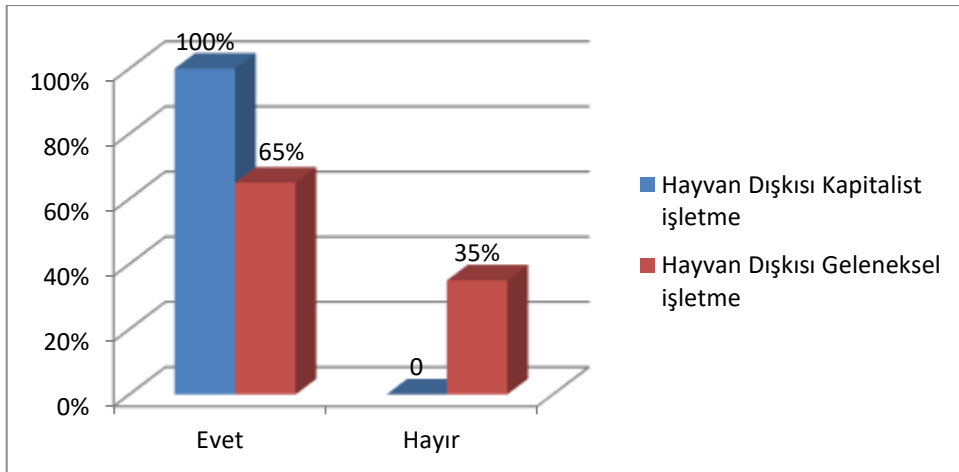
Hayvan dışkısının gübre olarak kullanılması tarımsal verimliliği arttırmada önemli bir unsur olmaktadır. Hayvan dışkısı toprağı azot ve potasyum yönünden zenginleştirirken fazla ya da eksik kullanılması önemli problemleri de beraberinde getirmektedir.

Hayvan başına üretilebilecek yıllık ve günlük yaş gübre oranlarına bakılacak olursa;

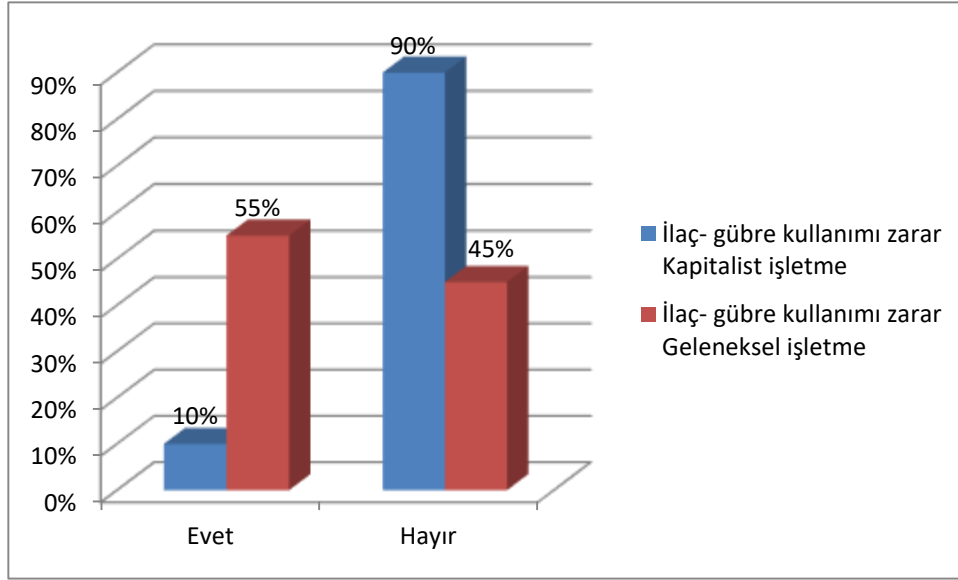
Büyükbaş hayvan canlı ağırlığının % 6- 8'ı kadar kg- yaş gübre/ gün

Küçükbaş hayvan canlı ağırlığının % 4- 5'ı kadar kg- yaş gübre/ gün(Enerji, 2017:1).

Grafik 39: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Gübresi Kullanımı

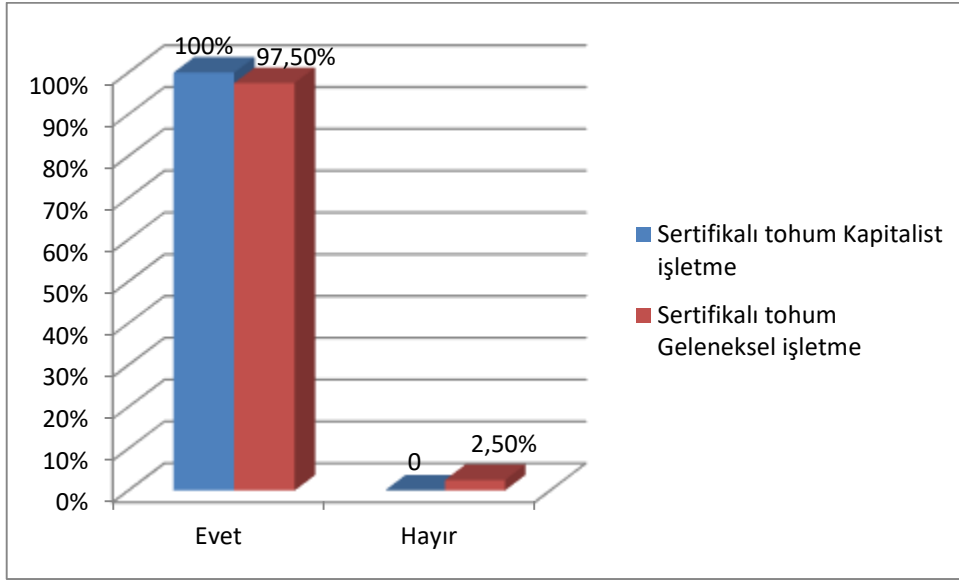

Grafik 40: İşleme Tiplerine Göre İlaç/ Gübre Kullanımından Dolayı Uğranan Zarar Oranları

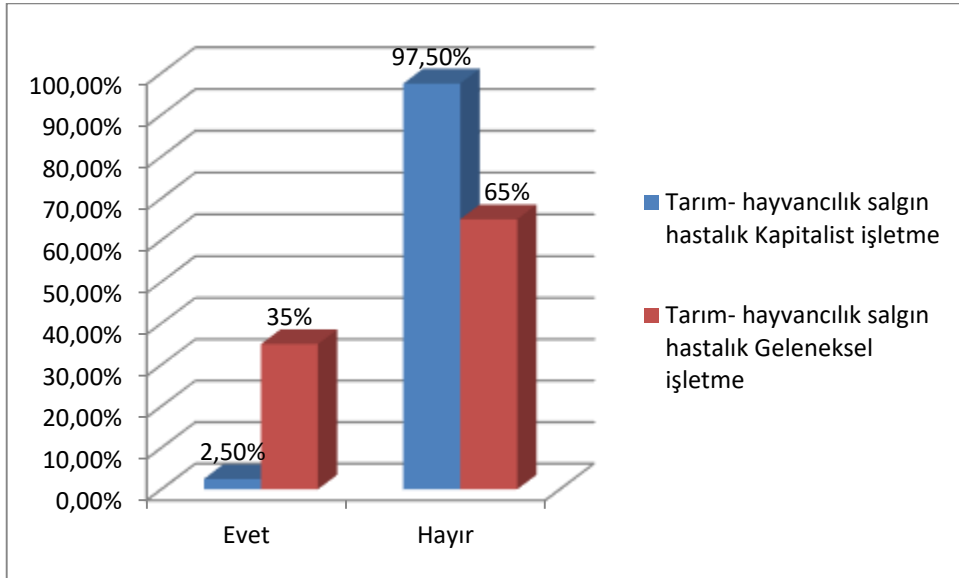

Trakya arazisi bakımından verimli topraklara sahip bir bölgedir. Hayvancılık bakımından da arı bölge durumunda bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda yaşanan problemler daha çok iklim koşullarından kaynaklanmaktadır. Buzlanma ya da havaların aşırı kurak gitmesi gibi problemler ürünlerin zarar görmesi nedeniyle verim kaybına neden olmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere gübre ya da ilacın fazla kullanılması yine işletmelerin yaşadığı problemlerden biridir. Buğday ürünü için görülen sarı pas hastalığı ve kök ve kök boğazı çürüklüğü hastalığı da çiftçilerin karşılaştığı verimi düşüren önemli bir problemdir. Sertifikalı tohum kullanımının yaygın olması olumlu sonuçlar yaratmasına rağmen her sene ekim yapılıyor olması nedeniyle toprağın havasız kalması, toprak analizine gereken önemin verilmemesi ve ilaçlama da yapılan yanlış uygulamalar bu hastalıkların toprağa yayılmasına neden olmakta ve istenen verimin elde edilmesini engellemektedir.

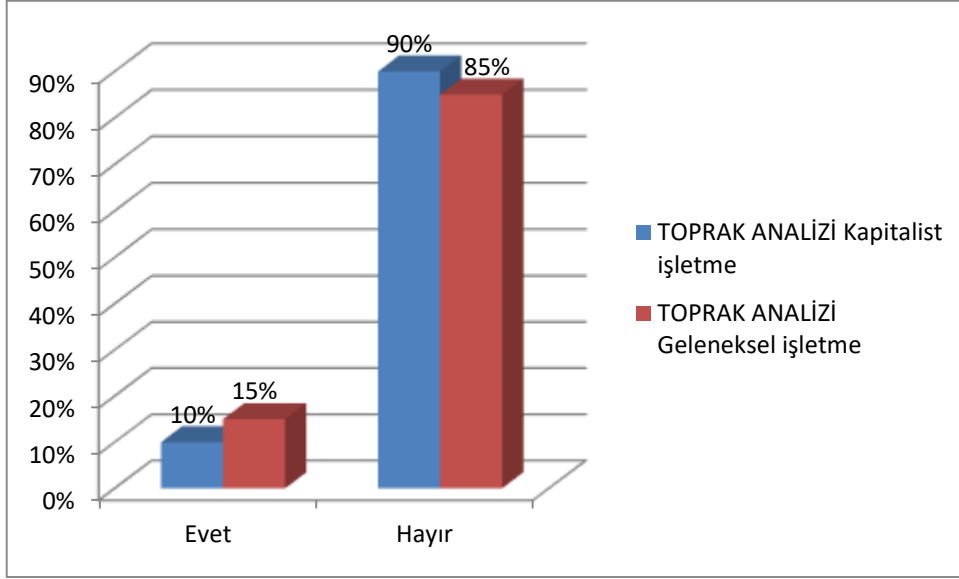
Grafik 41: İşletme Tiplerine Göre Sertifikalı Tohum Kullanımı

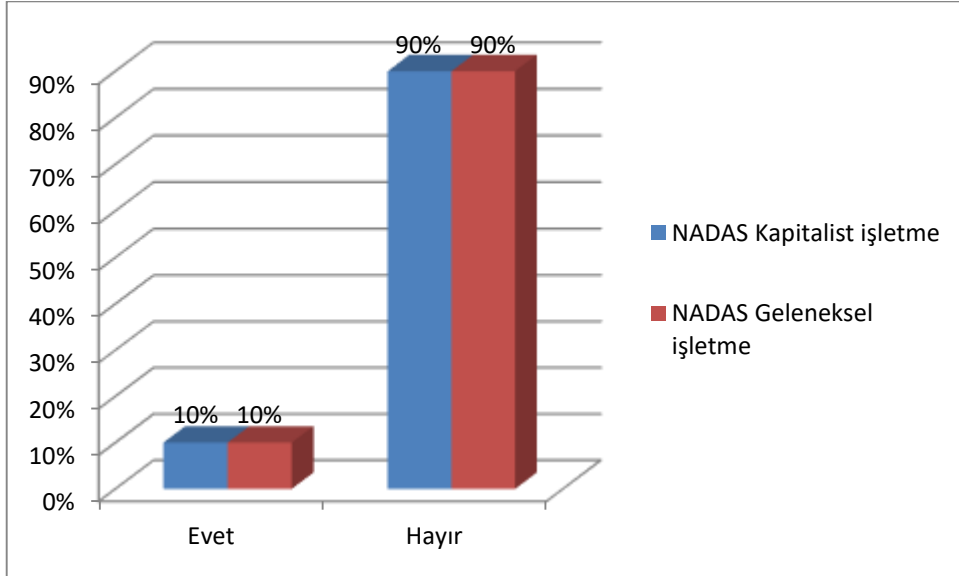
Grafik 42: Son 10 Yıl İçinde Salgın Hastalıkla Karşılaşma Oranı

Grafik 43: İşletme Tiplerine Göre Toprak Analizi Oranları

Grafik 44: Kuru Ekim Yapılan Toprakların Nadasa Bırakılma Oranları (%)

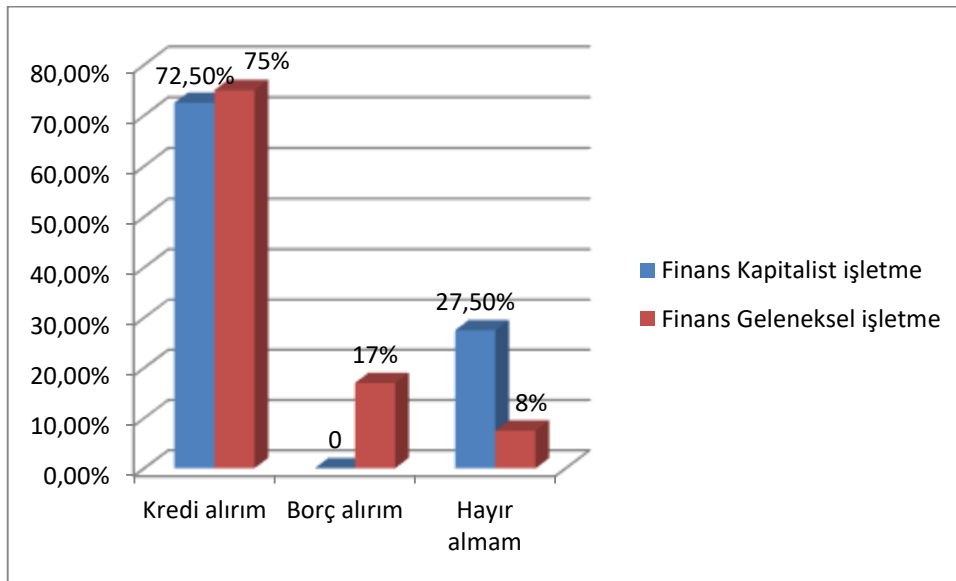
4.2.10. Finansman

Trakya bölgesinde geleneksel işletmelerde borçlanma çok sık karşılaşılan bir durum olmamakla birlikte borç alan kişilerin yoğun şekilde akrabalar arasında faizsiz şekilde borç aldığı görülmüştür. Kapitalist işletmelerde borç kullanımına rastlanılmamıştır. Anket yapılan köylerde geleneksel işletme için büyük problem oluşturan yüksek faizle tefeciden borçlanma durumu

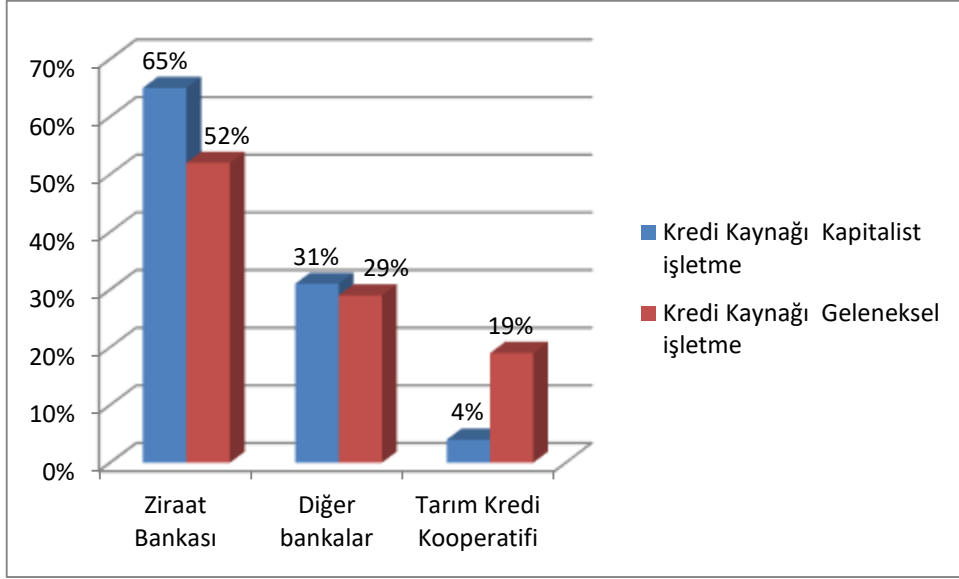
görülmemiştir. Kredi kullanımını küçük ve kapitalist işletme için de yüksek orandadır. Trakya bölgesinde özellikle de 2010 yılı sonrasında devletin destekleme politikası sonucu kapitalist işletme sayısında artış gözlenmiş ve kredi kullanımını artmıştır. Kredi kullanımında en büyük paya her iki tip işletme içinde Ziraat Bankası sahiptir bunun nedeni devlet tarafından sübvans edilen kredilerin varlığıdır.

Kapitalist işletmelerle ilgili yapılan araştırma da göze çarpan bir husus da bazı işletmelerin gerçekte bitkisel üretim ya da hayvancılık faaliyeti gerçekleştirmek dışında amaçlarla kurulmuş olmasıdır. Destekleme politikaları sonrasında faizsiz kredi gibi kolaylıklarla kurulan bazı işletmelerin şu an da faaliyetlerini sürdürmeyerek şaibeli şekilde kapandığı ve haklarında cezai işlem uygulandığı saptanmıştır. Kızılcıkdere’de 2010 yılında çıkarılan destekleme politikasından sonra kurulan üç hayvancılık işletmesi ve Kavaklı da bulunan hayvancılık ve bitkisel üretimi bir arada yürüten işletme de şu an da faaliyetlerini sürdürmemektedir. Bu noktada önemli olan bu işletmelerin faaliyetlerinin ve varlıklarının kayıt altına alınmış olması ve gerekli denetimlerinin düzenli olarak yapılmasıdır.

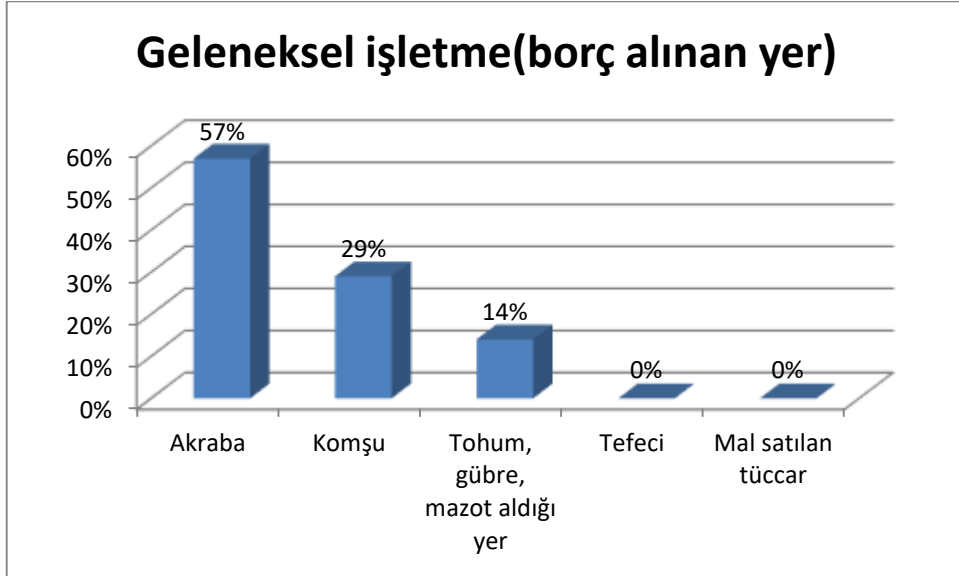
Grafik 45: İşletme Tiplerine Göre Finansman Tercihleri

Grafik 46: İşletme Tiplerine Göre Finansman Kaynakları

Grafik 47: Geleneksel İşletme Borç Alınan Kişi/ Kuruluş Oranları

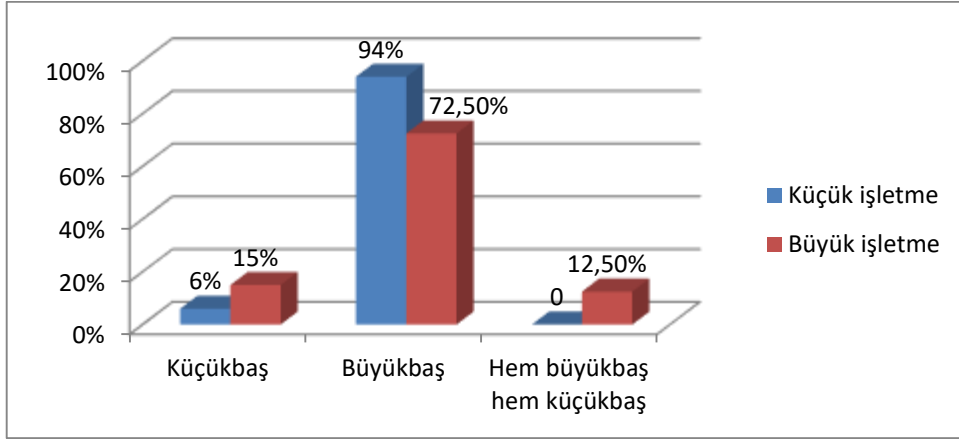

Anket yapılan geleneksel işletmeler içerisinde işletme sahiplerinin bir kısmı bitkisel üretimin yanında hayvancılık faaliyetiyle de uğraşmaktadır. Kapitalist işletmelerde de bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti birlikte yürütülebildiği gibi büyükbaş, küçükbaş ya da hem büyükbaş hem küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerin oranları aşağıda belirtilmiştir. Görüşülen

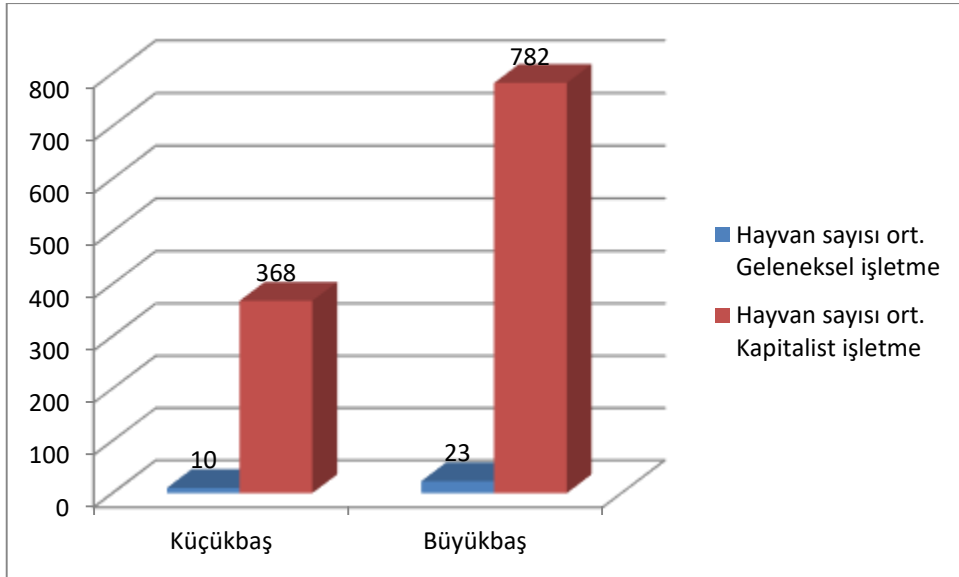
işletmeler yoğun olarak çiğ süt üreticileri içerisinde seçildiği için büyükbaş hayvancılık oranları daha yüksek seviyededir.

4.2.11. Hayvancılık

Grafik 48: İşletme Tiplerine Göre Hayvancılık Oranları

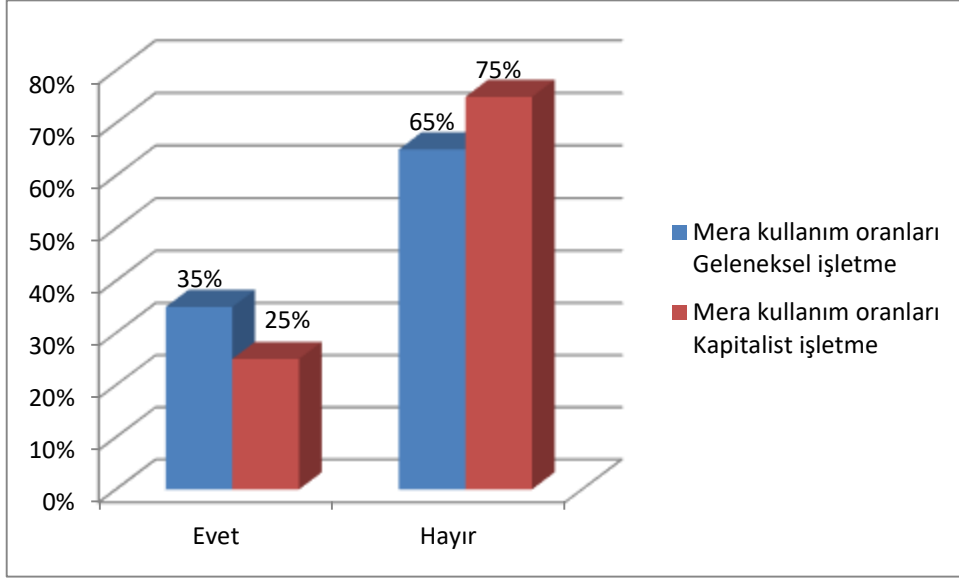
Grafik 49: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Sayısı Ortalamaları

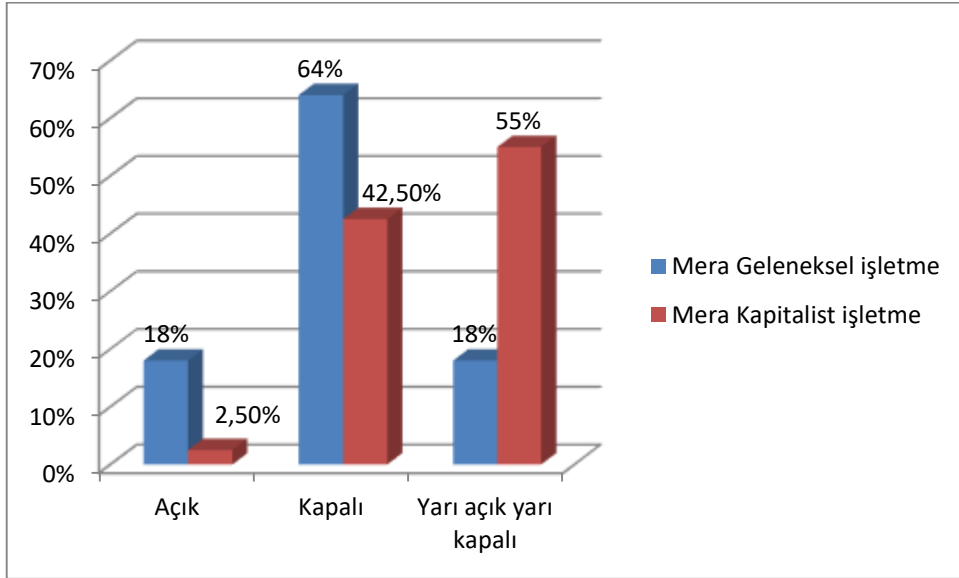
Trakya bölgesinde mera alanları oldukça sınırlı düzeydedir. İşletmeler özellikle de kapitalist işletmelerde hijyen koşulları ve salgın hastalık riskine karşı hayvanların merada otlatılması pek tercih edilen bir durum değildir. Merada otlatma faaliyetini tercih eden işletmeler 6 ay ya da 6 ay- 1 sene aralığında bu faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Daha çok hayvancılık

faaliyetinin kapalı ortamda ya da yarı açık-yarı kapalı şekilde gerçekleştirilmesi işletmeler tarafından tercih edilen durumdur.

Grafik 50: İşletme Tiplerine Göre Mera Kullanımı

Grafik 51: İşletme Tiplerine Göre Mera Kullanım Tercih

Kaba yem mısır silajı, saman, ot ve yonca gibi yem bitkilerinin üretilmesi sonucu elde edilmektedir. Trakya bölgesinde mısır silajlık olarak üretilmekte ve hayvan beslenmesinde kullanılmaktadır. Çayır ve mera alanları

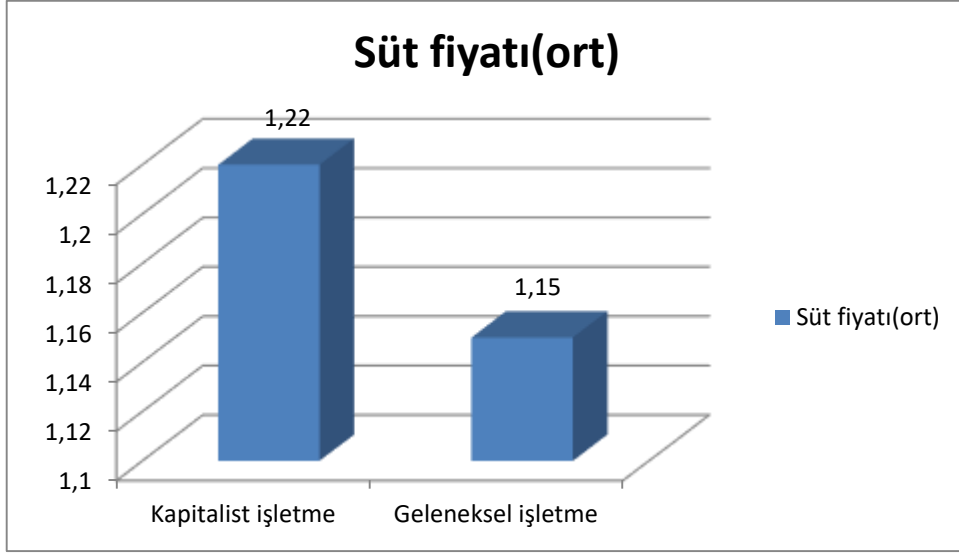
bakımından zayıf durumda bulunan Trakya bölgesinin kaba yem ihtiyacını bu alanlardan karşılaması sınırlıdır.

Yem bitkisini kendi üreten işletmeler yem teminini ucuza mal ettikleri için maliyet avantajı söz konusudur. Bu işletmelerin karlılığını arttıran bir unsur olmaktadır. Her iki tip işletme tipi için de yem gideri önemli bir maliyet kalemini oluşturmaktadır. Kaba yem ile birlikte hayvanlardan elde edilen verimi arttırabilmek için fabrika yemiyle de desteklenerek ikisinin bir arada kullanılması söz konusudur. Görüşme yapılan geleneksel işletmelerde hayvan başına ortalama 3,7 kg fabrika yemi kullanılırken, kapitalist işletmelerde bu oran 5,68 kg olarak hesaplanmıştır. Kapitalist işletmelerde esas amaç karlılık olduğu için kullanılan yem miktarı maksimum seviyeye çıkarılarak bir hayvandan elde edilebilecek en yüksek süt verimi elde edilmeye çalışılmaktadır. Verilen yem miktarları kapitalist işletmelerde rasyon programları hazırlanarak belirlenir. Hayvanın cinsi, gebe olması ve canlı ağırlığı gibi durumlar esas alınır. Besi ise protein ağırlıklı, sağmal ise enerji ağırlıklı yem verilmektedir.

4.2.12. Süt fiyatı ve verimi

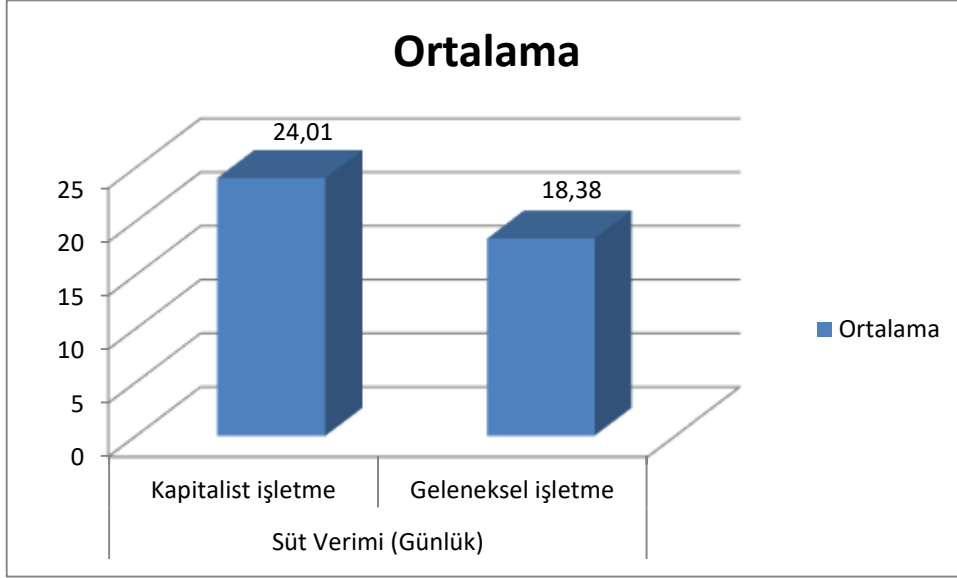
Küçük aile işletmeleri şu anda giderler açısından zor bir dönemden geçmektedir. Süt fiyatlarının düşük olmasına karşın yüksek olan yem fiyatları dünyada geçerli olan 1 kg süte karşılık 1,5 kg yem alınabilmesi paritesini uygulanma dışı bırakmakta, damızlık ve sığır yetiştiricileri birliği şu an da 1 kg süt karşılığı 1 kg yem dahi alınmadığını açıklamaktadır. Trakya'da özellikle mısır silajlık olarak yetiştirilmektedir. Kaba yemi kendi yetiştiren geleneksel işletmeler için bu durum üreticiye maliyet avantajı sağlarken yine de yem fiyatlarının ton fiyatının 1000 TL'ye yaklaşması küçük üreticinin ancak masraflarını karşılayabilmesi sonucunu yaratmaktadır.

Grafik 52: İşletme Tiplerine Göre 2016 Yılı Çiğ Süt Fiyatları

Hayvanların süt verimini etkileyen faktörler ele alındığında hayvanların ırkı (holstein, simental vs), hayvanların canlı ağırlığı, yaşı, günlük sağılma sayısı, çevre ve iklim koşulları, verilen yem miktarı ve yemin kalitesi gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Bir hayvanın normalde yavrusunu besleyecek ölçüde süt vermesi uygun olan durumken bu ölçütler ışığında hayvandan elde edilen sütün miktarının artırılmasına yönelik çalışmalarla süt verimi arttırılmaya çalışılmaktadır. Anket yaparken işletmelerde özellikle gözlemlenen bir durum sıcak havalarda hayvanların rahat etmesi amacıyla uygulanan su püskürtme yöntemi olmuştur. Sıcaklarla birlikte süt verimi düşen hayvanlardan bu şekilde iklim koşullarına karşı tedbirlerle ve günde 2-3 kez sağılmaları ile daha fazla verim alınabilmektedir. Hayvanın daha iri olması da elde edilen süt veriminin yüksek olmasına sebep olan bir husus olmaktadır. Kaba yemin yanında fabrika yemiyle beslenerek protein ve enerji ihtiyacı dengelenen hayvanlardan daha fazla süt verimi sağlanabilmektedir.

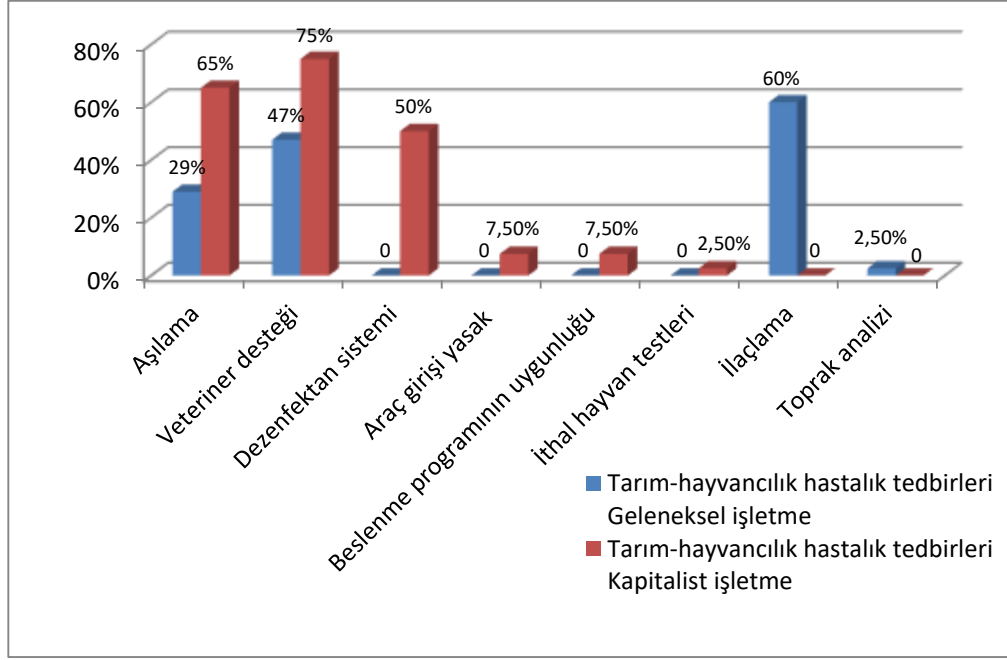
Grafik 53: İşletme Tiplerine Göre Hayvan Başına Günlük Süt Verimi Ortalaması

4.2.13. Koruyucu önlemler

Tarım ve hayvancılıkta yaşanabilecek hastalıklara karşı işletmelerin kendilerine göre önlemleri bulunmaktadır. Bitkilerin ilaçlanması ve toprak analizi tarım açısından geleneksel işletmelerin aldığı tedbirleri oluşturmakla birlikte, hayvan yetiştiriciliği yapan işletme sahipleri veteriner desteğinden yararlanarak aşılama takvimlerine uygun hareket ederek hastalıkların önüne geçmeye çalışmaktadır. Kapitalist işletmelerde hayvan sağlığı hususunda dezenfektan sistemleri ön plana çıkmaktadır. İşletmelere ya dışarıdan araç girişi tamamen yasaklanmış durumdadır ya da araç dezenfektanı yöntemi uygulanmaktadır. Araçsız bir şekilde işletmeye giren kişiler için ayak dezenfektanı bulunmaktadır. Hayvanlar veteriner kontrolünde yetiştirilmekte ve aşılama takvimlerine tamamen uyulmaktadır. İthal edilen hayvanlar testleri yapılmış olarak işletmeye giriş yapabilmektedir. Beslenme için yapılan karışımlar da hayvan hastalıklarının önüne geçilmesinde önemli bir tedbir olmaktadır.

Grafik 54: İşletme Tiplerine Göre Hastalık Tedbiri Tercih Oranları

SONUÇ

Yapılan saha çalışmasından elde edilen verilerden hareketle Trakya bölgesinde tarımsal faaliyet gösteren kapitalist işletme özellikleri ve geleneksel işletme özellikleri gösteren işletmelerin benzerlik ve farklılıkları aşağıda ortaya konmaya çalışılmıştır.

Trakya bölgesinde faaliyet gösteren kapitalist işletmelerle geleneksel işletmeler makineleşme, nadas, kredi kullanımı, sulama yönünden daha çok benzer özellikler gösterirken; işgücü, eğitim, uzmanlaşma, gelir, sermaye ve toprak, hayvan sayısı, borçlanma yönlerinden önemli; hastalık tedbirleri, girdi ve yem fiyatları yönünden küçük farklar göstermektedir. Buna göre, bütün olarak bakıldığında, hem Trakya'daki kapitalist işletme ölçeklerinin çok büyük olmaması hem de geleneksel çiftçinin makineleşme, tohum ve gübre kullanımı gibi imkânları kullanması ve pazarla bütünleşmesi sebebi ile aralarındaki farklılıklar çok büyük olmamakla beraber devam etmektedir. Özellikle krize dayanıklılık ve emek gücü bakımından geleneksel tarımcılığın avantajı dikkat çekerken, verimlilikte kapitalist işletmelerin ileride olduğu dikkat çekmektedir.

Geleneksel işletmelerde yoğun olarak faaliyet gösteren kesim aile bireyleridir. Hane halkının emeğinin kullanılması maliyet açısından geleneksel işletmelere avantaj yaratması yanında elde edilen gelirin de aile içinde kalmasını da sağlamaktadır. Köyde yaşayan kesimin veya akrabaların dayanışma yoluyla birbirlerine yardımcı olması da söz konusudur. Ücretli işçi kullanımı da dönemsel olarak tercih edilmektedir.

Kapitalist işletmelerde en önemli avantaj iş gücünün nitelikli yapısı ve modern teknoloji imkânlarının sağlanmış olmasıdır. Verimliliğin yüksek oranda gerçekleşmesi makineleşme ve nitelikli iş gücünün istihdamıyla ilintilidir. Kapitalist işletmelerde ücretli işçi kullanımı söz konusu olup çalışan kişi sayısı işletmenin kapasitesine bağlı olarak değişim göstermektedir. Kapitalist işletmelerde işletme müdürü, muhasebeci, veteriner, ziraat mühendisi, zootekniker, hayvan bakıcısı ve sağımçı gibi farklı işlevler gören insanlar görev yapmaktadır.

Geleneksel işletmeler ağırlıkla geçimlik tarzda üretim yapan kesimden oluşmaktadır. Elde edilen gelir düşük seviyelerde seyretmektedir. Gelir düşüklüğü tarım dışı kaynaklardan gelir elde etme ihtiyacını doğurmuştur. Köylerde tarımın dışında tarım dışı faaliyetlerden de gelir elde edilmesi kriz durumlarının daha kolay aşılmasını sağlamaktadır.

Geleneksel işletmeler başka özellikleri ile de kriz durumlarında esnek davranabilmektedir. Ölçeği düşürmek, farklı bir ürün üretmek ya da ürünlerin fiyatlarını düşürmek gibi yöntemleri tercih ederek tarım faaliyetlerine devam edebilmektedirler. Kapitalist işletmeler de holdinglere bağlı olarak faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler için tarıma kaynak aktarımı yapılabilmekle birlikte amacı kar olan bu işletmeler şiddetli bir kriz yaşandığı takdirde karlılıktan söz edilmesi mümkün olmamakta, böyle bir durumda bu işletmeler kapanabilmektedir. Kriz durumlarında kapitalist işletmelerde ölçeğin düşürülmesi söz konusu değildir. Hayvan sayısı belirlenen sayının altına düşerse karlılığın ortadan kalkması problemiyle karşı karşıya kalınabilmektedir.

Geleneksel işletmelerde işletme sahiplerinin yaşadığı en önemli problemlerden biri ürün fiyatlarındaki düşüklüktür. Geleneksel işletme üreticilerinin elde ettiği fiyat tüketicinin ödediği fiyata eş değer olmamakta, bundan oldukça düşük kalmaktadır. Bu da geleneksel işletmelerin gelirinin düşük olmasına sebep olmaktadır. Tüccara satılan ürünlerde gelir hemen elde edilmekle birlikte elde edilen rakam da oldukça düşmektedir. Kapitalist işletmelerde ürünler aracısız olarak pazarlanabilmektedir bu da fiyat avantajı yaratmaktadır. Geleneksel işletmelerdeki fiyat farkının esas nedeni ürünün pazarlanmasındaki aracılardan kaynaklanmaktadır.

Trakya bölgesinde geleneksel işletmeler için de makineleşme yoğun olarak gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, makinelerin daha önceki senelerde alınmış olmasından kaynaklanan problemler yaşanabilmektedir. Geleneksel işletmeler kendi mal varlıklarıyla makine ve ekipman alımını tercih ettikleri gibi bankalardan aldıkları kredi yoluyla da bu yatırımlarını gerçekleştirebilmektedirler.

Geleneksel işletmeler finansman açısından borçlanma yolunu da kredi alma yolunu da tercih edebilmektedir. Kredi kullanma konusunda en çok tercih edilen kurum Ziraat Bankası olmakla birlikte diğer bankalardan da kredi kullanımını söz konusudur. Bunun dışında yakınlardan, akrabalarından faizsiz şekilde borçlanma söz konusu olabilmektedir. Kapitalist işletmelerde özellikle de 2010 yılı sonrasında verilen düşük faizli krediler işletmeleri avantajlı kılmıştır. Amaçları maksimum kar elde etmek olan bu işletmeler için yapılan bu destekleme önem arz etmektedir.

Geleneksel işletmede önemli olan elde edilen gelirin daha yüksek olabilmesiyle, kapitalist işletmelerde kar maksimizasyonu sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bitkisel üretimde yoğun olarak kuru tarım yapılmaktadır. Belirli ürünlerde sulama söz konusu olmakla birlikte sulama yapan işletme oranı yüksek seviyelerde değildir. Bölgenin iklim koşullarının elverişli yapısı bitkisel ürünler için sulama yapılmaksızın üretim yapılmasına imkan sağlamaktadır. Sulu yere ekilen ürünler sınırlı olmakla birlikte en çok kullanılan yöntem salma ve yağmurlama şeklindedir.

Hayvancılıkta çayır ve meralarda otlatma oranı fazla değildir. Trakya bölgesinde çayır ve mera alanları sınırlı seviyelerdedir.

Tarımsal girdiler gübre, ilaç, tohum ve mazot kullanımı yaygındır ve önemli bir maliyet kalemini oluşturmaktadır. Hayvan dışkısı gübre olarak kullanılmaktadır. Ayçiçeği ürünü hibrit tohum olduğu için her sene yeni tohum alınması söz konusudur ve maliyet açısından önemli bir kalemdir. Bu nedenle girdi destekleri önem kazanmaktadır ancak maliyetleri dengeleyemeye yeterli seviyede destekleme söz konusu değildir.

Küçük ve kapitalist işletmeler de ortak olan problem gübre, ilaç, mazot ve yem fiyatlarındaki yüksekliktir. Kapitalist işletmelerin kendi yemini kendi üretmesi diğer kapitalist işletmelerle rekabetinde önemli fark yaratmasına sebep olmaktadır. Kapitalist işletmelerde hayvanın biyolojik durumu, canlı ağırlığı, gebe olması gibi hususlar dikkate alınarak beslenmeleri için uygun rasyon programları hazırlanmakta böylece elde edilen verim en yüksek seviyelere çıkarılabilmektedir.

Hayvan hastalıkları konusunda geleneksel işletmelerde yaşanan problemler olabilmektedir. Veteriner desteğinin yeterli olmaması ve yeterli hijyen koşullarının, alet ve ekipmanların eksik olmasından kaynaklanan sorunlar oluşabilmektedir. Kapitalist işletmeler de bu durum daha denetimli olarak gerçekleştirilmektedir. Dezenfektan sistemleri kapitalist işletmelerde mutlaka bulunmakla birlikte dışarıdan araç girişleri yasaklanmış durumdadır. Hijyen koşullarına büyük önem verilmektedir. İşletmelerde veterinerlerin varlığı hayvan sağlığı ve gereksinimler açısından avantaj yaratmaktadır. Aşılama takvimleri kontrollü şekilde gerçekleştirilmektedir. Hayvanların beslenme programlarının uygunluğu da hastalıkların önlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Geleneksel işletmelerde tarımsal faaliyetler önceki kuşaktan aile bireylerince başlatılmıştır. Tarımsal faaliyetlere ilk başlandığı zaman işletme sahiplerinin mülkiyetinde bulunan araziler daha çok miras yoluyla ailelerinden ya da evlilikle yoluyla eşlerin ailelerinden edinilmiş durumdadır. Geleneksel işletmeler de en az bir tane olmak üzere traktör sahipliği söz konusudur. Hayvancılık yapan geleneksel işletmelerin ailelerinin sürdürdüğü faaliyeti sürdüremeyerek bazılarının hayvancılıktan tamamen vazgeçtiği ya da elinde az sayıda hayvan bıraktıkları görülmüştür.

Kapitalist işletmelerde tarımsal faaliyetlere başlanmadan önce bir fizibilite raporu oluşturularak işe başlanmaktadır. Hayvancılık işletmelerinde faaliyetler 365 gün boyunca sürekli olarak devam ettirilmek durumunda olduğu için büyük ölçekte bir işletme kurmak hem avantaj ve dezavantajlar açısından hesaplama hem de iyi bir planlama gerektirmektedir. İşletmenin kurulacağı yerin seçimi, araç ve gereçlerin dezenfeksiyonu için sistem kurulması, işletme çevresinin duvar ve tellerle çevrilmesi, barınaklarda havalandırma ve aydınlatma için gerekli sistemlerin sağlanması, yol, su ve elektrik alt yapısı gibi hususlar işletme kurulurken önem arz etmektedir. Devletin düşük faizli kredi imkânından yararlanarak işletmeler bu faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Tablo 9: İşletme Özellikleri Özet Karşılaştırma

İŞLETME ÖZELLİKLERİ ÖZET KARŞILAŞTIRMA		
Özellikler	Kapitalist işletme	Geleneksel işletme
Kuruluş yılları	1991-2010 yılları arası	1971-1990 yılları arası
Arazi büyüklüğü (ortalama Ha)	Ağırlıkla 20- 200 dekar arası ve 600 dekar üstü	Ağırlıkla 20- 200 dekar arası
Üretilen ürünler	Yağ bitkileri,tahıllar, yem bitkileri (en çok buğday, ayçiçeği)	Yağ bitkileri, tahıllar, yem bitkileri, sebzeler (en çok buğday, ayçiçeği)
Seçilmiş ürünlerde ortalama gelir (işl. başına)		
Ayçiçeği	35000	25365,55
Buğday	47.041,60	33446,43
Nadas uygulaması	Hayır	Hayır
Ürün fiyat araştırması	% 100 hayır	% 79 hayır
Fiyat memnuniyeti	% 100 hayır	% 97 hayır
Kullanılan işgücünün özellikleri	% 100 ücretli	% 37,5 ücretli- % 37,5 dayanışma
Ücretli iş gücü kullanımı	Sürekli	Dönemsel
Hane reislerinin kendi tarım işinde çalışması (geleneksel işletme)		% 97,5 evet
Hane reislerinin kendi tarım dışı işlerde çalışması (geleneksel işletme)		% 75 evet
Toprak analizi	% 90 hayır	% 85 hayır
Sulu alana ekilen ürünler	Mısır, yonca	Mısır, ayçiçeği, buğday, balkabağı, karpuz
Traktör sahipliği	% 87,5 evet	% 100 evet
Tarım ürünleri fiyatları yükselince ne yapar	Hayvan almak, tarla almak, büyüme	Tarla almak, traktör dışında ekipman almak, traktör almak

Tarım ürünleri fiyatları düşünce ne yapar	Hayvan satışı, küçülme, yem giderlerini azaltma	Hayvan satışı, borçlanma, tarla satışı
Mazot alım fiyatları	3,67	3,748
Gübre fiyatları	1066	1125
Sertifikalı tohum kullanımı	% 100 evet	% 97,5 evet
Hayvan dışkısının gübre olarak kullanımı	% 100 evet	% 65 evet
Hastalık ve zararlılarla karşılaşma oranı	% 2,5 evet	% 35 evet
İlaç gübre yanlış kullanımından zarar görme	% 10 evet	% 55 evet
Kredi ve borç kullanma oranları	% 72,5 kredi	% 75 kredi, %17 borç
Kredi kaynakları	% 65 ziraat bankası, % 31 diğer bankalar	% 52 ziraat bankası, % 29 diğer bankalar
Süt satış fiyatları	1,22	1,16
Birlikte yürütülen faaliyetler		Şoför/operatör, işçi, diğer
Ortalama hayvan oranları		
Bbas	72,50%	94%
Kbaş	15%	6%
Bbas+Kbas	13%	0
Mera kullanın oranları	% 55 yarı açık yarı kapalı	% 64 kapalı
Hayvan başına hayvan yemi kullanımı	5,68 kg	4 kg
Hayvan başına süt verimi	24 lt	20 lt
Koruyucu tedbirler	Veteriner, aşılama, dezenfektan sistemi	İlaçlama, veteriner, aşılama

Sonuç olarak; geleneksel ve kapitalist işletmelerde daha yüksek verim elde etmek için ister üretici olsun ister işletme sahibi ya da çalışan personel tarım ve hayvancılık hususunda gerekli eğitimler alınarak faaliyetlerin bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir. Tarım arazileri yem bitkileri üretimine yönlendirilerek kaliteli kaba yem üretilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi mümkündür. Mazot, ilaç, gübre gibi yüksek maliyete neden olan

kalemlerin maliyetinin düşürülmesi için gerekli politikalar geliştirilerek yürürlüğe konulması da etkili olacaktır. Hayvanların beslenmesi, hastalığı, bakımı hususunda tüm tedbirler alınarak hijyen koşulları sağlanması, sağlık taramaları yapılması ve aşılama takvimlerine uyum da hayvan sağlığı açısından öne çıkan önlemlerdir.

Üretici gelirindeki düşüklük ve tüketicinin ödediği fiyat arasındaki açığın nereden kaynaklandığı saptanarak gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Devletin işletmelerin kuruluş aşamasında sağladığı düşük faizli ve uzun vadeli kredi imkânları işletmenin varlığını sürdürebilmesi ve iflasa sürüklenmemesi noktasında da devam ettirilerek sürekliliği sağlanmalıdır. Kapanan her işletme devlet desteğinden faydalanarak kurulmuş olduğu için devletin kaynaklarının boşa kullanılması şekline dönüşmemesi açısından işletmelerin faaliyetlerinin sürdürülüp sürdürülmediğinin kontrolü yapılmalıdır. Kapitalist işletmelerdeki mekanizasyon varlığına sahip olmayan geleneksel işletmelerin imkânlarının iyileştirilmesi bu işletmeleri güçlendirecektir.

En sonunda Trakya bölgesindeki geleneksel tarım işletmeleri ve kapitalist işletmelere birlikte bakıldığında hem benzerlik hem de farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Benzerlikler bölgede faaliyette bulunan geleneksel işletmelerin, bölgenin kapitalist piyasa ilişkileri ve ileri tarım teknik ve makineleri ile tanışma periyodunun erken zamanlarda gerçekleşmesine bağlı olarak belli bir evrim geçirdiğine işaret etmektedir. Bu süreçte pazar için üretimin artması, makine ve diğer girdilerin pazardan temin edilmesi, geleneksel aile işletmelerinin kapitalist işletmelerle benzer özellikler kazanmasına neden olmuştur. Diğer yandan bölgedeki kapitalist işletmeler çok büyük ölçekte olmayıp özellikle de hayvancılık faaliyetlerinde yöneldiklerinden yem bitkileri üretimine biraz daha ağırlık vermekte ve kullanılan teknik ve makineler arasında büyük farklılıklar oluşmamaktadır.

Farklılık ise daha çok ücretli işçi kullanımı, özellikle finansman, tedarik ve pazarlama konularında pazarla kurulan ilişkilerin sürdürülmesinde ve hayvan bakım tekniklerinde ve kriz durumlarında gösterilen esneklik kapasitesinde ortaya çıkmaktadır.

Buna göre Trakya bölgesindeki geleneksel ve kapitalist işletmeler arasında çok büyük olmamakla birlikte farklılaşmaların da tarım alanındaki teorik tartışmalarda ve dünyanın başka yerlerindeki benzer karşılaştırmalarda ele alınan konularla paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik, esneklik/dayanıklılık, çok fonksiyonluluk, istihdam gibi kriterlerle bakıldığında geleneksel işletmeler, verimlilik, daha ileri teknoloji ve makine kullanımı, piyasa ilişkilerinde daha etkin olma gibi kriterlerle bakıldığında kapitalist işletmelerin daha başarılı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aksaray, S. (1969). *100 Soruda Türkiye' de Toprak Meselesi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Altuntaş, E. ve Demirtola, H. (2004). “Ülkemizin Tarımsal Mekanizasyon düzeyinin Coğrafik Bölgeler Bazında Değerlendirilmesi”, *Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C.2, S.21, ss. 63- 70.
- Bachev, H. (2005). “ Framework for Assessing Sustainability of Farms”, *Institute of Agricultural Economics*, ss. 1-18.
- Baran, M.F. , Gökdoğan, O. Ve Durgut, M.R. (2014). “ Batı Marmara Bölgesi' nin Tarımsal Mekanizasyon Özellikleri”, *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, C.1, S.4, ss. 561- 567.
- Başpınar, H. ve Batmaz, E. S. (2008). *Hayvancılık Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bayraç, H. N. Ve Çemrek, F. (2014). “ AB Uyum Sürecinde Türkiye' de Hayvancılık Sektörünün Yapısal Analizi ve Geliştirmeye Yönelik Politikalar”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*, ss. 1- 20.
- Berger, J. (2005). *Domuz Toprak, çev. Taciser Belge*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bester, B. J. , Belete, A. ve Kelembe, S. G. (1998). “ Assessing Peasant Farmers Risk Attitudes and Factors That Influence Decisions on Risky Alternatives: A Case Study In The Border Region Of South Africa” , *Agrekon*, C. 37, S. 3, ss. 268- 282.
- Boratav, K. (1981). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Calus, M. ve Lauwers, L. (2009). “ Persistence Of Family Farming, Learning From Its Dynamics” , *University Of Kent*, ss. 1- 43.
- Can, Y. (2013). “ Trakya Bölgesi' nin İşgücü Piyasası Analizi” , *Electronic Journal of Colleges*, ss. 200- 209.
- Chaddod, F. (2013). “ Brasil Agro: Organizational Architecture for a High Performance Farming Corporation” , *Agricultural and Applied Economics Association*, S. 4, ss. 1- 18.

- Chaplin, H. , Davidova, S. ve Gorton, M. (2002). “ Non- Agricultural Diversification Of Farm Households And Corporate Farms In Central Europe” , *University Of Newcastle*, ss. 1- 15.
- Chapoto, A. ve öte. (2014). “ Medium And Lrge Scale Farmers And Agricultural Mechanization İn Ghana” , *The Savanna Agricultural Research Institute*, ss. 1- 43.
- Ciaian, P. , Povrıvcak, J. ve Drabik, D. (2007). “ The Economics Of Farm Organization In CEEC And FSU” , *Corvinus University Of Budapest*, SS. 1- 13.
- Çağlar, Y. (1986). *Köy, Köylülük ve Türkiye’ de Köy Kalkınması Sorunu*. Ankara: TZD Yayınları.
- Çetin, F. , Karadeniz, E. ve Karataş, A. (2014). “ Hayvancılık Raporu” . *Gıda, tarım ve Hayvancılık Bakanlığı*, Ankara.
- Danilov, V. (1991). *Alexander Chayanov The Theory of Peasant Cooperatives*, çev. David Wedgwood Benn. Columbus: Ohio University Press.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler, Özel İhtisas Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: DPT Yayınları.
- Dinler, Z. (2008), *Tarım Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Ecevit, M.C., Karkıner, N. Ve Büke, A. (2009). “ Köy Sosyolojisinin Daraltılmış Kapsamından, Tarım- Gıda- Köylülük İlişkilerine Yönelik Bazı Değerlendirmeler” , *Mülkiye Birliği Dergisi*, C. XXXIII, S. 262, ss. 1- 368.
- Evenson, R. E. (1994). “Efficiency İn Agricultural Production: The Case Of Peasant Farmers İn Eastern Paraguay” , *Agricultural Economics*, S.10, ss. 27- 37.
- Gaytancıoğlu, O. (2007). “ Türkiye Tarımının Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri” , *Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi*, ss. 1-7.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2015). *Hayvancılık Sayıları*. Ankara: Hayvancılık Genel Müdürlüğü.

- Gorton, M. ve Davidova, S. (2001). “ The International Competitiveness of CEEC Agriculture”, *Paper presented to the British Association of Slavonic and East European Studies (BASESS) Conference*, ss.1-16.
- Gökçe, O. (2009). “ Bir Köy Bir İşletme Modeli”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi*, ss.133- 139.
- Gökçe, O. (2010). “ Tarımsal Girişimcilik ve Geliştirilmesi”, *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, ss.1- 12.
- Gökçe, O. (2011). “ Köylülük Temeline Dayalı Tarım Politikaları”, ss. 1- 5.
- Günaydın, G. (2009). “ Türkiye Tarım Politikalarında Yapısal Uyum: 2000’ li Yıllar”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C. XXXIII, S.262, ss. 1- 368.
- Hasbargen, P. ve öte. (1970). “ Corporate Farming”, *University Of Minnesota Institute Of Agriculture*, ss. 1- 36.
- Houssou, N. Ve öte. (2015). “ Big Tractors, But Small Farms: Tractor Hiring Services As a Farmer- Owners Response to an Under- Developed Agricultural Machinery Market” , *International Food Policy Research Institue*, ss. 1- 11.
- İnan, İ. H. (2012). “ Trakya Bölgesinde Tarım ve Hayvancılığın Durumu”, *Türkiye Ekonomi Kurumu*, ss. 1- 17.
- İnan, İ. H. (1999). “ Kırsal Kesimde Girişimcilik Potansiyeli ve Değerlendirme Olanakları”. *FES*. İstanbul.
- İstanbul Ticaret Odası. (2009). *Türkiye’ de ve Dünya’ da Tarımsal Destekleme Politikası*, İstanbul: Vimek Ajans.
- Johnson, H. (2004). “ Subsistence And Control: The Persistence Of The Peasantry İn The Developing World” , *Volume*, S. 1, ss. 55- 65.
- Karaömerlioğlu, A. (2006). *Orada Bir Köy Var Uzakta Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karlık, S.R. (2007). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Kavruk, H. ve öte. (2012). *Türkiye’ de Köy Yerleşimi ve Yönetimi*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Kepek, Y., Yentürk, N. (2000). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kesgin, G. (2011). “ Türkiye’ deki Tarım İşletmeleri ve Genel Değerlendirme”, *Tepge Bakış Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü*, S.5, ss. 1- 4.
- Keyder, Ç. Ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıymaz, T. (2008). Dünya Tarım Piyasalarında Serbestleşmenin Türk Tarımına Fiyat ve Gelir Yönünden Yansıması. Ankara: *İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*.
- Köksal, A. (1969). “ Marmara Bölgesinin Tarım ve Hayvancılığı Hakkında”
- Köymen, O. (2008). *Kapitalizm ve Köylülük Ağalar, Üretenler, Patronlar*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Lerman, Z. ve Cimpoies, D. (2006). “ Duality Of Farm Structure İn Transition Agriculture: The Case Of Moldova” , *The Hebrew University Of Jerusalem*, ss. 1- 16.
- Lerman, Z. ve Sutton, W. R. (2006). “ Productivity And Efficiency Of Small And Large Farms İn Moldova” , *American Agricultural Economics Association Annual Meeting*, ss. 1- 28.
- Lerman, Z. ve Sedik, D. J. (2007). “ Productivity And Efficiency Of Corporate And Individual Farms İn Ukraine” , *American Agriculture Economics Association Annual Meeting*, ss. 1- 26.
- Makal, A. (1997). “ Türkiye’de 1950- 1965 Döneminde Tarım Kesiminde İşgücü ve Ücretli Emeğe İlişkin Gelişmeler” , *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi*, C.3, S. 56, ss. 103- 110.
- Mariam, Y. , Eisemon, T. ve Coffin, G. (1993). “ Production Efficiency İn Peasant Agriculture: An Aplication Of Lisrel Model” , *MPRA*, s. 403, ss. 1- 34.
- Massell, B.F. (1967). “ Farm Management İn Peasant Agriculture: An Empirical Study” , *University Of Nairabi*, ss. 205- 215.
- Melo, J. B. (2014). “ Valve Chains And Global Inequalities: Plantain, Contract Farming And Vulnerability Of The Small Scale Farmers İn Colombia” , *MPRA*, S. 14, ss. 1- 26.

- Murty, C. S. (2004). “ Large Farmers In The Lease Market’’, *Working Paper*, S. 55, ss. 1- 39.
- Oana, M. ve öte. (2011). “ Integration of Semi-Subsistence Agricultural Farms, *Annals of Faculty of Economics*, ss. 87- 92.
- Ocaklı, I. (2009). “ Tarım Bölgesinde Tarım’’. *Trakya Kalkınma Ajansı*. Edirne.
- Oğuz, B. (2005). “ AB ile Müzakere Sürecinde Tarım ve Gıda Sanayinin Rekabetliliği’’, *İstanbul Ticaret Odası*: İstanbul.
- Oral, N. (2013). *Türkiye’ de Tarımın Ekonomi Politikası 1923- 2013*, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Önal, N.E. (2010). *Anadolu Tarımının 150 Yıllık Öyküsü*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Özkaya, T. (1996). “ Türkiye Tarımında Küçük Üreticiler, Topraksızlar Sorunu ve İzmir İlinde Küçük ve Orta Büyüklükteki Tarım İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma’’, *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası*, ss. 1- 40.
- Öztürk, M. (2012). “ 1980 Sonrası Yıllarda Türkiye’de Tarımda ve Kırdada Dönüşüm Dinamikleri’’. *Kadir Has Üniversitesi*. İstanbul.
- Ploeg, J. (2016). Peasant And The Art Of Farming: A Chayanovian Manifesto: *Practical Action Publishing*, ss. 1- 167.
- Raup, P. M. (1972). “ Corporate Farming In The United States’’, *University Of Minnesota Institute Of Agriculture*, ss. 1- 26.
- Raup, P. M. (1969). “ Policies Towards Corporations İn Farming’’, *University Of Minnesota*, ss. 75- 83.
- Roudar, L. ve Mazoyer, M. (2010). *Dünya Tarım Tarihi*, çev. Şule Ünsaldı. Ankara: Epos Yayınları.
- Sabancı ve öte., (2010). “Yem Bitkileri Üretiminin Arttırılması Olanakları’’, Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, ss. 1- 20.
- Sarıca, Ş., Ulutaş, Z. ve Şahin, A. (2004). “ Türkiye’ de Hayvancılığın Mevcut Durumu’’, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, S(1), ss. 91- 98.

- Semerci, A. (2006). “ Trakya’ da Tarımsal Yapı, Verimlilik ve Gelişmişlik Düzeyi’’, *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, S.76-77, ss.63- 69.
- Serin, V. ve öte. (2007). “ İstihdam Perspektifinde AB Sürecinde Türk Tarımının Genel Sorunları ve Çözüm Önerileri’’. *İstanbul Ticaret Odası*: İstanbul.
- Singh, S. (2010). “ Implications of Corporate Entry Into Agricultural Input and Output Markets and Its İmpact on Small Producers and Costumers’’, *Indian Journal of Agricultural Economics*, C.65, S.1, ss. 55- 58.
- Singh, S. (2006). “ Corporate Farming in India: Is It Must For Agricultural Development’’, *Indian Institute Of Management*, ss. 1- 27.
- Svetlov, N. ve Hockmann, H. (2009). “ Optimal Farm Size İn Russian Agriculture’’, *International Association Of Agricultural Economists Conference*, ss. 1- 12.
- Şener, S.(2005). “ Türkiye Ekonomisinde Liberal İktisat Politikaları’’, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, S.1, ss. 141- 148.
- Şengül, H. Ve öte. (2010). “ Tarımsal Girdi Kullanımı ve Politikaları’’, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, ss. 1- 7.
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü. (2013). *Hayvancılık Sektör Raporu* 2013. Ankara: TİGEM Yayınları.
- T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (2007). *TR2 Batı Marmara Bölgesi Tarım Master Planı*. Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MİGM). *Trakya Bölgesi Mevcut Durum Analizi Taslağı*, Ankara: MİGM Yayınları, 2013.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Thorner, D. , Kerblay, B. ve Smith, R. E. F. (1966). “ A. V. Chayanov On The Theory Of Peasant Economy’’, *The University of Wiscons İn Press* , ss. 31- 93.
- Trakya Kalkınma Ajansı. (2013). *TR21 Trakya Bölgesi Mevcut Durum Analizi Taslağı*,. Tekirdağ: Trakya Kalkınma ajansı Yayınları.

- Trakya Kalkınma Ajansı. (2013). *Çiftçi Algısı Analizi*, Kantitatif Rapor Anket Çalışması. Tekirdağ: Trakya Kalkınma ajansı Yayınları.
- Topuz, H. (2007). “ Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi 1923- 1950”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, C.12, S. 3, ss. 367- 380.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Tarım İstatistikleri Özeti 2011*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011). *İstatistik Göstergeler 1923- 2011*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2013). *Seçilmiş Göstergelerle Edirne 2013*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2013). *Seçilmiş Göstergelerle Kırklareli 2013*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu.(2013). *Seçilmiş Göstergelerle Tekirdağ 2013*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkyılmaz, M. K. ve Nazlıgül, A. (2002). “ Türkiye Ekonomisinde Hayvancılığın Rolü ve Sorunları”, *Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, S.2, SS. 177- 181.
- Tütengil, C.O. (1983). *Kırsal Türkiye’ nin Yapısı ve Sorunları*. İstanbul: Gerçek yayınevi.
- Ulukan, U. (2009). *Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Sözleşmeli Çiftçilik: Bursa Örneği*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Vural, H. ve Fidan, H. (2007). “ Türkiye’ de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, S.7, ss: 49- 59.
- Woodhouse, P. (2010). “ Beyond Industrial Agriculture Some Questions About Farm Size, Productivity And Sustainability”, *Journal Of Agrarian Change*, C. 10, S. 3, ss. 437- 453.
- Yavuz, F. (2005). “ Türkiye’ de Tarım”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi*, ss. 1- 242.

Yüziak, D. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye' de Köylülük ve Tarımsal Meta Üretimi Boyalık Köyü Örneği*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK

Saha Çalışması Yapılan İller ve İlçeler

Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Çövenli
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Akıncılar
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Hacıfaklı
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Sergen
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Çövenli
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Kaynarca
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Karahıdır
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Çayırdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kızılcıkdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Osmancık
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Erikli
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Babaeski	Katranca
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Üsküpdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Karahıdır
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Üsküpdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Ahmetbey
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Paşayeri
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	İnece
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Üsküpdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Bayramdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Üsküp
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kayalı

Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Çayırdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kayalı
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kayalı
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kızılcıkdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kızılcıkdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Edirne	Edirne Enez	Hasköy
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Edirne	Edirne Enez	Hasköy
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Bayramdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Edirne	Edirne Havsa	Söğütlüdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Erikler
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Yoğuntaş
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Soğucak
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Üsküpdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Sergen
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Vize	Çövenli
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Edirne	Edirne Havsa	Habiller
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Edirne	Edirne Havsa	Söğütlüdere
Geleneksel işletme	Bitkisel üretim faaliyeti	Edirne	Edirne Merkez	İskender
büyük ölçekli işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kavaklı
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Hacıfaklı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kavakdere
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Edirne	Edirne Merkez	İskender
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Tekirdağ	Tekirdağ Merkez	Nusratlı
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Osmancık

Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kavaklı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Tatarköy
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Hamitabat
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Celaliye
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Ovacık
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Akçaköy
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Kayalı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Deveçatağı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Tekirdağ	Tekirdağ Çorlu	Şahbaz
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Babaeski	Terzili
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Osmancık
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Tekirdağ	Tekirdağ Hayrabolu	Kılıçlar
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Celaliye
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Ahmetbey
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Tatarköy
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Evrensekiz
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Celaliye
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Hacıfaklı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Müsellim
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Pınarhisar	Osmancık
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Celaliye
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Deveçatağı
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Babaeski	Demirciköprü
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Müsellim

Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Yenibedir
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Erikli
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Müsellim
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Sakızköy
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Asılbeyli
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Ovacık
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Bayramdere
Kapitalist işletme	Bitkisel üretim ve Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Erikli
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Merkez	Asılbeyli
Kapitalist işletme	Hayvancılık faaliyeti	Kırklareli	Kırklareli Lüleburgaz	Osmancık